

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**ANALIZA ZAZNAV ŠTUDENTOV TURIZMA V SLOVENIJI O
MOŽNOSTI ZAPOSLOTITVE V LUČI PANDEMIJE COVID-19**

Ljubljana, november 2023

MATIC KAČAR

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisani Matic Kačar, študent Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtor predloženega dela z naslovom Analiza zaznav študentov turizma v Sloveniji o možnosti zaposlitve v luči pandemije COVID-19, pripravljenega v sodelovanju s svetovalko red. prof. dr. Ljubico Knežević Cvelbar

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravil samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobil vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označil;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnal v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobil soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.
11. da sem preveril verodostojnost informacij, ki izhajajo iz zapisov na podlagi uporabe orodij umetne inteligence

V Ljubljani, dne 23.11.2023

Podpis študenta:

KAZALO

UVOD	1
1 VPLIV pandemije COVID-19 NA TURIZEM	3
1.1 Pregled vpliva COVID-19 na globalni turizem.....	4
1.2 Pregled vpliva COVID-19 na turizem v Sloveniji.....	14
1.3 Trendi in napovedi razvoja globalnega turizma.....	16
1.3.1 Protokoli Svetovnega sveta za potovanje in turizem (WTTC)	16
1.3.2 Trajnostni turizem.....	17
1.3.3 Tehnologija virtualne realnosti.....	18
1.3.4 Preostali trendi.....	20
2 UKREPI ZA BLAŽENJE VPLIVA PANDEMIJE NA TURIZEM.....	21
2.1 Predlogi mednarodnih organizacij in združenj	21
2.1.1 Svetovni svet za potovanje in turizem (WTTC).....	21
2.1.2 Evropska potovalna komisija (ETC)	24
2.1.3 Svetovna turistična organizacija Združenih narodov (UNWTO).....	26
2.2 Predlogi v izbranih državah	27
2.2.1 Avstrija.....	28
2.2.2 Italija	30
2.2.3 Hrvaška	32
2.2.4 Francija	33
2.2.5 Nemčija	35
2.2.6 Združene države Amerike	36
2.2.7 Kitajska	39
2.3 Ukrepi v Sloveniji	41
3 EMPIRIČNA RAZISKAVA VPLIVA PANDEMIJE NA ZAPOSLENOST V TURIZMU.....	45
3.1 Namen in cilji	45
3.2 Opredelitev hipotez raziskave	45
3.3 Metodologija in oblikovanje vprašalnika.....	46
3.4 Rezultati empirične raziskave	46
3.4.1 Predstavitev vzorca.....	46
3.4.2 Rezultati raziskave.....	49

3.4.3	Preverjanje hipotez	50
3.4.4	Povzetek ugotovitev	53
SKLEP		54
LITERATURA IN VIRI		55
PRILOGA		1

KAZALO TABEL

Tabela 1: Top 10 letalskih prevoznikov v Evropi med leti 2019 in 2022	9
Tabela 2: Top 10 letališč v Evropi med leti 2019 in 2022.....	10
Tabela 3: Ukrepi v izbranih državah	40
Tabela 4: Starost anketirancev	47
Tabela 5: Izobraževalna ustanova anketirancev	48
Tabela 6: Sektor dela	48
Tabela 7: Mnenje glede zaposlitve v turizmu v času študija	49
Tabela 8: Iskanje zaposlitve po končanem študiju	49
Tabela 9: Iskanje zaposlitve, ko se turizem vrne na stanje pred COVID-19.....	50
Tabela 10: Mnenje glede iskanja zaposlitve v turizmu v bližnji prihodnosti	50
Tabela 11: Najbolj zaželena področja dela v turizmu	51
Tabela 12: Mnenje o delu v slovenskem turizmu	51
Tabela 13: Izražanje optimizma glede okrevanja turizma po COVID-19 epidemiji	52
Tabela 14: Mnenje o delu v turizmu ob znižanju plače in razpolovljenem delovniku zaradi epidemije.....	52
Tabela 15: Leto v katerem bo turizem ponovno na številkah iz leta 2019	53

KAZALO SLIK

Slika 1: Vpliv večjih dogodkov na globalni turizem.....	4
Slika 2: Smer študija.....	47
Slika 3: Struktura vzorca glede na spol	47

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Vprašalnik	1
-----------------------------	---

SEZNAM KRATIC

angl. – angleško

AMS – (nem. Arbeitslosmeldung beim Arbeitsmarktservice); Avstrijski javni zavod za zaposlovanje

ACI – (angl. Airport International Copuncil); Mednarodni letališki svet

BDP – Bruto domači proizvod

CARES – (angl. Coronavirus Aid, Relief and Economic Security Act); Zakon o pomoči, pomoči in ekonomski varnosti v primeru koronavirusa

COVID-19 – (angl. coronavirus disease 2019); koronavirusna bolezen 2019

DDV – Davek na dodano vrednost

ETC – (angl. Eurpean Travel Commision); Evropska potovalna komisija

EU – (ang. European Union); Evropska unija

ind. – indonezijsko

IATA – (angl. The International Air Transport Association); Mednarodno združenje za zračni transport

ICAO – (angl. The International Civil Aviaton Organization); Mednarodno združenje za civilno letalstvo

MERS – (angl. Middleeast respiratory syndrome); Srednjevzhodni dihalni sindrom

MICE – (angl. Meeting, Incentive, Conference, Exhibition); Srečanja, Spodbude, Konference in Razstave

MSP – Mikro, majhna in srednje velika podjetja

NBA – (angl. National Basketball Association); Državno košarkarsko združenje

nem. – nemško

OECD – (angl. Organization for Economic Co-operation and Development); Organizacija za sodelovanje in razvoj

ÖHT – (nem. Österreichische Hotel und Tourismusbank); Avstrijska banka za razvoj turizma

PBOC – (angl. People's Bank of China); Kitajska centralna banka

PHRI – (ind. Perhimpunan Hotel dan Restaurant Indonesia); Indonezijsko združenje hotelov in restavracij

PKP – Proti koronski ukrepi

PPP – (angl. Paycheck Protection Program); Program zaščite plač

SARS – (angl. Severe acute respiratory syndrome); Hud akutni dihalni sindrom

UMAR - Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj

UN – (angl. United Nations); Združeni narodi

UNESCO – (angl. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization); Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo

UNCTAD – (angl. United Nations Conference on Trade and Development); Konferenca Združenih narodov o trgovini in razvoju

UNWTO – (angl. United Nations World Tourism Organization); Svetovna turistična organizacija Združenih narodov

VR – (angl. Virtual Reality); Virtualna realnost

VT – (angl. Virtual Technology); Virtualna tehnologija

WHO – (angl. World Health Organization); Svetovna zdravstvena organizacija

WTTC – (angl. World Travel and Tourism Council); Svetovni svet za potovanja in turizem

ZDA – Združene države Amerike

UVOD

V zaključku leta 2019 je Kitajska Svetovno zdravstveno organizacijo (angl. World Health Organization, v nadaljevanju WHO) prvič opozorila na več primerov izbruha pljučnice v mestu Wuhan. Kmalu so identificirali novi virus iz družine korona virusov (angl. coronavirus disease 2019, v nadaljevanju COVID-19). Kljub številnim ukrepom s strani kitajske vlade, kot so zaprtje nacionalnih meja, zaprtje več mest in znamenitosti, se je virus hitro širil. Pojavile so se prve smrtne žrtve na Kitajskem, sledile pa so tudi smrtne žrtve v drugih državah. Konec februarja 2020 je Italija postala žarišče virusa v Evropi in skupaj z Rusijo, Veliko Britanijo, Francijo, Španijo ter Nemčijo še danes veljajo za najhuje prizadete države na tem območju. 11. marca 2020 je WHO izbruh korona virusa razglasil za pandemijo (I feel Slovenia, 2020). V svetovnem merilu je do začetka leta 2023 virus najhuje prizadel Združene države Amerike, kjer so imeli potrjenih dobrih 102 milijona okužb z več kot enim milijonom smrtnih primerov, sledita Indija (skoraj 45 milijonov primerov in 530.000 smrti) in Brazilija (dobrih 37 milijonov primerov in skoraj 700.000 smrti). Presenetljivo, da ima Kitajska skoraj sto milijonov potrjenih okužb (kar jo uvršča na drugo mesto) in sorazmerno nizko število smrti, 120.000 (WHO, 2023).

Svetovni izbruh COVID-19 je dobesedno zaustavil celotni svet, turizem pa je bil od vseh gospodarskih sektorjev najbolj prizadet. Sama turistična panoga v Evropi, kjer zaposluje približno 26 milijonov ljudi, naj bi zaradi nastale situacije izgubila prihodke v višini 1 milijarde evrov na mesec (France24, 2020). Na mnogih, drugače priljubljenih destinacijah, je bilo moč opaziti zapuščene hotele, restavracije, bare, turistične znamenitosti, tematski parki in muzeji pa so bili zaprti. Sejmi, kongresi in kulturni dogodki so bili povečini prestavljeni ali pa celo odpovedani. Enako velja za športne dogodke kot sta nogometno prvenstvo Euro 2020 in Olimpijske igre, ki sta bila prestavljena v leto 2021. Smučišča so zimsko sezono končala predčasno, večja križarjenja so ustavila poslovanje, nekatere križarke pa so obstale kar sredi morja, saj je večina pristanišč začasno zavrnila njihov vstop in pristan. Položaj je bil še posebej težak v nekaterih državah Evropske unije (angl. European Union, v nadaljevanju EU), ki so znane kot svetovne turistične destinacije, kot so Francija, Nemčija ali Italija. Po podatkih Svetovnega sveta za potovanja in turizem (angl. World Travel and Tourism Council, v nadaljevanju WTTC) je v letu 2020 Nemčija izgubila 38 milijard €, Francija 61 milijard €, Italija pa kar 120 milijard € zaradi pomanjkanja prihodov turistov in ostalih s turizmom povezanih aktivnosti (Local Italy, 2021).

Ker so učinki pandemije in kasnejši omejevalni ukrepi prizadeli gospodarstva držav znotraj Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (angl. Organization for Economic Co-operation and Development, v nadaljevanju OECD), je bilo več milijonov ljudi primoranih ostati doma. To je povzročilo izjemno velik padec na trgu dela in izgubo delovnih mest brez primere. Kriza COVID-19 je iz vidika zaposlenosti najbolj negativno vplivala na ženski spol in na mlade, saj imajo na splošno manj varna in nekvalificirana delovna mesta. Ti dve

skupini delavcev sta najbolj zastopani v panogah kot je turizem in gostinstvo, katere je kriza najbolj prizadela. Brezposelnost naj bi v državah OECD do konca leta 2020 dosegla skoraj 10%, oziroma celo 12% v primeru drugega vala pandemije, v primerjavi s 5,3% konec leta 2019. V Sloveniji je brezposelnost konec leta 2019 znašala 4,0 %, v letu 2020 pa se je le ta povišala na 5,2%. V letu 2021 je znašala 4,6%, lansko leto pa je padlo na 3,6% (SURS, 2023a). Zaradi pandemije korona virusa je tako svetovni trg potovanj in turizma izgubil približno 62 milijonov delovnih mest v letu 2020. Stanje se je sicer izboljšalo v letu 2021, še vedno pa je celotna turistična panoga zaposlovala približno 44 milijonov manj oseb kot v letu 2019. Kot pričakovano, je Azijsko-pacifiška regija utrpela največjo izgubo delovnih mest v primerjavi z letom 2019 in sicer so zabeležili kar 25,5 milijonov manj za zaposlenih v letu 2021 (Statista, 2022).

Namen magistrske naloge je analizirati zaznave študentov turizma v Sloveniji o možnosti zaposlitve v turističnem sektorju v luči pandemije COVID-19. S tem bo ugotovljen vidik študentov turizma na delo v turizmu v prihodnjih letih in kako trenutna situacija s pandemijo vpliva na njihove želje ter možnosti zaposlitve.

Glavni cilj magistrske naloge je na podlagi pridobljenih rezultatov iz spletnega vprašalnika ugotoviti, kako pandemija COVID-19 vpliva na zaznave študentov turizma v Sloveniji na njihovo bodočo zaposlitev v sektorju. Podrobnejši cilji magistrskega dela so:

- v teoretičnem delu pregledati relevantno literaturo s področja vpliva COVID-19 na globalni turizem in turizem v Sloveniji, napovedi in trendi razvoja globalnega turizma;
- v nadaljevanju teoretičnega dela predstaviti ukrepe za blaženje vpliva pandemije na turizem s strani mednarodnih organizacij, izbranih držav v EU in ukrepi v Sloveniji;
- izvesti kvantitativno raziskavo in analizirati vpliv pandemije COVID-19 na zaznavo študentov turizma v Sloveniji na bodočo zaposlitev v sektorju.

Kvantitativna metoda bo izvedena s pomočjo spletnega vprašalnika s kombinacijo vprašanj zaprtega (po Likertovi lestvici) in pol odprtega tipa. V raziskavi bom preveril naslednje postavljene hipoteze:

- H1: Večina študentov turizma ne bo iskala zaposlitve v turističnem sektorju v naslednjih dveh letih.
- H2: Večina študentov turizma, ki bodo iskali zaposlitev v turizmu, bodo delo iskali zunaj Slovenije.
- H3: Študentje turizma imajo pozitivne zaznave glede okrevanja turizma po COVID-19.
- H4: Večina študentov turizma je pripravljenih delati v turističnem sektorju, navkljub potencialno zmanjšani plači in polovičnem delovnem času zaradi pandemije.

V empiričnem delu je bila izvedena raziskava s pomočjo spletnega vprašalnika 1ka. Sam spletni vprašalnik je bil aktiven od 24.5.2021 do 24.8.2021, v tem času pa je bilo skupaj anketiranih 554 anketirancev. Vprašalnik je bil sestavljen iz dveh delov, s skupno 24. vprašanji na katera so anketiranci odgovarjali s pomočjo Likertove 5 stopenjske lestvice, nekatera vprašanja pa so bila tudi odprtega in zaprtega tipa. Povezava do spletnega vprašalnika je bila po predhodnem dogovoru večkrat posredovana med številnimi izobraževalnimi ustanovami v Sloveniji, ki na dodiplomskem ali podiplomskem študiju ponujajo usmeritev turizem. Spletni vprašalnik se je delil tudi na družbenem omrežju Facebook na straneh nekaterih izobraževalnih ustanov in njihovim pripadajočim društvom ter podskupinam namenjenim izključno študentom na smeri turizem.

Magistrsko delo sestavljajo tri poglavja. V prvem poglavju bo predstavljen vpliv COVID-19 na turizem. Podrobneje si bomo ogledali vpliv pandemije na globalni turizem, v nadaljevanju pa še vpliv na turizem v Sloveniji. Sledili bodo opisani trendi in napovedi razvoja globalnega turizma. Drugo poglavje bo predstavljalo različne ukrepe, ki so jih sprejele države za blaženje vpliva pandemije na turizem. Znotraj poglavja si bomo ogledali predloge ukrepov s strani mednarodnih organizacij in združenj, sledili bode ukrepi v izbranih državah, teoretični del pa bomo zaključili s sprejetimi ukrepi v Sloveniji. V tretjem poglavju bo predstavljen empirični del magistrske naloge. Predstavljena bo opredelitev našega namena, ciljev in hipotez. Opisana bo uporabljena metodologija in oblikovanje samega vprašalnika. V nadaljevanju bo sledila ugotovitev naše raziskave, kjer bomo predstavili naš vzorec, rezultate same raziskave, podrobno preverjanje hipotez ter povzetek rezultatov.

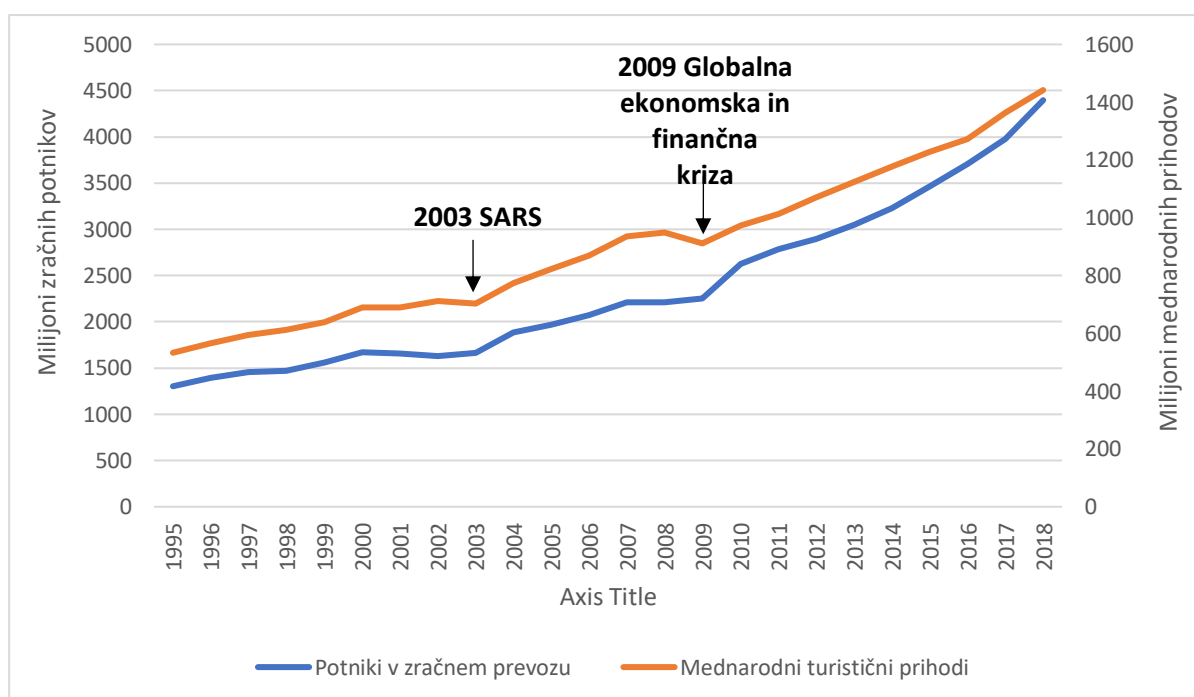
Magistrsko delo bo zaključeno s sklepom, ki bo sprejet na podlagi pridobljene literature in predhodne teorije. Vključeval pa bo tudi kratek povzetek rezultatov, ki smo jih pridobili s preverjanjem hipotez.

1 VPLIV PANDEMIJE COVID-19 NA TURIZEM

Na začetku je potrebno omeniti, da je bil turizem izpostavljen številnim krizam že v preteklosti. V zadnjih dvajsetih letih so med glavnimi dogodki teroristični napad 11. septembra 2001, izbruh hudega akutnega respiratornega sindroma (angl. Severe acute respiratory syndrome, v nadaljevanju SARS) leta 2003, svetovna gospodarska kriza, ki se je odvijala v letih 2008/2009, Srednjevzhodni dihalni sindrom (angl. Middleeast respiratory syndrome - MERS) leta 2015 in nazadnje COVID-19. Z izjemo zadnjega, noben od navedenih dogodkov ni privedel do dolgoročnejšega upada svetovnega razvoja turizma. Na sliki 1 je razvidno, da sta le SARS (-0,4%) in svetovna ekonomska kriza (-4,0%) povzročila upad mednarodnih prihodov (Gossling, Hall & Scott, 2020). To naj bi kazalo, da je turizem kot sistem očitno odporen na zunanje šoke. Vendar pa je bilo tokrat drugače. Upadali so mednarodni prihodi, stroški podjetij so rasli, s tem pa je rasla tudi skrb, kdaj si bo turizem povsem opomogel. Potrebno je bilo veliko truda, vztrajanja in številnih ukrepov, da je po treh letih turizem ponovno zaživel in se približal številkam pred pandemijo. Odnos med

pandemijo in potovanjem je osrednjega pomena za razumevanje zdravstvene varnosti in globalnih sprememb (Burkle, 2006). Več študij je dokazalo pomembnost zračnega prometa pri krepitvi in razmnoževanju gripe ter korona virusov (Ahmad, Beck, Brown & Nguyen-Van-Tam, 2016), prav tako pa razlogi kot so hitro rastoče in mobilno svetovno prebivalstvo, trend urbanizacije in koncentracije ljudi, industrializirana pridelava hrane ter razvoj globalnih prometnih omrežij delujejo kot vektorji pri širitvi patogenov (Pongsiri in drugi, 2009). Z ekonomskega vidika, je SARS svetovno povzročil za približno 100 milijard \$ stroškov, od tega skoraj polovico na Kitajskem, svetovna gospodarska kriza pa kar za 20 bilijonov \$ stroškov po celem svetu (Siu & Wong, 2004; U.S. Government Accountability Office, 2013).

Slika 1: Vpliv večjih dogodkov na globalni turizem

Vir: Gossling, Scott & Hall (2020).

1.1 Pregled vpliva COVID-19 na globalni turizem

Po podatkih Svetovne turistične organizacije Združenih narodov (angl. United Nations World Tourism Organization, v nadaljevanju UNWTO), je svetovni turizem leta 2020 utrpel najslabše leto rekordov, v katerem so se mednarodni prihodi zmanjšali kar za 74%. Destinacije širom sveta so zaradi padca povpraševanja in razširjenih omejitev potovanja sprejele milijardo manj mednarodnih prihodov v primerjavi z letom 2019. To bi lahko primerjali z že omenjenim padcem 4%, zabeleženim med svetovno gospodarsko krizo leta 2009. Svetovni turistični barometer UNWTO ta padec mednarodnih potovanj ocenjuje kot izgubo 1,3 milijarde \$ prihodkov od izvoza, kar je 11-krat višja izguba kot tista, zabeležena med svetovno gospodarsko krizo. Pandemija je ogrozila med 100 in 120 milijoni

neposrednih turističnih delovnih mest, večino v malih in srednje velikih podjetjih. Zaradi razvijajoče se narave pandemije, so številne države znova uvedle strožje omejitve potovanja. Pod to spadajo obvezna testiranja, karantene in v nekaterih primerih celo popolno zaprtje meja, vse to pa bistveno vpliva na mednarodna potovanja in njihovo nadaljevanje. Hkrati pa naj bi postopno uvajanje cepiva za COVID-19 pomagalo obnoviti zaupanje s strani potrošnikov in prispevati k omilitvi potovalnih omejitev ter počasno sproščanje in normalizacijo potovanj v prihodnjem letu. Generalni sekretar UNWTO Zurab Pololikashvili je dejal: » Čeprav je bilo veliko storjenega za omogočanje varnih mednarodnih potovanj, se zavedamo, da krize še zdaleč ni konec. Harmonizacija, usklajevanje in digitalizacija ukrepov za zmanjšanje tveganja, povezanih s COVID-19 potovanjem, vključno s potrdili o testiranju, sledenju in cepljenju, so bistveni temelji za spodbujanje varnega potovanja in pripravo na okrevanje turizma, ko bodo razmere to dopuščale.« (UNWTO, 2021a).

Raziskave strokovnjakov pri UNWTO so kazale na mešane obete za leto 2021. Skoraj polovica vprašanih (45%) je predvidela boljše možnosti za leto 2021 v primerjavi s prejšnjim letom, 25% jih je pričakovalo podobno uspešnost, medtem ko je 30% strokovnjakov napovedalo še poslabšanje rezultatov. Splošne možnosti ponovnega okrevanja so se poslabšale oziroma premaknile v prihodnja leta. 50% anketirancev je menilo, da si bo turizem opomogel šele leta 2022, v primerjavi z 21% oktobra 2020, ko je bilo zastavljeno isto vprašanje. Preostala polovica je še vedno videla potencial za oživitev v letu 2021, vendar so bile možnosti za kaj takega ob takratni situaciji iz dneva v dan nižje. Večina strokovnjakov (43%) ni videla vrnitve na raven pred pandemijo pred letom 2023, 41% pa jih je pričakovalo da se bo turizem vrnil na številke iz leta 2019 šele leta 2024 ali pa kasneje. Razširjen scenarij pri UNWTO za obdobje 2021-2024 je pokazal, da bi lahko trajalo vse od dveh in pol pa do štirih let, da bi se mednarodni turizem vrnil na raven pred začetkom pandemije (UNWTO, 2021b). Ker turizem predstavlja kar 10,3% svetovnega bruto domačega proizvoda (v nadaljevanju BDP), to je 8,9 bilijonov \$ in zaposluje 330 milijonov ljudi, bo tudi tukaj viden velik padec. Pri WTTC so v najboljšem primeru napovedali 30% upad BDP-ja kar bi pomenilo izgubo 2,7 bilijonov \$, v najslabšem pa celo 60% upad BDP-ja oziroma 5,5 bilijonov \$. Z vidika zaposlenosti pa je to pomenilo izgubo 98,2 milijone delovnih mest oziroma 197,5 milijone delovnih mest v najslabšem primeru v primerjavi z letom 2019 (WTTC, 2020a).

Vse regije po svetu so čutile vpliv pandemije COVID-19. Azija in Pacifiška regija je bila prva, ki je utrpela vpliv pandemije in je imela tudi najvišjo stopnjo omejitev potovanj. V letu 2020 so zabeležili upad za kar 84%, kar v številkah pomeni za 300 milijonov manj mednarodnih prihodov. V letu 2021 je bilo 93% manj prihodov v primerjavi z letom 2019, v letu 2022 pa 77% manj. Afrika je zabeležila 75% upad prihodov v letu 2020, v letu 2021 je imela še vedno 72% manj prihodov kot v letu 2019, leta 2022 pa 35% manj prihodov. Evropa je sicer pod svetovnim povprečjem s 70% upadom kljub kratkotrajni oživitvi turizma poleti 2020. Ta regija je vseeno doživela največji absolutni padec, saj je bilo v letu 2020 za kar 500 milijonov manj mednarodnih turistov. V 2021 je bilo še vedno 59% manj prihodov

kot leta 2019, lansko leto pa le še 21% manj. V Ameriki so zabeležili 69% zmanjšanje v mednarodnih prihodih, številka je bila nižja zaradi nekoliko boljših rezultatov v zadnji četrtini leta 2020, še vedno pa so imeli v letu 2022 35% manj mednarodnih prihodov kot leta 2019. Najboljšo relativno rast so zabeležili v Bližnjem vzhodu, kjer so imeli lansko leto le še 17% manj mednarodnih prihodov kot v času pred pandemijo. Gledano iz vidika celotnega sveta, v letu smo zabeležili preko 900 milijonov mednarodnih prihodov, s čimer se je številka iz leta 2021 podvojila, še vedno pa je za 37% nižja kot v letu 2019, ko smo zabeležili preko 1,5 milijard mednarodnih prihodov. Trenutne raziskave kažejo, da bi se lahko turizem v letu 2023 vrnil na 80-95% mednarodnih prihodov (glede na leto 2019), kar bi pomenilo skorajšnjo popolno okrevanje te panoge (UNWTO, 2023).

O vplivu COVID-19 pandemije na delovna mesta v turizmu smo na kratko že govorili, pri Evropski komisiji pa so naredili dodatno raziskavo in preučevali medsebojni odnos bolj podrobno. V primerjavi z gospodarsko krizo iz leta 2008 in 2009 opazimo, da takratni padec BDP-ja (-5,5%) ni ustrezal enakovrednemu padcu zaposlenosti (-1,8%). Poleg tega, je moč opaziti tudi to, da se je učinek na zaposlovanje pojavil z določenim (eno letnim) zamikom. Na BDP raven iz leta 2008 so prišli šele 8 let kasneje in sicer leta 2016, enako stopnjo zaposlenosti pa so dosegli šele leta 2017. Tak trend nakazuje, da se trg dela po navadi odzove z enoletno zamudo tako v smislu krčenja kot okrevanja. Po eni strani si podjetja v časih krize prizadevajo ohraniti človeški kapital in se izogniti odpuščanju zaposlenih, po drugi strani pa tudi v času okrevanja obnovitev samozavesti med podjetniki terja svoj čas. Zato so morda spremembe na trgu dela opazne šele ko le ta pokaže večjo stabilnost rasti. Raziskave kažejo, da podjetja v časih gospodarske krize običajno ne podaljšujejo začasnih pogodb, prav tako pa se pogajajo za krajši delovni čas, saj se na ta način izognejo odpuščanju. Učinek COVID-19 naj ne bi imel enakih razsežnosti na zaposlovanje kot na BDP ali pa promet v podjetjih. Ker so znotraj turizma zaposleni ključnega pomena in eden glavnih razlogov za zadovoljstvo kupcev, se bodo podjetja trudila ohraniti ta dragocen vir. Na podlagi rezultatov raziskav, ki so jih opravile svetovalne družbe med državljani in drugimi vodilnimi akterji v EU, so bili predvideni trije možni scenariji za drugo polovico leta 2020. V prvem tako imenovanem »Zaupanje v potovanje: Podaljšano vroče poletje« scenariju, so omejitveni ukrepi mili, ljudje zaupajo v varnost potovanj in podjetja lahko preživijo zaradi minimalnih negativnih vplivov na njihovo delovanje. Scenarij »Strah pred potovanjem: Pobeg kamorkoli« že sam po sebi pove, da kljub dvigu potovalnih omejitev, ljudje ne upajo potovati, saj se bojijo novih okužb z virusom. Delovanje v podjetjih je oteženo in veliko jih zapusti turistični sektor z upanjem po normalnem delovanju neke drugje. V tretjem scenariju imenovanem »Drugi val: Turistični otoki« ljudje ne zaupajo več v potovanja. Ponekod še živi domači turizem, kjer je le ta dovoljen pa še to pod strogim nadzorom. Ti tako imenovani izolirani turistični otoki rastejo po številkah in velikostih z lajšanjem potovalnih ukrepov, vseeno pa obstaja splošni strah in odpor do potovanja. Po celotni Evropi podjetja propadajo ali pa se sama odločijo s prenehanjem poslovanja zaradi dolžine in intenzivnosti krize. Vse to seveda vodi v nižjo ponudbo, nižje prihodke in višjo brezposelnost v sektorju. V nevarnosti je med 6,6 in 11,7 milijona delovnih mest (odvisno od scenarija), bodisi z zmanjšanjem delovnega časa ali pa

trajne izgube delovnega mesta. Te številke se rahlo razlikujejo pri drugih študijah, prvo poročilo Evropske komisije je govorilo o izgubi 6 milijonih zaposlenih, pri Statista pa je bila številka kar dvakrat višja in sicer so govorili o izgubi 13 milijonov delovnih mest. Upočasnitev turističnih dejavnosti je prav tako tudi potencialna izguba priložnosti začasne oziroma sezone delavce, ki si brezposelni, svoj letni dogodek pa dopolnjujejo s poletnimi službami. Ta ogrožena delovna mesta pa predstavljajo med 3,2% in 5,6% celotnega aktivnega prebivalstva v EU. Če upoštevamo prispevek turističnega sektorja na nacionalno zaposlenost, odvisnost od mednarodnih turistov in delež začasnih zaposlenih, bodo zaradi upočasnitve turizma države kot so Hrvaška, Ciper, Malta, Grčija, Slovenija, Španija ter Avstrija najverjetneje imele najbolj ogrožena delovna mesta. Znotraj držav so regije, ki se med seboj razlikujejo in tiste z močno turistično sezonskostjo, ki je povezana z večjim deležem začasno zaposlenih, bi lahko imele večjo verjetnost za ogrožena delovna mesta (Marques Santos, Madrid, Haegeman & Rainoldi, 2020).

Mednarodno združenje letalskih prevoznikov (angl. The International Air Transport Association, v nadaljevanju IATA) je objavilo ocene učinkov COVID-19 na letalski promet in na gospodarstva v Evropi v letu 2020, ki naj bi kazale na nadaljnjo nižanje prihodkov, slabšanje možnosti zaposlitve in na splošno gospodarske aktivnosti na celotni celine (IATA, 2020). Čeprav sektor zračnega prometa, tako potniškega kot prometnega, predstavlja le majhen delež dodane vrednosti držav OECD, pa so močne medpanožne povezave s sektorji v zgornjem in spodnjem oziroma nadaljnjem delu verige pomemben del gospodarstva. Pod zgornji sektor mislimo na podporne dejavnosti zračnemu prometu (obratovanje letališč), proizvodnja letal, storitve najema in zakupa, pod nadaljnje sektorje pa predvsem na gospodarsko dejavnost s trgovino z blagom in nemotenega delovanja globalnih dobavnih verig. Sprememba vedenja potnikov zaradi pandemije COVID-19 je povzročila dramatičen padec interesa po letalskih storitvah. Propad gospodarske aktivnosti in trgovinske dejavnosti je vplival na tovorni promet, kateri je bil aprila 2020 za 30% nižji kot aprila leta 2019, avgusta pa še vedno za 12% nižji v primerjavi s prejšnjim letom. Zaradi tako obsežnega šoka so likvidnostni blažilniki letalskih družb pod pritiskom, pa čeprav je velik del njihovih stroškov spremenljiv. Tudi padec cene nafte in posledično zmanjšani operativni stroški letalskih prevoznikov niso imeli bistvenih pozitivnih vplivov na celotni letalski sektor. Srednjeročno se letalske družbe soočajo z dvema negotovostma (OECD, 2020):

- Stroški ukrepov povezanih z zdravjem (operativni stroški se bodo verjetno povečali za letalske prevoznike in za letališča zaradi dodatnih zdravstvenih in varnostnih zahtev kot so dezinfekcija, osebna zaščitna oprema, merjenje temperature potnikom in virusna testiranja), prav tako pa zmanjšan faktor obremenitve potnikov, če bi se izvajali ukrepi za socialno distanciranje tudi na letalih (število zasedenih sedežev med letom).
- Oblika obnove komercialnih letov (čeprav se v številnih državah sproščajo zaklepanja in ukrepi za omejevanje potovanj, pa bi omejitve mednarodnih potovanj, krčenje gospodarske aktivnosti in spremembe v prometnem vedenju previdnih potrošnikov lahko preprečile vrnitev na raven pred pandemijo).

Kombinacija šokov negativnega povpraševanja in ponudbe ter negotovost glede srednjeročnih napovedi ustvarjajo negotove perspektive za letalske družbe. Zaradi medpanožnih povezav ta negotovost vpliva na celoten sektor. Poleg tega je turistična dejavnost še vedno izpostavljena morebitnim naslednjim valom pandemije, saj bi vlade po svetu lahko ponovno uvedle omejitve zračnega prometa z namenom odprave izbruhov novih valov okužb. To pa bi lahko ogrozilo obstoj nekaterih podjetij v tej panogi, saj bodo proizvodnja in prihodki verjetno še nekaj časa slabši od ravni pred krizo (OECD, 2020).

Tudi poročilo s strani Združenih narodov (angl. United Nations, v nadaljevanju UN) za zračni promet je potrdilo, da je prišlo do dramatičnega padca mednarodnih potovanj, kjer so beležili ravni nazadnje videne leta 2003. Mednarodna organizacija za civilno letalstvo (angl. The International Civil Aviation Organization, v nadaljevanju ICAO) je podala tudi uradne številke za leto 2020, v katerem naj bi letelo le 1,8 milijarde potnikov v primerjavi s 4,5 milijardami potnikov v letu 2019. Iz finančnega vidika bi to pomenilo izgubo za industrijo v višini 370 milijard \$, letališča in ponudniki zračnih navigacijskih storitev pa bi izgubili še dodatnih 139 milijard \$. S širitvijo pandemije in zaprtjem držav je v povprečju mednarodni promet padel za 98%, domači zračni promet pa za 87% (UN, 2021). Kot že omenjeno, tudi pri ICAO so za leto 2023 napovedali nadaljnjo rast letalskih prevozov. Povpraševanje po prevozi naj bi se celo povzpelo nad številke izpred pandemije za večino letalskih prog, kjer tako pričakujejo 3 odstotno rast. Ključno za ponovno vzpostavitev letalstva kot celote, bo seveda zagotavljanje varne in trajnostne obnove zračnih storitev, hkrati pa bo tudi bistvenega pomena za okrevanje držav po širših posledicah COVID-19 (UN, 2023).

Največji evropski letalski prevoznik Ryanair, še vedno ostaja na prvem mestu, iz vidika najbolj prometnega letalskega prevoznika v Evropi. Število dnevnih letov se je zmanjševalo v letih 2020 in 2021, šele lansko leto pa je kot eden redkih letalskih prevoznikov zabeležil višjo povprečno dnevno število poletov kot leta 2019. Povprečen padec v dnevni letih desetih največjih evropskih letalskih prevoznikov je bil med 45% in 67% za leto 2020 in med 22% in 64% za leto 2021. V letu 2022 je poleg že omenjenega Ryanaira tudi Wizz Air beležil porast dnevnih letov v primerjavi z letom 2019. Ostali prevozniki so še vedno beležili nižje število poletov. Kot je razvidno iz tabele 1, je pandemija vplivala na spremembe na lestvici. Nekaj prevoznikov je iz nje izpadlo saj so jih nadomestili drugi letalski prevozniki in sicer bodisi zaradi ponovnega hitrega zagona v podjetju, strateških širitev baze ali pa zaradi povečanja domačega povpraševanja kot je bil to primer v Turčiji.

Tabela 1: Top 10 letalskih prevoznikov v Evropi med leti 2019 in 2022

Letalski prevoznik	Povprečno število dnevni poletov 2019	Letalski prevoznik	Povprečno število dnevni poletov 2020
Ryanair	2323	Ryanair	951 (-59%)
easyJet	1671	Turkish Airlines	626 (-53%)
Lufthansa	1470	easyJet	547 (-67%)
Turkish Airlines	1331	Lufthansa	513 (-65%)
Air France	1074	Air France	457 (-57%)
British Airways	911	KLM	341 (-51%)
SAS	812	SAS	332 (-59%)
KLM	690	British Airways	320 (-65%)
Eurowings	655	Wizz Air	312 (-47%)
Norwegian AS	605	Pegasus	261 (-45%)
Letalski prevoznik	Povprečno število dnevni poletov 2021	Letalski prevoznik	Povprečno število dnevni poletov 2022
Ryanair	1321 (-43%)	Ryanair	2566 (+9%)
Turkish Airlines	938 (-30%)	easyJet	1347 (-20%)
Air France	648 (-46%)	Turkish Airlines	1249 (-7%)
Lufthansa	617 (-59%)	Lufthansa	1067 (-29%)
easyJet	607 (-64%)	Air France	952 (-21%)
KLM	502 (-41%)	KLM	709 (-18%)
Wizz Air	391 (-34%)	Wizz Air	667 (+13%)
Pegasus	367 (-22%)	British Airways	642 (-30%)
SAS	318 (-61%)	Vueling	547 (-10%)
Vueling	306 (-49%)	SAS	536 (-35%)

Vir: Eurocontrol (2021) in Eurocontrol (2022).

Manj dnevni poletov pomeni tudi manjšo aktivnost na letališčih. Mednarodni letališki svet (angl. Airport International Council - ACI) je samo za leto 2020 ocenil izgubo vseh evropskih letališč v višini 33,6 milijarde €. V tabeli 2 vidimo, da je povprečna dnevna aktivnost (prihodi in odhodi) na letališčih padla za med 50% in 66% v primerjavi z letom 2019, prav tako pa je nekaj sprememb med top desetimi letališči v Evropi. Leta 2019 je bilo na prvem mestu letališče Frankfurt s 1408 prihodi in odhodi, v letu 2020 pa je zdrsnilo na tretje mesto z le 580 leti. Prvo mesto je tako zasedlo letališče Amsterdam z 644 leti, čeprav beležijo padec v višini 54% v primerjavi z letom 2019. Iz seznama desetih najbolj aktivnih letališč v Evropi sta odpadla letališče v Rimu (zdr na štirinajsto mesto) in London Gatwick, ki je padlo na kar triindvajseto mesto. Novi letališči na seznamu sta Oslo in Istanbul Sabiha Gokcen, obema pa je to uspelo zaradi močnejšega povpraševanja po letih znotraj države. Tudi v letu 2021 so letališča še vedno beležila nižje številke v primerjavi z letom 2019. Pred pandemskim stanju se je najbolj približalo letališče IGA Istanbul, ki je beležilo le 15% nižje prihode in odhode. Ostali udeleženci na lestvici top 10 letališč glede na prihode in odhode so še vedno beležili od -22% do -62% nižje številke. Leto 2022 je prvič prineslo boljše obete,

saj je letališče na Mallorci beležilo višjo dnevno povprečno gibanje v primerjavi z letom 2019. Tudi ostala letališča so se približala številkam pred pandemijo in sicer so bila med odstopanja le še od -5% do -32%. Kot zanimivost velja omeniti, da svetovno gledano le eno evropsko letališče zaseda svoje mesto med desetimi najboljšimi letališči in sicer IGA Istanbul. Med prvo petnajsterico najdemo še letališče v Amsterdamu in Pariz CdG, na dvanajstem mestu je edini predstavnik azijske celine New Delhi, vsa preostala mesta pa zasedajo letališča, ki se nahajajo v Združenih državah Amerike (v nadaljevanju ZDA) (Eurocontrol, 2021; Eurocontrol, 2022).

Tabela 2: Top 10 letališč v Evropi med leti 2019 in 2022

Top 10 letališč 2019	Povprečna dnevna gibanja (prihodi in odhodi) - 2019	Top 10 letališč 2020	Povprečna dnevna gibanja (prihodi in odhodi) - 2020
Frankfurt	1408	Amsterdam	644 (-54%)
Amsterdam	1395	Paris CDG	603 (-56%)
Paris CDG	1383	Frankfurt	580 (-59%)
London Heathrow	1310	London Heathrow	559 (-57%)
Madrid Barajas	1168	IGA Istanbul	504 (-44%)
Munich	1135	Madrid Barajas	453 (-61%)
Barcelona	944	Munich	394 (-65%)
IGA Istanbul	893	Istanbul SG	339 (-46%)
Rome Fiumicino	849	Barcelona	335 (-65%)
London Gatwick	781	Oslo Gardermoen	335 (-51%)
Top 10 letališč 2021	Povprečna dnevna gibanja (prihodi in odhodi) - 2021	Top 10 letališč 2022	Povprečna dnevna gibanja (prihodi in odhodi) - 2022
Amsterdam	767 (-45%)	IGA Istanbul	1206 (-5%)
IGA Istanbul	762 (-15%)	Amsterdam	1147 (-18%)
Frankfurt	718 (-49%)	Paris CdG	1120 (-20%)
Paris CdG	702 (-49%)	Frankfurt	1054 (-26%)
Madrid Barajas	596 (-49%)	London Heathrow	1038 (-21%)
London Heathrow	535 (-59%)	Madrid Barajas	962 (-18%)
Istanbul SG	488 (-22%)	Barcelona	781 (-18%)
Barcelona	448 (-52%)	Munich	780 (-32%)
Athens	419 (-31%)	Mallorca	627 (+1%)
Munich	412 (-64%)	London Gatwick	598 (-24%)

Vir: Eurocontrol (2021) in Eurocontrol (2022).

Znotraj turističnega sektorja je COVID-19 pandemija močno prizadela tudi namestitveno in gostinsko dejavnost. Svetovno gledano je bila zasedenost namestitvenih obratov v letu 2020 v povprečju le 40%, z najnižjo zasedenostjo v Afriki (28%) in Evropi (31%), sledi Srednji Vzhod (39%), Amerika (41%) in Azija s Pacifikom s 46% zasedenostjo nastanitvenih obratov. V primerjavi z letom 2019 je prav tako upadlo iskanje hotelov in sicer za 47% na svetovni ravni. Bistveno bolj pomemben pa je podatek, ki govori o rezervaciji hotelskih namestitev. V Evropi je številka padla za 58%, v Afriki in Aziji za 56%, v Ameriki za 42%

in na Srednjem Vzhodu za 40%. Če si te številke pogledamo še za deset naj destinacij na svetu, vidimo, da so prav vse utrpele ogromne izgube. Na Kitajskem je število rezervacij padlo v primerjavi z letom 2019 za 75%, v Španiji za 71%, Italiji za 67%, na Tajskem za 62%, v Veliki Britaniji za 60%, v Nemčiji za 59%, v Turčiji za 58%, v Franciji za 53%, v Mehiki za 43% in v ZDA za 41% (Sojern, 2021).

Bile so opravljene tudi številne preiskave in raziskave ter preverjanja glede odzivnih strategij na COVID-19 pandemijo pri nekaterih izbranih hotelskih verigah. Izkazalo se je, da je večina hotelov ustavila svoje dejavnosti, stopnja zasedenosti se je zmanjšala pod 10%. To je privedlo do masovnih odpuščanj, preklica izplačil dividend in odloga kapitalskih izdatkov. Vsi ti ukrepi, da bi zmanjšali stroške, so imeli hude posledice za hotelsko dejavnost, vse njene deležnike in celotno turistično panogo, saj se pogosto prav zmogljivost nastanitvenih obratov uporablja kot približek za uspešnost turistične dejavnosti. Vodilna svetovna hotelska skupina v gostinstvu Accor, ki deluje v več kot 100 državah z več kot 4800 hoteli in 280.000 zaposlenimi, je zaprla dve tretjini svojih hotelov po celem svetu, kar 75% zaposlenim v vodstvu pa so zmanjšali ali povsem ukinili delovne aktivnosti in jih postavili na čakanje. Pri Marriott International so na čakanje postavili približno 174.000 zaposlenih na vseh ravneh in jim plačevali le zdravstveno zavarovanje. Hoteli Hilton, ki imajo preko 6000 nastanitev v 100 državah, so zaprli 150 hotelov na Kitajskem (to predstavlja 60% njihovega poslovanja na Kitajskem). Predsednik in izvršni direktor sta se odpovedala plači do konca leta 2020, celotni izvršni odbor pa je v obdobju krize sprejel 50% znižanje plač. Tudi tukaj so sprejeli skrajšane delovnike ali pa jih za nekatere zaposlene povsem ukinili in jim plačevali le zdravstveno zavarovanje. The Trump Organization je postavila na čakanje 1500 zaposlenih v Kanadi in ZDA. Številne nepremičnine so zaprli, preostale pa so ostale odprte, a z omejenim številom osebja in storitev. Hoteli so obratovali z zaprtimi restavracijam, klubi in golf igrišči. Pri Intercontinental Hotel Group (preko 5600 hotelov v skoraj 100 državah) so poročali o 6% upadu v začetku leta 2020 in kar o 90% upadu na Kitajskem, kjer so na vrhuncu krize zaprli 178 hotelov. Hotelske prenove so preložili na kasnejše termine, ukinili 150 milijonov \$ dividend, prav tako pa so zaposlenim znižali plače. Indonezijsko združenje hotelov in restavracij (ind. Perhimpunan Hotel dan Restaurant Indonesia - PHRI) je od začetka aprila 2020 zaprlo skoraj 700 hotelov, odprti pa so obratovali pod 5% zasedenostjo. Več hotelov v državi se je preusmerilo in osredotočilo na dostavo hrane iz njihovih restavracij. Pri Tsongu Sunu so zaprli 36 hotelov, kar predstavlja 40% njihovih aktivnosti. Preložili so kapitalske izdatke in nadaljevali le s kritičnimi vzdrževalnimi deli, obdržali pa so le omejeno število zaposlenih, ki bi zagotovili dobro komunikacijo z gosti, poslovnimi partnerji in dobavitelji. Zaradi hude krize so celo zaprosili posojilodajalce za opustitev pogodb, da bi zagotovili vzdrževanje objektov, saj za plačilo dolžniških obveznosti niso imeli dovolj denarja (Chikodzi, Dube & Nhamo, 2020).

Hoteli v Ameriki so podpirali milijone delovnih mest po vsej državi in bili ključnega pomena za ponovno vzpostavitev gospodarstva. Pred pandemijo je bil na vsakih 25 zaposlenih Američanov eden zaposlen v hotelu, kar je pomenilo 2,3 milijona delovnih mest v

neposrednem hotelskem poslovanju in skupnih 8,3 milijona z ostalimi hotelsko podpornimi aktivnostmi. To je k ameriškemu BDP-ju (bruto domači proizvod, v nadaljevanju BDP) prineslo 660 milijard \$. Najpomembnejše sredstvo hotelske panoge je delovna sila, katere zaposleni so srce gostoljubja. Vendar pa je v letu 2020 zaradi pandemije delo v neposredni hotelski dejavnosti izgubilo več kot 670.000 zaposlenih in skoraj 4 milijone zaposlenih v širšem gostinstvu. Navkljub novim zaposlitvam v 2021, primerjalno gledano še vedno pomeni neto izgubo v višini skoraj 480.000 zaposlenih v hotelih z ravno pred pandemijo. Na to raven naj bi prišli šele leta 2023, kar pomeni, da je izgubljena desetletna rast v nastanitvenem sektorju. Pred pandemijo je 5,3 milijona sob ustvarilo za 168 milijard \$ prihodkov, ne upoštevajoč dodatnih desetih milijard, ki so jih ustvarile sejne sobe in drugi pomožni viri. Leta 2020 so ti prihodki padli za skoraj 50% po ZDA na samo 84,6 milijard \$ (AHLA, 2021). Naslednje leto so bili ti prihodki v višini dobrih 142 milijard \$, kar je že dalo upanje na izboljšavo, v letu 2022 pa je ta številka celo presegla prihodke pred pandemijo. Zabeležili so kar 189 milijard \$ prihodkov, številka pa bi se do konca leta 2023 lahko povzpela celo na 200 milijard \$, kar je jasen znak, da si je nastanitven del turizma povsem opomogel (AHLA, 2023).

Pandemija je imela hude posledice tudi za počitniške najeme, kot je Airbnb. Ker je COVID-19 prizadel milijone, so bila podjetja, ki nudijo počitniške najeme, prizadete prav tako kot njihovi hotelski kolegi zaradi odpovedi potovanj. Zlasti odpovedi pri Airbnb so pustile lastnike ranljive in brez dohodka za plačilo obveznic ter drugih pripadajočih obrestnih mer. Na spletu je to povzročilo plaz pritožb, peticij in tožb, zaradi česar je podjetje ustanovilo sklad v višini 260 milijonov \$, z namenom pokriti vsaj delno (25%) izgubo dohodka (Schaal, 2020). Za kasnejše reševanje gostiteljev so namenili še dodatnih 10 milijonov \$. Leta 2019 je bilo podjetje Airbnb ovrednoteno na 31 milijard \$ (Sherwood, 2020). Zaradi pandemije, slabega upravljanja odpovedi in vračil, pa je podjetje strmoglavilo na skoraj polovico prejšnje vrednosti na 18 milijard \$ (Eaglesham & Grind, 2020). Kljub temu, da je bilo podjetje leta 2020 uvrščeno v kotacijo na borzi, pa zaradi zadnje amortizacije vrednosti še ni znano ali bodo nadaljevali s prvotno načrtovano javno ponudbo. Obstajajo tudi dokazi, da so nekateri lastniki nepremičnin pri le teh umaknili možnost kratkoročnega najema, kar naj bi pomenilo, da jih bodo ponudili za dolgoročni najem. Vedno več držav je poročalo o upadu števila aktivnih nepremičnin. Vse to se je odražalo na letnih donosih in donosnosti Airbnbja. Ta situacija je pod vprašaj postavila vzdržnost poslovnih modelov, ki sta jih sprejeli podjetji Uber in Airbnb, kjer vsa tveganja prevzamejo ponudniki storitev, sami pa so deležni dobičkov in bistveno manjša tveganja. Za odpravo takšnih razlik bi bilo potrebno poiskati boljši, pravičnejši in bolj izvedljiv poslovni model (Chikodzi, Dube & Nhamo, 2020).

Hude posledice so čutili tudi v ladijskem prometu, križarjenjih in ribištvu. Celotni pomorski sektor je utrpel hude izgube. Neformalna anketa, ki je bila izvedena na spletnem seminarju o Svetovni oceanski pobudi je nakazala, da kar 70,7% vprašanih meni, da bo turizem najbolj prizadet zaradi COVID-19 med oceanskimi sektorji. Na drugem mestu je z 10,4% sledil odgovor nafta in plin na morju, sledili so ladijski promet (6,2%), obnovljivi viri na morju

(2,9%) in ribogojstvo (2,6%). Po podatkih Konference Združenih narodov o trgovini in razvoju (angl. United Nations Conference on Trade and Development - UNCTAD) sta obalni in pomorski turizem največja sektorja modrega gospodarstva, saj kar 50% turistov za počitnice izbere obalno destinacijo. Zaradi pandemije so bila odpovedana križarjenja, celotne posadke in potniki na nekaterih ladjah pa so bili primorani ostati v karanteni. Zaradi velike potniške zmogljivosti, gostote osebja, omejenega notranjega okolja in obsežnih obiskov pristanišč v primerjavi z drugimi obalnimi skupnostmi, so križarke bolj verjetne lokacije za izbruh virusov. Zaradi naštetih dejstev je težko učinkovito nadzorovati izbruh COVID-19 na potniški ladji. V primeri izbruha ne bi bili izpostavljeni le potniki in osebje na krovu ladje, ki nimajo možnosti zapustiti plovila, temveč tudi prebivalci v mestih, ki so v bližini terminala za križarjenja (Tatenhove, 2021).

Z namenom ustavitve širjenja virusa, so po celem svetu odpovedovali koncerte, festivale, snemanja filmov in TV oddaj, zapirali kinodvorane, gledališča in muzeje ter prestavili ali pa celo ukinili raznorazne športne prireditve in tekmovanja. Čeprav so se poleti 2020 zaradi malo boljše pandemiološke slike nekateri izmed zgoraj omenjenih dogodkov odvili, pa so se kasneje spet zaprli. V nekaterih državah so bila odstopanja kjer so imeli odprte muzeje, gledališča in restavracije, vendar pa je bilo takih držav zelo malo. Med večjimi koncerti, ki so bili prestavljeni na leto 2021 so svetovna turneja skupine Guns N' Roses, turnejo Justin Bieberja, koncerte The Rolling Stonesov, Taylor Swift, Elton Johna, Madonne, skupine Kiss ter drugi. Festivali, ki so bili prestavljeni ali pa preneseni na spletno obliko so MTV Video Music Awards, Zlati globusi, Oskarji, svetovno znana glasbena festivala Coachella in Burning Man pa sta bila v celoti odpovedana. Veliko filmov (Mulan, Wonder Woman 1984, The Gentlemen in drugi), katerim so bile namenjene gala premiere po celem svetu, so ponudili na spletnih platformah produkcijskih hiš, saj jih niso mogli predvajati v kinodvoranah. Na ta način so si povrnili vsaj en del vloženega denarja. Spet drugi pa so se odločili, da bodo datume izida filmov le prestavljali, dokler ne bo možno izpeljati predvidenih gala premier. Tudi v športu je bilo obilo prestavljenih ali pa prilagojenih dogodkov. Končnica najmočnejše državne košarkarske lige na svetu (angl. National Basketball Association – NBA) se je izvajala v tako imenovanem mehurčku, tekme so bile brez gledalcev, redni del pa so skrajšali iz 82 tekem na 70. Maratona v New Yorku in Bostonu sta bila odpovedana, Wimbledon turnir v tenisu pa je bil odpovedan celo prvič po 2 svetovni vojni. Tudi na ostala športna tekmovanja je imela in pandemija velik vpliv, saj se tekme dolgo časa sploh niso igrale, kasneje pa so se igrale pred praznimi ali pa skoraj praznimi tribunami z zelo omejenim številom gledalcev.. Med dvema zagotovo največjima športnima dogodkoma, ki se v letu 2020 nista zgodila in sta bila prestavljena na leto 2021, pa sta Evropsko prvenstvo v nogometu ter Poletne olimpijske igre, ki so se odvijale v Tokiu (Vulture Editors, 2021).

Poletne Olimpijske igre v Tokiu, ki bi se morale odviti konec julija 2020, so bile prestavljene na julij 2021. Zaradi zdravja in fizične pripravljenosti vseh športnikov in ostalih udeležencev, ki so sodelovali na prireditvi, bi bil kasnejši termin neprimeren oziroma

neizvedljiv. Preložitev tako masovnega dogodka je bil za državo gostiteljico hud ekonomski udarec. Japonska je za to tekmovanje zapravila več kot 12 milijard \$, poleg pa je potrebno prišteti še ogromne neznane vsote sponzorskega denarja (Bridgestone je skozi sponzorstva investiralo približno 3 milijarde \$) in vložkov televizijskih hiš. Pri Goldman Sachs so ocenili, da bo Japonska v letu 2020 izgubila 4,5 milijarde \$ domače in vhodne potrošnje, v kolikor Olimpijske igre ne bodo potekale po načrtih (Ingle & McCurry, 2020). Preložen termin izvedbe Olimpijskih iger je negativno vplival na 11.000 olimpijskih in 4.400 paraolimpijskih športnikov ter preko 80.000 prostovoljcev (Lange, 2020). Ocene glede ekonomskega udarca zaradi preloženih iger so izračunali januarja 2021. Če bi se dogodek preložil, kar se tudi je, bi Japonska vlada in drugi omenjeni sodelujoči izgubili 5,87 milijard \$, v primeru izvedbe Olimpijskih iger brez gledalcev pa bi izguba znašala 22,12 milijard \$. V najbolj črnem scenariju, ko bi bila celotna prireditev odpovedana, pa bi izguba dosegla visokih 41,41 milijard \$ (Arba, 2022). Kot vemo, so se Olimpijske igre uspešno odvijale, končna cena za celotno organizacijo pa se je ustavila pri 13 milijard \$. Čeprav so bili stroški nižji, kot so jih napovedali ob koncu iger, so bili ti na koncu vseeno kar dvakrat višji kot začetne napovedi v letu 2013. Po poročanju so izgubili vsaj 800 milijonov \$ zaradi pomanjkanja prodaje vstopnic. Tudi številni lokalni sponzorji na koncu s celotno organizacijo in izvedbo niso bili najbolj navdušeni, saj so namenili 3,4 milijarde \$, da bi bili povezani z igrami, ki pa so imele le redke svetle in pozitivne trenutke (Wade, 2022).

1.2 Pregled vpliva COVID-19 na turizem v Sloveniji

Tako kot je COVID-19 vplival na države širom sveta, je imel vpliv tudi na turizem v Sloveniji. Že v začetku leta 2020 se je čutil vpliv zmanjšanja turistov iz Kitajske in drugih azijskih držav, ko pa je korona virus izbruhnil še v Italiji, se je ta vpliv precej povečal. Italijani štejejo 13% tujih turistov v Sloveniji, poleg tega pa so tudi vsakodnevni obiskovalci gostinskih, športnih in kulturnih ustanov ter igralnic. S širitvijo pandemije je začelo prihajati do odpovedi potovanj, zmanjšalo se je število rezervacij, prestavljali ali odpovedovali so se tudi različni kongresi. S številnimi ukrepi za zaježitev širjenja virusa pa je turizem odnesel najslabše. Ker so se zaprli gostinski in kasneje še namestitveni obrati, je to močno ogrozilo preživetje turizma kot takega. Sredi marca 2020 so se zaprle še državne meje in študentje mednarodnih izmenjav so bili edini, ki bi jim lahko rekli turisti. Drastično se je zmanjšal tudi prihodek v gostinstvu in sicer za kar 86% v primerjavi z aprilom 2019. Majhen del prihodkov so ustvarjala le podjetja, ki so nudila dostavo na dom. Za leto 2020 so turistični strokovnjaki napovedovali upad števila turistov ter njihove turistične potrošnje od 30% do 70%. To pa je bilo odvisno od sproščanja ukrepov, odprtja meja, zagona letalskega prometa, epidemiološke slike Slovenije in držav iz katerih bi turisti prišli, razvojem cepiva ter drugih dejavnikov (Koprivnikar Šušteršič, 2020).

Odvisno od vrste turizma je bilo za pričakovati upad povpraševanja od 25% do 50% in zmanjšanje zaposlovanja od 15% do 30%. V primeru 40% zmanjšanja turističnega prometa bi se to odražalo v izgubi 720 milijonov €, scenarij, kjer bi prišlo do 30% zmanjšanja

zaposlovanja v turizmu pa bi pomenilo izgubo kar 5860 delovnih mest. Govora je seveda o neposrednih vplivih, saj so skupni vplivi veliko večji (Knežević Cvelbar, 2020).

Ko je bila 12. marca 2020 razglašena epidemija, se je na Zavodu za zaposlovanje močno povečalo prijavljanje brezposelnih oseb, zmanjšalo pa se je povpraševanje po novih zaposlenih in zaposlovanje brezposelnih oseb. V marcu in aprilu se je na novo prijavilo kar 22.267 oseb, kar znaša 123% več kot v istem obdobju v letu 2019. Za 457,2% se je povečalo število trajno presežnih delavcev, največ pa je bilo oseb, ki so postale brezposelne zaradi izteka zaposlitve za določen čas in sicer 9.529 (76,5% povečanje v primerjavi z letom 2019). To je pomembno, ker je iz dejavnosti zadnjega delodajalca razvidno, da je epidemija najbolj prizadela gostinstvo (456,9% več prijavljenih kot marca in aprila 2019) in turizem na splošno. Največ novo prijavljenih je bilo natarkejev, prodajalcev, čistilcev, strežnikov v uradih in hotelih, kuharjev in kuhinjskih pomočnikov. Po vseh teh podatkih tudi ni presenečenje, da je najbolj upadlo zaposlovanje natarkejev, delavcev za preprosta dela in čistilcev ter strežnikov v uradih, hotelih ali drugih ustanovah. Vsi ti vplivi so negativno vplivali tudi na BDP v Sloveniji. Evropska komisija je napovedovala padec za 7%, Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj (UMAR) za 8,1%, Banka Slovenija pa za 10,7%. Stopnja brezposelnosti naj bi znašala od 5,4% do 9%, v letu 2021 pa so pričakovali zmanjšanje na raven 5% do 6% (ZRSZ, 2020). Povprečje prijavljenih brezposelnih oseb v letu 2020 je znašalo 85.003, kar je za 14,6% več kot v letu 2019 (ZRSZ, 2021). V letu 2021 je bilo skoraj 66.000 brezposelnih oseb, kar je pokazatelj, da si je trg dela že delno opomogel od vplivov pandemije. Tudi številke za leto 2022 so obetajoče, saj se je število brezposelnih še znižalo na dobrih 55.000 (ZRSZ, 2023). Sedaj že vemo, da je BDP v letu 2020 padel za 4,3%, kar pomeni, da so bile prve napovedi vseeno precejšene. V naslednjem letu se je BDP dvignil za 8,2% in v letu 2022 ponovno zrastle za 5,4% (SURs, 2023b).

Če pogledamo leto 2020 in statistiko v turizmu, vidimo, da je bilo število prihodov in nočitev na ravni izpred desetih let. Na raven iz leta 2019 pa bi se lahko Slovenija vrnila šele v letošnjem letu, 2023. Kot smo že zgoraj omenili, je prvi val krize ustavil turizem za nekaj mesecev, z drugim valom pa je bil turizem popolnoma ohromljen. Prav zaradi tega je bilo leta 2020 v Sloveniji kar 51% manj prihodov (3,06 milijona skupnih prihodov) in dobrih 42% manj prenočitev (9,2 milijona prenočitev). Iz vidika izvoza potovanj je to Sloveniji prineslo 1,01 milijarde €, kar je za 60,4% manj kot leta 2019. Nekateri tuji turisti so k nam vseeno prihajali, a poznala se je razlika napram prejšnjemu letu, saj je bilo takih turistov za 74% manj. Največji upad se je poznal pri turistih iz Francije (77,7%), Češke (74,7%), Nizozemske (73,3%) in Italije (71,5%). Pri Nemčiji in Avstriji, državama katerih turisti predstavljajo največji delež prenočitev in prihodov pri nas, pa so zaznali upad za 46,5% oziroma za 63,1%. Kljub celotni krizni situaciji pa je bilo moč zaznati porast domačih turistov. Ti so ustvarili za 21% več turističnih prihodov in za 33% več prenočitev kot v letu 2019 in na ta način delno ublažili upad števila tujih gostov. Tako so domači gostje v letu 2020 ustvarili 60% vseh prihodov, kar je bistveno več kot leto prej (28%) (I feel Slovenia,

2021). V letu 2021 smo zabeležili 11,2 milijona prenočitev (22% rast glede na leto 2020) in dobre štiri milijone prihodov (31% rast glede na prejšnje leto), kar je pripomoglo k 26,1% rasti priliva iz naslova izvoza potovanj. Ta je znašal dobrih 1,5 milijarde €. Domači turisti so še vedno ustvarili več prihodov in prenočitev kot tuji turisti, vendar se je vrzel vztrajno manjšala. V letu 2022 so se prenočitve močno približale številkam iz leta 2019, saj smo jih zabeležili 15,58 milijona (kar dobrih 10 milijonov s strani tujih turistov), vseh prihodov pa je bilo 5,86 milijona. Priliv iz izvoza potovanj je celo presegel rekorde pred pandemijo, saj je znašal 2,91 milijarde €. V kolikor se bo ta trend nadaljeval, je povsem verjetno, da bomo v letu 2023 presegli vse predhodne rekorde in končno beležili rast napram letu 2019 (I feel Slovenia, 2022).

1.3 Trendi in napovedi razvoja globalnega turizma

Med pandemijo si je bilo težko predstavljati turizem izpred časa COVID-19 in ponovno izgradnjo takratnega povpraševanja se je marsikomu zdelo nemogoče. Vsa podjetja, ki tako ali drugače strežejo obiskovalcem so vedela, da nimajo druge izbire kot pa se prilagoditi novim smernicam in spremeniti svoje poslovne modele (Ritter & Pedersem, 2020). Zdelp se je, da bo v ospredju prevladoval domači turizem. Še bolj pereče pa je bilo vprašanje o obuditvi svetovnih gospodarstev oziroma naših skupnosti kot destinacij. Glede na hudo potrebo po finančni oziroma gospodarski oživitvi, pa je druga zahteva postala množični razcvet. Čeprav je celotna ideja o množičnem razcvetu razburljiva, pa je potrebna velika mera previdnosti, ki med drugim vključuje tudi sprejetje trajnostnih platform. Na ta način bi države, podjetja in skupnosti lahko izboljšale fizične šoke (povezani s podnebnim tveganjem ali pandemijo), istočasno pa bi stopnjevali in nadgrajevali iznajdljivost ter podjetniški duh. Pri turizmu pa je bistveno prav sodelovanje med omenjenimi deležniki, da bi končnemu uporabniku nudili funkcijsko, čustveno, življenjsko in družbeno vrednost. Pred pandemijo se je premalo trudilo pojasniti vlogo turizma znotraj različnih skupnosti. Namesto, da bi se poudaril namen turizma, pa je bila izrecna želja le po povečanju prihodov, izdatkov in podaljšanju dolžine bivanja. Z večjim zanimanjem za ustvarjanje življenjske in družbene vrednosti, je možnost za uspeh in oblikovanje turizma v transformacijskem ter transcendentnem načinu veliko višja. S skupnim prizadevanjem za izboljšanje skupnosti, strmenjem skupnim ciljem in ustvarjanjem višje vrednosti, bo turizem kot cvetoč sektor ponovno prispeval k družbeni, kulturni in gospodarski blaginji (Haywood, 2020).

1.3.1 Protokoli Svetovnega sveta za potovanje in turizem (WTTC)

WTTC je skupaj z različnimi vladami, zdravstvenimi strokovnjaki in industrijskimi združenji sodeloval pri doseganju učinkovitih protokolov, ki bi ob pomoči pomembnih akcijskih načrtih dosegli okrevanje po celotnem turističnem sektorju. V ta namen so v letu 2020 izdali več protokolov za različne panoge znotraj turizma. Z namenom usklajevanja med temi panogami, je WTTC protokole razdelil na štiri stebre (WTTC, 2020b):

- Operativna pripravljenost in pripravljenost osebja
- Zagotavljanje varne izkušnje
- Obnova zaupanja in samozavesti
- Izvajanje usmerjevalne politike

Dokumenti so bili izdani za področja hotelirstva, letalstva in letališč, znamenitosti, organizatorje potovanj, pustolovski turizem ter za konvencije, srečanja in dogodke. Seveda se ti dokumenti predmet sprememb, prav tako pa je potrebno te protokole prilagoditi posameznim državnim zakonodajam in seveda vsakemu hotelu, letališču, znamenitosti posebej. Prvi steber je pri vseh omenjenih področjih dokaj podoben. Bistvenega pomena bo imelo izkušeno osebje, ki bo moralo imeti znanje, kako se spopasti z novimi pravili in novim načinom delovanja. Kot že nekajkrat omenjeno, bo ponovno bistveno sodelovanje med vsemi deležniki, da skupaj dosežejo dogovor in vsi spoštujejo pravila kot so omejeno število ljudi na istem prostoru, izognitev preveliki gneči na recepcijah ali pa pri vstopu na turistične znamenitosti oziroma posamezne konvencije in dogodke, brezstično plačevanje, redno umivanje rok, uporaba mask, medosebna razdalja in drugo. V drugem stebru, ki govori o zagotavljanju varne izkušnje (za osebje in turiste) izpostavlja bistven del in sicer higieno ter njeno vključitev v celotni proces delovanja oziroma nudenja storitve. Obnovo zaupanja in samozavesti s svojimi gosti oziroma strankami bodo vsi deležniki poizkušali doseči z dosledno, jasno in izboljšano komunikacijo o novih zdravstvenih in higienskih varnostnih protokolih preko digitalnih platform in omejenih osebnih stikih. Tukaj ponovno pride v poštev usposobljeno osebje, jasni napisi in znaki, ki bi vse goste in stranke obveščalo o protokolih čiščenja, fizičnem oddaljevanju, nošnji mask ter ostalih priporočilih. Zadnji četrti steber govori o izvajanju in uvedbi politike vseh omenjenih protokolov. Ko se bodo razvila nova pravila za potovanja po svetu, bo potrebno še tesnejše sodelovanje s celotno panogo in z vladami posameznih držav. Zagotoviti je potrebno finančno olajšanje v sektorju z znižanjem davkov, turističnih taks in dajatev z namenom spodbujanja povpraševanja. Izboljšala se bi promocija destinacij z namenom povečanja tako domačega kot tudi povpraševanja na mednarodni ravni. Ustvarjanje posebnih (finančnih) spodbud, neposredno podporo za povečanje bivanja v hotelih in obisk različnih znamenitosti ter dogodkov pa bodo zagotovo med bodočimi aktivnostmi, ki bodo pomagale celotnemu turističnemu sektorju (WTTC, 2020b).

1.3.2 Trajnostni turizem

Različna kulturna območja po svetu so temelj za prihodnost kulturne trajnosti in prav zaradi tega je potrebno preudarno poskrbeti za njihovo upravljanje, saj so bistvenega pomena za razvoj celotnega gospodarstva. Po koncu COVID-19 pandemije bo turistična panoga potrebna reorganizacije, ki pa bo morala temeljiti na podlagi dejanskih načrtov in ne le na papirologiji. Nadaljnji cilj bo moral biti osredotočen v izobraževanje, in okoljsko ter socialno pravičnost. Vsi deležniki od turistov, lokalnih skupnosti, državnih vlad pa do Mikro, majhnih in srednje velikih podjetij (v nadaljevanju MSP), bodo morali izkoristiti krizne razmere, saj

bodo na ta način pridobili dragocene veščine za bodoče turistične izkušnje. Ponudniki turističnih storitev se morajo med seboj spodbujati in spremeniti delovanje v turističnem sektorju, saj ta ne ustreza povpraševanju po trajnostnem turizmu. Takšni ukrepi bi povezali, podprli in poskrbeli za celotno turistično panogo v skupno korist. Udeleženci na trgu bi se morali tudi soočiti s sredstvi in sistemi, ki bi preprečili nastanek in širitev šibkega ter škodljivega turizma. Zaradi neprestanega procesa deglobalizacije ima turistična panoga priložnost, da ponovno vzpostavi trajnost in za seboj pusti zadnja leta turizma, katera so bila opisana predvsem s pomankanjem skrbi za okolje in gospodarsko zlorabo. Za vzpostavitev in preusmeritev k trajnostnem turizmu pa bo potrebno uporabiti strokovno znanje in izkušnje (Deep, Paul & Thomas, 2021).

Cilji trajnostnega turizma so zmanjšati negativne in povečati pozitivne družbene, ekonomske ter okoljske vplive turizma v destinacijskih skupnostih in okolju ter spodbuditi etično potrošnjo in proizvodnjo med turisti ter ostalimi deležniki znotraj sektorja. Zaradi prisotnosti vedno večjega števila turistov na priljubljenih destinacijah po svetu, ki je povzročila številne težave in konflikte, je potreba po spremembi nujna. Tak turizem, kateremu se reče tudi masovni turizem, »nadturizem« ali pa turistična nasičenost, lahko vodi do prenatrpanosti na privlačnih destinacijah in popolnoma opisuje že prej omenjene negativne učinke turizma na okolje in družbo. V prihodnosti bo tako več pozornosti in osredotočenosti na način potovanja do takih destinacij. Zmanjšanje prevozov zlasti po zraku in preprečiti kratkotrajna potovanja na dolгих razdaljah sta zagotovo dve problematiki, ki se bosta razrešili, če se bodo države zavzele za strmenje k trajnostnemu turizmu. Po drugi strani pa se bo spodbujalo izlete in rekreacije v bližini prebivališč ljudi, z namenom koriščenja dostopnega in tistega, kar je na voljo. Da bi se pri takem ravnanju izognili prenatrpanosti, bo potrebna velika mera organiziranosti in previdnosti (Wieckowski, 2021).

1.3.3 Tehnologija virtualne realnosti

V zgornjih delih magistrske naloge je bilo že omenjeno, da bo virtualna tehnologija (angl. Virtual technology, v nadaljevanju VT) vedno bolj prisotna tudi v turizmu. Gre za uporabo računalniško izdelanega 3D okolja, po katerem lahko oseba prosto potuje in komunicira z okolico ob uporabi enega ali več čutil (Guttentag, 2010). Taka tehnologija bo turistom omogočala potovanje in pridobivanje informacij o destinaciji, ne da bi prestopili kakršnekoli meje ali fizično prepotovali kakršnokoli razdaljo. Po navedbah in ocenah Svetovnega ekonomskega foruma se bo uporabniška poraba v namen virtualne realnosti (angl. Virtual Reality, v nadaljevanju VR) do leta 2027 povzpela na 200 milijard \$, sama velikost trga pa naj bi leta 2022 znašala 209,2 milijarde \$. Že sami podatki nam povedo, da gre za velik potencial za številne ponudnike tudi znotraj turizma. Taka tehnologija je predvsem priporočena za nekatera področja, ki so v nevarnosti zaradi masovnega turizma kot so na primer Grenlandija, Aljaska ali pa Himalaja. Na ta način bi ohranili te naravne vire, da bi lahko tudi bodoče generacije uživale v njihovih lepotah. Glavna prednost VT je, da uporabniki ne bi potovali in se zato ne bi srečevali v živo, prav tako pa bi se zmanjšale

medsebojne interakcije in posledično možnosti prenosa okužb. Dodatna ugodnost so tudi znižani stroški potovanja, izboljšana učinkovitost nekaterih podjetij in seveda ohranjanje okolja na sami destinaciji. Znamenitosti, ki bi imele možnost ogleda preko VR, bi lahko pripomogle k promociji same destinacije in na ta način povečanju svoje priljubljenosti. Nekatera podjetja kot je na primer Ocean Rift, ki turistom omogoča izkušnjo s podvodnim ekosistemom ali pa Google Expeditions, ki uporabnikom omogoča potovanje do katerekoli točke na Zemlji, že uporabljajo VT. Čeprav je turizem definiran kot dejavnost oseb, ki potujejo in bivajo v krajih, ki ni značilen za njihovo običajno okolje ter na vplive, ki jih imajo na ekonomsko, fizično in družbeno blaginjo svojega gostitelja (Wall & Mathieson, 2006), pa bi ti potniki morali uporabiti VT na sami destinaciji in s tem omejiti fizični stik z drugimi osebami. Na ta način bi vseeno obiskali destinacijo, vendar bi za muzeje in druge znamenitosti (vsaj tiste, ki so prenatrpane s turisti) uporabili VT. Tehnologija ima veliko prednosti tudi za potovalne agencije, ki bi lahko uporabile aplikacije za trženje potovalnih izkušenj za potencialne turiste. Nekatere destinacije za promocijo svojih znamenitosti ponujajo tudi 360-stopinjski video posnetek in kinematografska VR orodja. Križarska podjetja in hoteli bi s tako tehnologijo lahko pokazali ves blišč, ki ga ponujajo ter na ta način uporabnike prepričali za obisk. Uporaba take tehnologije v muzejih, kjer posameznik lahko podoživi vožnjo po površju planeta Marsa ali pa uporaba v pustolovskem turizmu, kjer se turisti lahko povzpnejo na Everest, ima neskončne možnosti. Že sedaj naj bi bilo več kot 2500 muzejev po celem svetu, ki ponujajo možnost virtualnega ogleda. Malce težje je tako tehnologijo vpeljati v dejavnost hrane in pijače, vendar je tudi to do neke mere možno. Uporabniki bi lahko videli končno predstavitev jedi, velikost porcije, ter celotni ambient. Srečanja, Spodbude, Konference in Razstave (angl. Meeting, Incentive, Conference, Exhibition, v nadaljevanju MICE), ki so eden temeljev turizma, že sedaj uporabljajo vedno več in več VT. Za MICE turizem je to lahko zelo pomembno orodje, saj privarčuje na času in denarju. Temu trendu uspešno sledijo in bo zagotovo prisoten še kar nekaj let znotraj turizma (Atsiz, 2021).

Aziz in El-Said (2021) sta skozi svojo raziskavo prišla do podobnih ugotovitev kot Atsiz (2021), le da sta se osredotočila na uporabo VT pri vodenih ogledih. Potrebno se je zavedati, da bosta na sektorje in destinacije, ki se zanašajo na osebni stik s turistom oziroma uporabnikom, vplivala dva vidika. Nevarnost, ki jo predstavlja virus bo bistveno vplival na izogibanje gnečam ljudi, drugi vidik pa je ali posamezniki sploh vidijo VT kot alternativo in kako lahko jo bo uporabljati. V tej raziskavi sta avtorja želela izpostaviti dejavnike, ki vplivajo na namen uporabe VT in raziskati učinek, ki bi ga ta prilagoditev imela na samo željo po fizičnem obisku znamenitosti. Po uporabi različnih modelov in spletne ankete, sta prišla do zaključka, da na uporabo VT vpliva pet ključnih dejavnikov. Zaznana enostavnost uporabe, zaznana uporabnost, faktor zaznanega užitka, zaznano tveganje obolenja za COVID-19 in lastnosti povezane z nevarnostmi določajo človekov namen po uporabi VT v primerjavi z dejanskega fizičnega obiska neke znamenitosti. Poleg tega je raziskava pokazala, da namen po uporabi in prilagoditvi z VT v kasnejših fazah poviša težnjo po

dejanskem obisku neke znamenitosti, kar je dokaz, da VR produkt ni ne konkurent ne substitut, temveč komplement dejanskemu obisku znamenitosti.

1.3.4 Preostali trendi

V svetu turizma je zaradi COVID-19 razmer in njenih vplivov na sektor predvidenih še veliko drugih trendov. Nekatere bi lahko uvrstili in pisali pod vsa predhodno omenjena področja, za druge pa bi potrebovali povsem ločene zapise. Alagon (2021) je kot možnost za ponovni zagon turizma v državah opisal koncept vzpostavitve tako imenovanih potovalnih balonov oziroma zelenih hodnikov med posameznimi državami. Podobne potovalne balone so ustvarili v Baltskih državah ne le z namenom oživitve turizma, temveč tudi za pospeševanje poslovnih dejavnosti in reševanju trgovinskih sektorjev. Tukaj je opisanih še preostalih nekaj trendov, ki imajo veliko verjetnost, da se bodo razširili po celem svetu:

- Preživljanje počitnic doma (angl. Staycation, iz besed stay-ostani in vacation-počitnice), kjer gredo osebe na počitnice, vendar ostanejo doma in hodijo na izlete v okolico. V Hong Kongu so bili rezervirani celotni luksuzni hoteli, saj so ponujali posebne cenovno dostopne pakete, prav tako pa so imeli stroge sanitarne postopke, ki so gostom omogočali varnost,
- O dostavi restavracij smo nekaj že govorili, z naraščanjem zanimanja za počitnikovanje v domačem okolju in raziskovanju narave, pa je moč pričakovati dodatne novosti. Z namenom, da ostanejo konkurenčni in pomembni, bodo restavracije pripravljale zanimive načrte, kako navdušiti svoje stranke izven svojih prostorov. Od najemov zasebnih kuharjev z Michelinovo zvezdico, košar polnih dobrot pripravljenih za piknik do svežih koktejllov, ki jih bodo pripravili ob dostavi ter celotni čajni izkušnji spakirani za pot. Možnosti je veliko, odvisno je le kako drzni bodo posamezniki,
- Zaradi pozitivnih vplivov na okolje, ki jih je imelo zmanjšanje množic na številnih znanih turističnih lokacijah, je dalo misliti različnim vladam po svetu. Ta situacija je zmagovalna za okolje in turiste, saj jim bo omogočala prijetnejšo turistično izkušnjo (Compass Offices, 2020).
- Zagotovo bodo pomembno vlogo pri okrevanju turizma kot celote odigrali popusti in različne promocije. Letalski prevozniki, hoteli, letovišča in turistične agencije bodo delovali na konkurenčnem trgu. Da bodo privabili stranke, bodo morali zagotoviti čim boljšo vrednost in izkušnjo,
- Prilagodljive rezervacije bodo potnikom omogočile več miru in varnosti v primeru odpovedanih ali pa prestavljenih letih oziroma v primeru zaprtja hotelov. Ta pravila bi jim omogočila odpoved ali pa spremembo leta oziroma rezervacije v zadnjem trenutku, ne da bi bili za to oškodovani,
- Narava bo postala bolj priljubljena lokacija in imela bo prednost pred zaprtimi prostori kot so muzeji in galerije. Zasebne vile, mirne obale in gorske ter podeželske lokacije bodo zagotovo imele večjo obiskanost kot zasedena mesta in prenatrpane plaže.

- Povečalo naj bi se tudi nekdanje popularno potovanje z nahrbtniki, to skupino turistov pa sestavljajo predvsem mladi in samski posamezniki,
- Če gre verjeti Booking.com-u, bo v porastu tudi opravljanje dela na dopustu (angl. Workation, iz besed work-delo in vacation-počitnice). Ljudje bodo potovali za tedne in za cel mesec na drugo lokacijo, kjer bodo lahko opravljali svoje delo na daljavo. 37% ljudi je na njihovi spletni strani označilo, da so rezervirali prenočišče z namenom opravljanja dela iz druge destinacije,
- Povečalo se bo število turistov, ki bodo želeli preživeti več časa v naravi, kjer ni prenatrpanosti z drugimi ljudmi. Glamping je zagotovo področje, ki bo deležno povišanja povpraševanja, saj ljudem nudi ravno tisto, kar potrebujejo. To je odprtost, svež zrak, varnost in mir. Prav tako je odlično pozicionirano med naraščajočim številom popotnikov, ki jih zanima eko-turizem in eko-nastanitve (Craig & Karabas, 2021).

2 UKREPI ZA BLAŽENJE VPLIVA PANDEMIJE NA TURIZEM

2.1 Predlogi mednarodnih organizacij in združenj

S širitvijo COVID-19 virusa in razglasitvijo svetovne pandemije, so organizacije po celem svetu spoznale, da bo virus med nami prisoten dalj časa. To se je začelo opazovati v številnih podjetjih, kjer so bili primorani spremeniti način poslovanja, ga prestaviti na spletno izvedbo. Sledila so znižanja plač, začelo pa se je tudi z odpuščanjem zaposlenih. O vseh teh vplivih smo podrobneje pisali v prejšnjem poglavju. Da bi se posledice za to krizo omejile in držale na minimumu, so številne organizacije sprejele različne ukrepe za pomoč v boju s COVID-19. Izdanih je bilo na tisoče priporočil, finančnih paketov ter takšnih ali drugačnih olajšav, da bi tisti najbolj prizadeti uspeli preživeti te turbulentne čase. V nadaljevanju si bomo ogledali kakšne ukrepe so sprejele, predlagale ali izvedle organizacije WTTC, Evropska potovalna komisija (angl. European Travel Commission, v nadaljevanju ETC) in UNWTO ter na kakšen način so s tem ublažili vpliv pandemije na turizem.

2.1.1 Svetovni svet za potovanje in turizem (WTTC)

Največja organizacija na svetu za turizem je zagotovo WTTC. Zato se ne gre čuditi, da je med pandemijo COVID-19 pozivala številne vlade k sodelovanju in ukrepanju z namenom rešitve turističnega sektorja, vključno z 121 milijoni delovnih mest. Poziv k izvajanju različnih politik bi neposredno podprl sektor na naslednjih treh področjih (WTTC, 2020c):

- Zaščita delavcev: Potrebno je bilo zagotoviti finančno pomoč za zaščito dohodkov milijonov delavcev, ki so bili v hudih težavah.
- Davčna podpora: Vlada bi morala odobriti nujna, neomejena in brezobrestna posojila globalnim podjetjem znotraj sektorja za potovanja in turizem ter milijonom malih in srednje velikim podjetjem, da bi preprečili njihov propad. Vladnim dajatvam in

finančnim zahtevam za sektor potovanj in turizma bi se moralo takoj odpovedati za vsaj naslednjih 12 mesecev.

- Vbrizgavanje likvidnosti in denarnih sredstev: Pomoč pri denarnih tokovih za podporo manjšim in večjim akterjem v turističnem sektorju je ključnega pomena. Prav tako pa je bila potrebna ciljno usmerjena podpora močno prizadetim panogam znotraj sektorja.

Številne države so se hitro odzvale na priporočene politike s strani WTTC-ja in začele z izvajanjem potrebnih ukrepov. Te države so Avstralija, Kanada, Kitajska, Francija, Japonska, Združeno Kraljestvo in druge. O ukrepih, ki so jih te države uvedle, bomo govorili v nadaljevanju (WTTC, 2020c).

Pod predsedovanjem Savdske Arabije skupini G20 (mednarodna skupinska srečanja vlad in guvernerjev centralnih bank 20 največjih svetovnih gospodarstev) so člani WTTC, voditelji zasebnega sektorja in različne mednarodne organizacije opredelili naslednje ukrepe z namenom rešitve 100 milijonov delovnih mest v turističnem sektorju (WTTC, 2020d):

- Uvedba standardiziranih globalnih zdravstvenih in varnostnih protokolov v vseh panogah in regijah, da se omogoči enakomerna varna potovalna izkušnja,
- Sodelovanje z vladaми pri prizadevanju za testiranje COVID-19 pred potovanjem in možnost nadaljnjega sledenja oseb,
- Razvoj in sprejem inovativne ter digitalne tehnologije, ki bi omogočala nemoteno potovanje, boljše upravljanje pretoka obiskovalcev in izboljšano celotno potovalno izkušnjo,
- Ponudba prilagodljivih rezervacij ali možnosti sprememb kot je odpoved plačila zaradi pozitivnih primerov COVID-19,
- Ponudba promocij, cenovno ugodnejših izdelkov ali pa večje vrednosti za spodbudo domačih in mednarodnih potovanj ob upoštevanju nacionalnih in mednarodnih zdravstvenih smernic,
- Sodelovanje z vladaми pri promociji destinacij, ki so ponovno dostopne turistom ter dokumentacija pričevanj z namenom ponovne vzpostavitve samozavedi potnikov,
- Prilagoditev poslovnih modelov novim svetovnim razmeram in skupno prizadevanje za razvoj novih izdelkov ter rešitev za spodbujanje domačega in mednarodnega turizma.
- Okrepitev in zagotovitev nakupa potovalnega zavarovanja, ki bi vključeval kritje za COVID-19,
- Potnikom zagotoviti dosledno in usklajeno komunikacijo z informacijami za boljšo oceno tveganja, ozaveščenost, celotno upravljanje ter jim olajšati in izboljšati potovalno izkušnjo,
- Razviti programe za krepitev zmogljivosti, usposabljanje in preusposabljanje turističnih delavcev in MSP ter jim omogočiti pridobiti bistvene digitalne veščine za prilagajanje v novemu, močnejšem in odpornejšem sektorju,
- Okrepiti trajnostne prakse, sodelovanje z lokalnimi skupnostmi in pospeševanje trajnostnih programov, kjer je to mogoče,

- Sodelovanje z javnim sektorjem in nadaljnja vlaganja v pripravljenost ter odpornost na krizne razmere, da bi se sektor bolje opremil za odzive na prihodnja tveganja in šoke.

Vseeno pa zasebni sektor ni mogel skrajšati potrebnega časa za okrevanje in v hipu zagotoviti vrnitve 100 milijonov delovnih mest. Javno-zasebno sodelovanje je bilo bistvenega pomena za uspeh načrta. Ministri za turizem iz držav G20 in zasebni sektor so okrepili mednarodno sodelovanje in vodili znotraj svojih vlad, vse to pa je temeljilo na naslednjih ključnih načelih (WTTC, 2020d).:

- Mednarodno usklajevanje med vlada mi za ponovno vzpostavitev učinkovitih operacij in nadaljevanje mednarodnih potovanj,
- Usklajen pristop k ponovnem odpiranju meja in upoštevanje mednarodnih standardnih poročil in kazalnikov o ocenah tveganja in trenutnih razmer za zagotovitev jasnosti informacij,
- Možnost postavitve mednarodnih »zračnih koridorjev« med državami ali mesti s podobnimi epidemiološkimi razmerami, zlasti med naslednjimi večjimi mednarodnimi vozlišči: London, New York, Pariz, Dubaj, Frankfurt, Hongkong, Šanghaj, Washington DC, Atlanta, Rim, Istanbul, Madrid, Tokio, Seul, Moskva in drugi,
- Uskladiti zdravstvene in higienske protokole in standardizirane ukrepe, da bi pomagali obnoviti zaupanje in samozavest potnikov ter zagotoviti dosleden pristop do potovalnih izkušenj in zmanjšati tveganje za okužbo,
- Izvedba mednarodnih testnih protokolov in usklajenih okvirjev za testiranje pred odhodom s hitrimi, učinkovitimi in cenovno ugodnimi testi,
- Možnost uvedbe mednarodnega standarda za sledenje potencialno okuženim osebam in njihovim stikom s pomočjo katerega bi zasebni sektor izvajal potrebno podporo,
- Sprememba karantenskih ukrepov samo za pozitivne teste; splošne karantene bi se lahko nadomestile z bolj usmerjenim in učinkovitejšim pristopom, kar bi znatno zmanjšal negativni vpliv na delovna mesta in gospodarstvo,
- Pregled obstoječih predpisov in pravnih okvirjev, da se zagotovi njihovo prilagojenost trenutnim razmeram v sektorju in da se olajša okrevanje in rast po COVID-19,
- Nadaljnja podpora najbolj prizadetim zaradi COVID-19 v sektorju potovanj in turizma, vključno z MSP-ji, v smislu davčnih olajšav, finančnih spodbud in zaščite delavcev,
- Zagotoviti dosledno, preprosto in usklajeno komunikacijo državljanom in popotnikom ter jim zagotoviti boljšo oceno tveganja in ozaveščenosti s pomočjo komunikacijskih kampanj (preko različnih medijev),
- Nadaljnja podpora kampanjam za promocijo potovanj, da se zagotovi, vzpodbudi in privabi tako prosta kot službena potovanja,
- Sodelovanje z javnim sektorjem in nadaljnja vlaganja v pripravljenost ter odpornost na krizne razmere, da bi se sektor bolje opremil za odzive na prihodnja tveganja in šoke.

Ta načrt je bil razvit s povratnimi informacijami s strani svetovnih direktorjev zasebnega sektorja, članov in nečlanov WTTC, članov delovne skupine WTTC in mednarodnih organizacij ter v celoti podpira izvajanje ICAO CART (ICAO-Mednarodna organizacija

civilnega letalstva, znotraj katere deluje CART-Delovna skupina za okrevanje letalstva sveta) smernic in postopkov (WTTC, 2020d).

2.1.2 Evropska potovalna komisija (ETC)

ETC, ki je bila ustanovljena leta 1984 je edinstveno združenje v potovalnem sektorju, zastopa nacionalne turistične organizacije evropskih držav. Njeno poslanstvo je krepitev trajnostnega razvoja Evrope kot turistične destinacije. Hkrati je tudi ena izmed ustanovnih organizacij Evropskega turističnega manifesta kateri zastopa celotni sektor potovanja in turizma pri oblikovanju politik na ravni EU ter s strokovnim znanjem pomaga institucijam EU pri oblikovanju ustrezne zakonodaje. V skladu s sporočilom Evropske komisije, ki nosi ime »Trenutki Evrope: Popravilo in priprava na naslednjo generacijo«, so bile zaradi COVID-19 pandemije in željo po vrnitvi na pred krizno raven, potrebne naložbe v višini 162 milijard €. Cilj instrumenta je bil zagotoviti obsežno finančno podporo za reforme in naložbe, ki jih izvajajo države članice ter s tem ublažiti učinek, ki ga je imela pandemija na celotno gospodarstvo. Reforme so bile razdeljene na dva strateška cilja in sicer digitalizacija ter trajnost, smeri v kateri si želi turizem delovati v prihodnosti. Zahtevale so pospešeno preoblikovanje obstoječih praks delovanja, pa tudi destinacije, ki so že sedaj usmerjene v trajnost in digitalizacijo se bodo morale odzvati na povpraševanje po bolj zdravi in varni EU. S tem bi se lotili tudi kohezijskih ciljev EU, njeni upravni okvirji in infrastruktura pa bi lahko razširili evropske, nacionalne, regionalne in lokalne trajnostne turistične prakse ter jih predstavili kot novo normalo v svetu turizma. Reforme in naložbe bi seveda pozitivno vplivale na sam razvoj sektorja, hkrati pa bi morale biti del širše strategije in ne le obravnavano ločeno za turistični sektor. Predlagane dobre politike, ki bi jih morali zasledovati akterji v sektorju so naslednje. Spodbujanje dobre prakse pri upravljanju destinacij bi vključevalo javno-zasebno znanstveno sodelovanje pri razvoju dolgoročne strategije za obnovo sektorja in razvoj ter promocija izdelkov, posvete znotraj določene destinacije med ključnimi deležniki in sosednjimi skupnostmi (medsektorsko in vertikalno usklajevanje) ter učinkovite kazalnike uspeha in s tem povezano vodstveno odgovornost. Ponovno je bilo potrebno doseči soglasje o glavnih kazalnikih uspeha sektorja v zvezi z vsemi vidiki trajnostnega turizma. Spodbuda javno-zasebnih partnerstev pri samem razvoju turizma bi lahko igrala ključno vlogo, saj bi ustvarila nove možnosti financiranja, prav tako pa bi se stekla sinergija med posameznimi destinacijami. Nadaljnjo bi bil potreben pregled mehanizmov finančne zaščite, da bi se obnovilo zaupanje tako med potrošniki kot med podjetji (primer je zaščita pri odpovedi potovanja zaradi pozitivnega COVID-19 testa). Sam profil turizma kot kakovostnega delodajalca bi se lahko izboljšal s spodbudo inovacij, podjetniških projektov, nadgradnjo veščin in zmanjšanjem sezonskosti ter negotovosti delovnih mest. Spodbuda razvoja celoletnega turizma zlasti na destinacijah, ki so znane po sezonski privlačnosti, bi imel lahko pozitivne učinke tako na zaposlene kot na obiskovalce. Glavni cilj bi bil seveda podpora Evrope kot vodilne turistične destinacije na svetu. To bi se doseglo s promocijo destinacije tako na zrelih kot na nastajajočih trgih, povezanostjo z močno oddaljenimi destinacijami in izboljšanjem postopka o pridobitvi vizuma ali pa celo

popolna odprava vizumskih zahtev. Hkrati pa je potrebna pozornost na zagotavljanju dostopnosti turistične ponudbe vsem, še posebej najbolj ranljivim segmentom prebivalstva. To je samo del predlaganih politik, ki bi jih morale države članice zasledovati, če bi želele oživiti turizem in ga popeljati na novo trajnostno raven (Tourism Manifesto, 2021).

Evropska komisija je preložila tudi bogat seznam naložbenih idej, ki so turizmu omogočile da se okrepi, da podpre zelene in digitalne prehode ter prispeva k blaginji obiskovalcev, prebivalcev in podjetij. Vse naložbe so bile razvrščene v skladu z vodilnimi pobudami EU in jih je mogoče vključiti v nacionalne načrte za oživitev gospodarstva, razdeljene pa so na 7 različnih sklopov. Prvi sklop z imenom »Power up« zajema naložbo za ozelenitev turistične infrastrukture kot glavni cilj v skladu z valom prenove v Evropi. Zasledovanje tega cilja bo vodilo k okolju prijaznejšim stavbam, ustvarjanju delovnih mest, zmanjševanje emisij ogljika in prehod na energetske učinkovitejše vire v skladu z Evropskim zelenim dogovorom do leta 2050. To lahko dosežejo s podporo hitremu prehodu na popolnoma brez ogljično in samooskrbno delovanje stavb, prizorišč za sejme, razstave in drugih poslovnih dogodkov. Podpora razvoja turističnih podjetij kjer imajo skupen cilj zmanjšati emisije toplogrednih plinov (največji poudarek je tukaj na letalstvu in križarkah) in spodbujanje kolektivnih prevoznih sredstev kot so železnica, avtobus ali pa aktivna mobilnost, bi zagotovo dodatno pripomogla k zasledovanju teh ciljev. Drugi sklop z imenom »Renovate«, zasleduje podporo pri prehodu same destinacije, katera naj bi znala pametno upravljati z družbenimi, kulturnimi, okoljskimi in ekonomskimi vplivi turizma, prav tako pa naj bi predstavila turizem kot vir blaginje, ustvarjalnosti in socialnih inovacij. Primeri inovacij bi bili ustvariti sodobna in ustvarjalna trajnostna središča z ozelenitvijo urbanih prostorov (uporaba solarnih plošč, podjetjem olajšati dostop do trajnostnih certifikatov), z vlaganjem v človeški kapital (spodbuda zaposlovanja lokalnih prebivalcev v turizmu s programi podpore) ali pa zagotoviti trajnostno okrevanje za MSP-je v turističnem sektorju. Naslednji sklop z imenom »Recharge and Refuel« je zasledoval pospešeno uporabo trajnostnega in dostopnega prevoznitva s promoviranjem novih tehnologij, uvajanjem številnih polnilnih postaj, razširitvijo javnega prevoza in razvojem ter investicijo trajnostnih alternativnih goriv predvsem v letalstvu in na križarkah. Spodbujati bi bilo potrebno tudi tako imenovani počasni turizem, razvoj pametnih izdelkov ter vzpostaviti nove vzorce potovanja. Četrty sklop »Connect« je imel cilj uvesti cenovno dostopne širokopasovne storitve z 5G omrežji. To naj bi podprlo vse vidike dela, izobraževanja ter preživljanja prostega časa. Tudi samoorganizirani ogledi bi bilo lahko organizirani na veliko višji ravni, saj vse temeljilo na podlagi IT aplikacij. »Modernise« je zasledoval cilj opolnomočenja javnih organov, destinacij in MSP-jev v celotni turistični in potovalni verigi z uporabo digitalnih orodij s katerimi so ponujali svoje storitve, diverzificirali ponudbo in inovacije ter si s tem zagotovili globalno konkuriranje hkrati pa bi delovali znotraj trajnostnih parametrov. To bi dosegli s spodbujanjem uporabe tehnologij (internet stvari), podporo razvoja digitalnih orodij za digitalizacijo (razvoj mobilnih aplikacij), podpora oblikovanja zavezništev med turističnimi izvajalci in spodbuditi večje sodelovanje med gostinstvom oziroma hotelirstvom in proizvajalci oziroma ponudniki storitev. Šesti sklop z imenom »Scale up« je imel cilj razviti

in izvajati strategijo obdelave turističnih podatkov, ki bi javnim oblastem omogočala zbiranje ali pa dostop do zanesljivih podatkov s pomočjo katerih bi lahko ustrezno upravljali trajnostni turizem, podjetjem pa omogočala boljše obveščanje. Investicije bi bile namenjene v digitalne izdelke, ki bi izboljšale izkušnje turistov in v digitalno preobrazbo, opremljeno s potrebnimi orodji za izboljšanje cestnega prometa (za mejenje turističnih tokov). Zadnji sklop »Reskill and upskill« je bil osredotočen na turistične delavce in na njihov dostop do novih tehnologij in praks ter da bi imeli zadostno podporo, da postanejo usposobljeni uporabniki le teh. Digitalizacija bi morala biti prisotna v vseh izobraževalnih sistemih in usposabljanjih za turistične delavce, pomoč pa bi morala biti ponujena vsem, tudi manjšim podjetjem, ki morda nimajo dovolj sredstev za oglaševanje na višji ravni (Tourism Manifesto, 2021).

2.1.3 Svetovna turistična organizacija Združenih narodov (UNWTO)

Svetovna turistična organizacija je že v začetnih mesecih po razglasitvi pandemije COVID-19 objavila številne dokumente, ki so vsebovali predlagane ukrepe in izvajanje politike za države po svetu z namenom rešitve turizma. Pri nekaterih dokumentih so sodelovali z ostalimi svetovnimi organizacijami kot so WTTC, IATA in Svetovna banka (angl. World Bank). Na ta način so povzeli najbolj smiselne in možne predloge, ki bi jih po svetu lahko uporabili in ponovno zagnali turizem ter ga spravili na raven pred to svetovno krizo (UNWTO, 2020).

Eden takih dokumentov se je bolj podrobno lotil osmih segmentov znotraj turističnega sektorja, kjer so opisana globalna priporočila za varno in nemoteno upravljanje meja, zasebni sektor, varno potovanje z letalom, hotelirstvo, organizatorje potovanj in potovalne agencije, srečanja in dogodke, znamenitosti in tematske parke ter za načrtovanje in upravljanje destinacij. Glede varnega potovanja med državami in upravljanja državnih meja smo nekaj že pisali in tudi tukaj je zapisano podobno. Potrebna je regionalna in mednarodna usklajenost, sodelovanje na ravneh sosednjih držav ter uvedba tehnologije, ki bi omogočila brezstično prehajanje meja. Informiranost državljanov je pri samem vrhu pomembnosti. V zasebnem sektorju je pomembno izvajati globalne usklajevalne protokole o zdravju, higieni in varnosti. Osebe mora biti usposobljene za izvedbo omenjenih protokolov, ponovno pa je uvedba tehnologije nujna za preusmeritev procesov v digitalne brezstične operacije. Znotraj varnega potovanja z letalom so priporočila razdeljena na higienska priporočila in na partnerstva. Higienska priporočila zajemajo povečano pogostost čiščenja letala, postavitve varnostnih priporočil na vidna mesta, zagotovitev razkužil in mask za vse potnike, spremenjena izvedba vkrcanja potnikov na letalo, uvedba nujnega sedežnega reda, ko je to mogoče, omejeno gibanje po letalu, poenostavljeni gostinski in drugi postopki, ki bi zmanjšali gibanje in stik s potniki ter zmanjšanje števila predmetov in osebne prtljage v samem letalu. Pod segment partnerstva spada spodbujanje razbremenitev stroškov letališč z državno finančno pomočjo in zagotovitev usklajevanja med vladami, letališči ter ostalimi ustreznimi akterji. Hotelirstvo je podobno razdeljeno na zgoraj omenjena segmenta, dodan

pa je še segment izdelkov in trženja. Za goste mora biti ponujena možnost brezstična prijava, paket higienske dobrodošlice z vsemi nujnimi pripomočki, v sobah in ostalih prostorih pa so lahko postavljeni tudi elektrostatični razpršilci. Vsa osnovna komunikacija z gosti o rezervacijah, odpovedih in informacijah je lahko opravljena preko sistemov za sporočanje, le v nujnih primerih je lahko osebni stik. Prav zaradi teh varnostnih protokolov, je potrebno svoje goste predhodno dobro spoznati, da bi jim lahko nudili popolno in prilagojeno izkušnjo. Z uvedbo vseh omenjenih higienskih postopkov se ustvarijo tudi nova delovna mesta kot so vodja higiene ali pa skrbnik gostov. V trženje svojih storitev in izdelkov spada zagotovo nov način izvajanja storitev kot je na primer dostava hrane ali pa »take-away« za piknike, spodbujanje domačega turizma in izvedba kampanj za podporo lokalnim ponudnikom in delavcem. Nova partnerstva bi lahko vzpostavili s ponudniki zdravstvenih storitev, navezali stike z bližnjimi zdravstvenimi domovi ter se povezali z lokalnimi ponudniki, lokalnimi organizacijami in drugimi akterji v sektorju. Organizatorji potovanj in potovalne agencije bi lahko ponudili olajšano uveljavitev mednarodnih bonov, ki bi jih kupci koristili za lokalne pakete in izdelke. Potreben je razvoj trajnostnih izdelkov, ki bi se osredotočali na naravo, podeželje in kulturo, eko-turizem, manjše skupinske ali individualne športe ter turizem opazovanja ptic. »Story telling« bi znal biti eden izmed načinov, ki bi privabil goste in jim ustvaril nove turistične izkušnje. Zagotovo pa bi bila zelo zaželeno tudi prilagojena in manjša skupinska potovanja in izleti. Nova partnerstva bi se lahko sklenila z različnimi lokalnimi ponudniki in zavarovalnicami, ki bi nudile popolno kritje v primeru obolelosti za COVID-19. Na srečanjih in večjih dogodkih se je potrebno izogniti samopostrežnim restavracijam. Namesto tega naj se ponudi pakirane obroke, kjer pa je potrebno imeti v mislih trajnost in možnosti, ki jih ta prinese. Izvedba digitalnih dogodkov mora biti na povsem novi ravni, predvsem iz tehnološkega vidika. V kasnejših fazah se lahko ponudi srednje velike prireditve za domači trg, seveda pa morajo biti v skladu z vsemi zdravstvenimi predpisi. Znamenitosti in tematski parki imajo zagotovo največ izzivov, saj so že v osnovi storitve namenjene masi ljudi. Tukaj bo potreben strog nadzor nad higienskimi protokoli in njihovim izvajanjem, redno čiščenje vseh uporabljenih površin, omejeno število ljudi pri vsaki aktivnosti in zadostna razdalja med posameznimi skupinami. V teh primerih se lahko ponudi tudi izkušnja prek virtualne realnosti ali obogatene resničnosti ter se na ta način izboljša izkušnja obiskovalcev pred, med in po obisku. Sami ukrepi in priporočila za upravljanje destinacij so podobni kot pri preostalih segmentih, v ospredju pa velja izpostaviti usposobljeno osebje, informiranost gostov, uvedba nove tehnologije za brezstično poslovanje, uvedba in izvedba higienskih protokolov ter sklepanje novih partnerstev z lokalnimi organizacijami in ponudniki (UNWTO, 2020).

2.2 Predlogi v izbranih državah

Od razglasitve pandemije v začetku leta 2020, so se po nekaj mesecih zaprtja in zaustavitve življenja kot smo ga poznali, države začele odzivati z različnimi ukrepi in denarnimi paketi, da bi podjetjem, organizacijam in posameznikom pomagali preživeti te turbulentne čase. Ukrepi so bili razdeljeni na več stebrov, v večini držav pa so z denarnimi paketi

pomagali ljudem, ki so izgubili delovno mesto ali pa prenehali s poslovanjem zaradi COVID-19. Ponekod se je ukinil davek na dodano vrednost (v nadaljevanju DDV), obrestne mere v bankah so se zmanjšale, zaposleni na rizičnih delovnih mestih so bili upravičeni do kriznega dodatka ali pa varnostnega dodatka, določeni sektorji pa so dobili velike finančne injekcije, da bi sploh lahko preživel. Pri UNWTO sledijo vsem sprejetim ukrepom v državah po svetu, ki so v pomoč sektorju turizma in potovanj. Ker so podatki znotraj te podatkovne baze redno ažurirani, jim lahko sledimo ter smo na ta način seznanjeni z vsemi novostmi. Sprejeti ukrepi so razdeljeni v 9 kategorij in sicer fiskalna politika, monetarna politika, delovna mesta in veščine, tržna inteligenca, javno-zasebna partnerstva, ponovni zagon turizma, zdravstveni in varnostni protokoli, domači turizem ter preostali ukrepi. V nadaljevanju bom te ukrepe opisal za naše sosednje države Avstrijo, Italijo in Hrvaško. Dodal bom tudi dve državi znotraj Evrope, Nemčijo in Francijo ter svetovni velesili in državi, ki sta v COVID-19 situaciji na tak ali drugačen način igrali veliko vlogo in sicer ZDA in Kitajska. Na ta način bomo lahko primerjali različne ali podobne načine katere so države sprejele, ko so se borile proti širjenju pandemije COVID-19 in odpravljanju njenih posledic.

2.2.1 Avstrija

Naši severni sosedje Avstrijci so v znak podpore proti COVID-19 vključili kar nekaj ukrepov, ki so temeljili na davčnih olajšavah. Za vse gospodarske sektorje so omogočili odloge za plačilo davkov. Med drugim je to zavzemalo davek od dohodka, podaljšanje rokov za plačilo in celo opustitev plačila različnih dajatev. Da bi podprli turistično in rekreacijsko dejavnost ter kulturni sektor je bil DDV do konca leta 2021 znižan na 5%. Ta znižana stopnja velja predvsem za dohodek od prodaje hrane, pijač in nočitev, uporablja pa se tudi v gledališčih, živalskih vrtovih, muzejih, kinodvoranah in različnih razstavah. Znotraj monetarne ali denarne politike je bilo sprejetih veliko več ukrepov. Paket za okrevanje je bil težak kar 50 milijard €. Vključeval je jamstva do 100% za posojila in neposredna nepovratna sredstva, kritje do 75% fiksnih stroškov nastalih v obdobju treh mesecev, subvencija s fiksnimi stroški pa je bila podaljšana do junija 2021 ter prilagojena okoliščinam močno prizadetih sektorjev, kot je na primer turizem. Tako imenovani »Lockdown« paket je podjetjem, ki so bila zaprta v tem obdobju povrnil od 20% (trgovina na drobno) pa vse do 80% (nastanitveni objekti in gastronomija) prihodkov od prodaje glede na enako obdobje v prejšnjem letu. Ponujena je bila tudi ločena podpora za najemodajalce zasebnih nastanitvenih objektov in kmetij, ki ponujajo prenočišča. Za tiste najtežje primere, ki so se spopadali s pandemijo in njenimi posledicami, kot so samostojni podjetniki ali mikro podjetja so odobrili subvencije v višini do 30.000€ hkrati pa jim ponudili začasno zaustavitev odplačevanja moratorijev (odlog plačila zapadlih obveznosti) za deset mesecev. Namen drugega paketa imenovan bonus za investicije je bil spodbuda za podjetja, da bi nadaljevala z vlaganjem v svoje poslovanje in pripomogla k ohranitvi delovnih mest ter krepitvi konkurenčnosti. Donacije v višini 7% bi se podvojile v primeru investicij v trajnost, digitalizacijo ali zdravje. Skupna vrednost teh ukrepov je 3 milijarde €, nepovratna sredstva pa za posamezne primere znašajo med 5.000€ in 50 milijoni €. Poleg navedenih ukrepov, je

avstrijska vlada uvedla tudi ukrepe prav za pomoč turističnem sektorju. Za MSP-je znotraj sektorja so ponudili garancije pri posojilih za pokrivanje začasnih primanjkljajev, kateri pa so posledica zmanjšanja prometa zaradi COVID-19 (obseg teh sredstev znaša 1,625 milijarde €). Tista turistična podjetja, ki so imela aktivna posojila pred izbruhom pandemije, so lahko zaprosili za ukinitve vseh odplačil posojil tako za leto 2020 kot za leto 2021. Spomnili so se tudi na organizatorje prireditev, kateri bodo prejeli finančno nadomestilo v primeru odpovedi ali pa prevelike omejenosti izvedbe zaradi COVID-19 največ do 1 milijona € (skupna višina nadomestil je 300 milijonov €). Avstrijska banka za razvoj se je zavezala pomagati organizatorjem paketnih potovanj v primeru insolventnosti organizatorja (skupna vrednost 300 milijonov €). Oblikovala pa se je tudi posebna shema financiranja gastronomije, zlasti za tiste deležnike, ki bi investirali v prostore na prostem. Nepovratna sredstva bi taki ponudniki dobili v višini do 20.000 € (skupna vrednost pomoči je 10 milijonov €). Znotraj vladnih podpornih ukrepov za različna delovna mesta in njihovo ohranitev, sta se izoblikovala dva modela. Model skrajšanega delovnika podjetjem zagotavlja, da obdržijo vse zaposlene in jih kljub gospodarskim težavam ne rabijo odpuščati. Avstrijski javni zavod za zaposlovanje (nem. Arbeitslosmeldung beim Arbeitsmarktservice, v nadaljevanju AMS) je prevzel plače vseh delavcev (razen javnih uslužbencev), vključeno z vajenci in sicer minimalno 10% do maksimalno 90% delovnega časa po kolektivni pogodbi. Če bi določeno podjetje zaradi predpisov moralo ostati zaprto, je možno zmanjšati delovni čas na 0% (v Sloveniji je to stanje, ko so zaposleni na čakanju), zaposleni pa bodo še vedno prejeli 80%-90% svoje plače. Dodaten bonus so zaposleni prejeli v novembru in decembru 2020 in sicer do 100€. V modelu ponovnega zagona so vsi zaposleni, ki so na novo pričeli z delom, vendar s krajšim delovnikom kot v prejšnji zaposlitvi, upravičeni do 80% prejšnje plače. Preostanka izplačila bo poravnal s strani AMS. Ta ukrep (velja od junija 2020 za eno leto) najbolj pomaga turističnem sektorju, ki še vedno ne deluje s polno zmogljivostjo, potreba po delovni sili pa je visoka. Hkrati ta model predstavlja dober in izvedljiv dodatek k prejšnjemu modelu skrajšanega delovnika. V začetku leta 2021 se je izplačal tudi posebni kratkoročni bonus v višini 1.000€ za vsa podjetja, ki so bila zaprta od novembra 2020. Denar naj bi bil namenjen za izplačilo počitniških pravic in drugih nadomestil. Od julija 2020 vlada Avstrije izvaja tudi program prostovoljnega testiranja za osebje v nastanitvenem sektorju. Kasneje se je ta program razširil na zaposlene v gostinstvu, mladinskih domovih, kampih, turistične vodiče in druge. Vse stroške testiranja pa krije zvezna vlada (UNWTO, 2021c).

Za avstrijski turistični sektor, vključno z ukrepi, ki so povezani s COVID-19 skrbi Avstrijska banka za razvoj turizma (nem. Österreichische Hotel und Tourismusbank - ÖHT). To je specializirana banka, ki deluje v javno-zasebnem partnerstvu z ministrstvom, ki je pristojen za turizem. V imenu ministrstva podpira številna podjetja s subvencioniranim financiranjem, jamstvi, nepovratnimi sredstvi in različnim znanjem. Skozi celotno trajajočo krizo je Avstrija uvedla številne ukrepe za obvladovanje širjenja COVID-19 kot so fizična distanciranja, nošnja mask in splošna higiena. Tudi pri čezmejnih potovanjih je bilo uvedenih veliko ukrepov, ki pa se neprestano spreminjajo, saj so odvisni od epidemiološke slike v državi.

Tisti potniki, ki vstopijo v državo, se morajo predhodno digitalno prijaviti in to potrdilo pokazati, ko so na samem mejnem prehodu, pokazati morajo negativni test na COVID-19, hkrati pa iti še v 10 dnevno karanteno, ki se lahko skrajša, če v tem času pridobijo negativen test. Posebni ukrepi veljajo tudi za gostinstvo, nastanitvene objekte in objekte namenjene športu ali kulturi. Restavracije, bari in kavarne ostajajo zaprte, stranke pa lahko kupijo pijačo le kot »take away« možnost. Tudi nastanitveni obrati so zaprti, izjema je le pri poslovnih potnikih ali pa drugih nujnih primerih. Zaprti ostajajo tudi muzeji, gledališča, kinodvorane, dogodki so prepovedani, izjema pa velja le za pogrebe ali pa profesionalne športne prireditve pa še to brez gledalcev. V začetku februarja 2021, so se nekateri ukrepi sprostili, saj je bila država v boljšem stanju. Osnovne in srednje šole so se odprle v izmenah, za učitelje in dijake pa je bilo obvezno tedensko testiranje. Odprle so se tudi trgovine, muzeji, knjižnice, ponovno so svoje storitve lahko ponujali frizerski in masažni saloni. Vsi zaposleni in stranke so morali nositi maske, potrebni pa so bili tudi največ 2 dneva stari negativni testi. Po zapori države marca 2020, je Avstrijski nacionalni turistični urad zagnal posebno 40 milijonsko (€) kampanjo, s katero so želeli privabiti domače, nemške in druge turiste, da bi podprli ponovni zagon avstrijskega turizma. Znotraj te kampanje so bile številne ugodnosti za popotnike, koncept storitev in informacij pa je bil spremenjen, da bi dal gostom večji občutek varnosti in povečal njihovo zadovoljstvo (UNWTO, 2021c).

2.2.2 Italija

Stanje v Italiji je bilo med hujšimi v Evropi in po svetu. Temu primerni so bili tudi ukrepi. Konec marca 2020 je vlada sprejela sveženj ukrepov imenovanih »Cura Italia« v višini 25 milijard €, kar znaša 1,6% državnega BDP-ja. S tem svežnjem so okrepili italijanski zdravstveni sistem in civilno zaščito (3,2 milijarde €), za ohranitev delovnih mest, podpori odpuščenih oseb in samozaposlenim so namenili 10,3 milijarde €, podjetjem v najbolj prizadetih občinah so pomagali z odlogom plačila davkov in komunalnih stroškov (6,4 milijarde €), preostanek pa so porabili za podporo kreditni ponudbi (5,1 milijarde €). V istem mesecu je vlada napovedala tudi pomoč letalskim prevoznikom v višini 200 milijonov €. Kmalu po omenjenih sprejetih ukrepih je uredba o likvidnosti dovolila dodatna državna jamstva v višini kar 400 milijard €, kar znaša četrtno BDP-ja. Namen le te pa je bil sprostitev več kot 750 milijard € likvidnosti za podjetja in gospodinjstva. Sredi meseca maja 2020 je vlada sprejela nov fiskalni sveženj imenovan »Paket ponovnega zagona« v višini 55 milijard €. S tem denarjem je vlada ponovno pomagala družinam, ki so ostale brez prihodkov (14,5 milijard €), nudila nadaljnjo pomoč zdravstvenemu sistemu (3,3 milijarde €) in podjetjem, vključeno z nepovratnimi sredstvi za MSP ter odlogom plačila davkov (16 milijard €). V začetku avgusta je po odobritvi parlamenta vlada sprejela še tretji sveženj ukrepov, tokrat v višini 25 milijard €. Ta sklop je vseboval delovne in družbene ukrepe kot so dodatna pomoč družinam in nekaterim zaposlenim, podaljšano trajanje skrajšanega delovnika in opustitev prispevka za socialno varnost za novo zaposlene (12 milijard €). Drugi ključni ukrepi so se nanašali na podaljšanje moratorijev za MSP-je in podaljšanje poplačila davčnih obveznosti. Ob zaključku leta, natančneje 27.10.2020 je sledil zadnji sveženj ukrepov v tem letu in sicer

v višini 5,4 milijarde €. Tokrat je bil večinski del namenjen sektorjem, ki so bili zaradi COVID-19 najbolj prizadeti, manjši del pa že zgoraj omenjenim ukrepom. Vlada je ukrepe razširila tudi na oprostitve socialnih prispevkov za prizadeta podjetja. Ker se stanje ni bistveno izboljšalo v začetku leta 2021, je sledil nov večji sveženj ukrepov, za katere so namenili približno 32 milijard €. Bistven del teh ukrepov je bil pomoč pri ponovnem zagonu gospodarstva v začetku leta. V tem času je Evropska komisija odobrila tudi 1,6 milijona € pomoči za podporo športnim združenjem in subjektom znotraj športa, ki jih je COVID-19 najbolj prizadel ter 625 milijonov € za pomoč potovalnim agencijam in ostalim organizatorjem potovanj. Od izbruha pandemije, je država poskrbela tudi za bolj specifične denarne ukrepe kot so enkratno izplačilo v višini 500 € za vsakega samozaposlenega, državna podpora podjetjem, ki plačujejo delavce, čeprav jih ne potrebujejo, saj dela praktično ni bilo, zamrznila so se odpuščanja, za vse Italijane, ki so med zaprtjem še vedno delali, pa so dobili denarni dodatek. Ta denarni dodatek je bil odobren še za delavce v turističnem, kulturnem, zabaviščnem in filmskem sektorju. Nadomestila so prejeli tudi zaposleni, ki niso imeli socialnega zavarovanja, le to pa je bilo razširjeno na sezonske delavce v turizmu in zabavi ter med umetnike, avtorje, različne izvajalce in njihove agente. Z namenom zaščite festivalskega, gledališkega in kinematografskega sektorja se je izoblikoval sklad za omenjene sektorje v višini 130 milijonov €. Vlada je s tem svežnjem želela podpreti vse avtorje, umetnike, izvajalce in operaterje, ki so bili prizadeti zaradi COVID-19, hkrati pa pomagati pri ponovnem zagonu omenjenih sektorjev. Glede na pretekle ukrepe in denarno pomoč, je bil ta sveženj razdeljen sorazmerno med vsemi, vključevali pa so bone za kina, gledališča, muzeje in koncerte. Vračila za že zagotovljeno uporabo bonov v kulturnih obratih so bila podaljšana, enako je veljalo tudi za turistične pakete in namestitvene obrate (UNWTO, 2021c).

Nekatera mesta oziroma regije, kot je Lazio znotraj Rima, pa so se odločila za svojevrstne ukrepe. Sprožili so turistično kampanjo v višini 10 milijonov €, s katero bodo subvencionirali stroške nastanitve v mestu in okolici in na ta način privabili turiste ter jih prepričali naj podaljšajo svoje počitnikovanje. Ime pobude je »Piu notti, piu sogni« kar pomeni več noči, več sanj. To je le še ena izmed super idej, kako ponovno zagnati turizem in privabiti turiste. Znotraj omenjene kampanje so dodatne spodbude za turiste in sicer tisti, ki ostanejo vsaj 3 zaporedne noči, dobijo dodatno noč brezplačno. Turisti, ki ostanejo vsaj 5 zaporednih noči, pa dobijo celo 2 brezplačni nočitvi. Kampanja je namenjena za vse starostne skupine, turistom pa na ta način ponuja dodatno uživanje v vseh znamenitostih, ki jih regija ponuja od gora, morja, hribov do umetniških mest. V mesecu juliju naj bi načrtovali novo kampanjo preko socialnih omrežij, kjer bi bila ciljna skupina predvsem mlajši turisti. V to kampanjo naj bi bili vključeni Rimski park akvaduktov, »umirajoče mesto« Civita di Bagnoregio, Sveti gozd Bomarzo in grad Santa Severa, ki naj bi bil opisan kot eden najboljših hostlov na svetu. Vse te kampanje so dobile zeleno luč, potem ko so se italijanske oblasti odločile, da bodo cepljenim osebam iz EU in držav Schengenskega območja omogočili vstop v državo brez karantene (SchengenVisaInfo.com, 2021).

Glede zdravstvenih ukrepov za prihajajoče potnike, veljajo dokaj podobna in standardna pravila, vseeno pa se razlikujejo glede na državo izvora. Pred vstopom v državo morajo vsi potniki predhodno izpolniti digitalni obrazec. Za osebe iz držav EU, Schengenskega območja, Velike Britanije in Izraela ne velja karantenska odločba, vseeno pa morajo predložiti negativni test in pred prihodom obvestiti lokalne zdravstvene oblasti. Potniki iz vseh drugih držav morajo poleg omenjenih dokazil in obvestil, priti na željen cilj le z zasebnimi privatnimi prevoznimi sredstvi, prestati 10 dnevno izolacijo z zdravstvenim nadzorom in po končani karanteni opraviti dodatno testiranje. Karanteni in dodatnem testiranju se lahko ognejo potniki, ki lahko preložijo dokaze, da so potovali na COVID-19 testiranih letih. Obstajajo pa tudi prepovedi za osebe, ki so se 14 dni pred prihodom v Italijo zadrževali ali le peljali čez Brazilijo, Indijo, Bangladeš ali Šrilanko. Po vsej Italiji je potrebno nositi masko v zaprtih javnih prostorih, prav tako na prostem, razen v primerih, ko ste izolirani od ljudi. Pri opravljanju športnih aktivnosti, mlajših otrocih (do 6 let) in invalidih, maska ni obvezna. Obvezna je oddaljenost od ljudi vsaj enega metra, če seveda ne bivate v istem gospodinjstvu. Nekatere ulice in trgi so zaprti, da bi onemogočili zbiranju večjega števila ljudi. Javni promet lahko deluje s 50% zasedenostjo, potovanje z zasebnim vozilom pa ima nekaj omejitev kot so nošnja mask in največ 3 potniki na vozilo če gre za osebe, ki ne bivajo skupaj. Za namen varnosti prebivalcev in turistov, je Italijanska vlada uvedla obarvanost regij, ki nakazujejo na višino tveganja, kjer bela pomeni minimalno tveganje, rdeča pa največje. Vsaka barva ustreza različnim previdnostnim ukrepom kot so svobodno gibanje, gibanje med regijami, policijsko uro, odpiranje restavracij, lokalov, kulturnih znamenitosti in drugih obratovalnih objektov (Italia, 2021).

2.2.3 Hrvaška

Evropska komisija je Hrvaški odobrila za približno 220 milijonov € pomoči za podporo podjetjem vseh velikosti, ki delujejo v športnem in turističnem sektorju. V začetku februarja 2021 je Hrvaška vlada sprejela nove ukrepe, za katere so namenili omenjen znesek. Ta pomoč naj bi podjetje zagotovila večjo likvidnost in lažji dostop do financiranja pod ugodnejšimi pogoji. Približno 145 milijonov € je bilo namenjenih MSP-jem, preostanek pa so dobila velika podjetja (Petrushevska, 2021). Na ta način bodo podjetja lahko preživela, obdržala svoje zaposlene, ublažila poslovne izzive in okrevala po COVID-19 krizi. Sprejeti so bili tudi številni ukrepi na področju denarne politike. Obrestne mere za naložbena posojila so bile znižane, povišana je bila maksimalna garancijska stopnja za zajamčena posojila do višine 1 milijona € katere izvaja 17 poslovnih bank, odlog obročnih plačil javnih koristi, likvidnostna posojila do treh mesecev, obstoječa posojila strank Hrvaške banke za obnovo pa so bila reprogramirana na način, da se uvede mirovanje pri odplačilu glavnice posojila. Odobrila so se tudi nova posojila gospodarskim subjektom za financiranje plač, režijskih stroškov in drugih stroškov, ki so bili nujni za nadaljevanje poslovanja. Z vključitvijo turističnega sektorja v jamstven sklad za izvoz se je obseg le tega povečal, hkrati pa se je s tem omogočila izdaja jamstev za posojila bankam. Uvedel se je tudi odlog plačila turističnih članarin za gospodarske subjekte in zasebne najemnike ter turistična taksa za zasebne

najemnike. V kampih in ostalih turističnih zemljiščih je bil sprejet odlog plačila pristojbin za koncesijo, začasno pa je bilo prekinjeno sezonsko zvišanje prispevkov za vozila določenih skupin. Tudi za ohranitev delovnih mest je bilo sprejetih nekaj ukrepov. Vzpostavil se je nov finančni instrument imenovan »Posojila za COVID-19« za MSP-je. S tem instrumentom se je pokrila minimalna plača v tistih podjetjih, ki so imele največje težave, s tem ukrepom pa so preprečili obširna odpuščanja. Tisti delodajalci, ki bodo uporabili nepovratna sredstva Hrvaškega zavoda za zaposlovanje, z namenom ohraniti delovna mesta v sektorjih, ki so bila najbolj prizadeta, bodo oproščena plačila prispevkov. Hrvaško ministrstvo za turizem in šport je konec marca 2021 začelo s kampanjo »Ostani zdrav na Hrvaškem«, preko katere so domači in tuji turisti obveščeni o vseh zdravstvenih in varnostnih protokolih v boju s COVID-19 (UNWTO, 2021c). Kar se zadeva ostalih varnostnih in zdravstvenih ukrepov pri vstopu in potovanjem znotraj države, pa lahko rečemo, da so zelo podobni, kot smo jih opisali pri Avstriji in Italiji. Za potnike iz tretjih držav je bila ob negativnem testu potrebna tudi 10 dnevna karantena. Čez Hrvaško gre oseba lahko brez omenjenih testov, le če jo tudi zapusti v manj kot 12 urah, njeno gibanje je omejeno na avtoceste, prav tako pa so omejeni dovoljeni postanki (European Union 2021).

Znotraj turističnega sektorja so poenostavili pogoje za poslovanje potovalnih agencij, podaljšali so roke za usklajevanje standardov gostinskih storitev in hotelirstva, preložili so obvezne prerazvrstitve nastanitvenih objektov, prav tako pa so številne turistične skupnosti prejele finančno pomoč. Hrvaški inštitut za turizem je skupaj z mednarodno nevladno organizacijo Travel Foundation ustanovil partnerstvo, ki bo podprlo oživitev turizma in njegov dolgoročnejši razvoj. Cilj tega partnerstva je maksimirati vrednost, ki jo turizem prinaša do različnih skupnosti, hkrati pa zmanjšati negativen vpliv na okolje in naravne vire. Hkrati se bo oblikoval tudi program, ki bo Hrvaški vladi in podjetjem ter drugim državam v regiji (Albaniji, Sloveniji, Bolgariji, Bosni in Hercegovini ter Črni gori) pomagal pri okrevanju turizma. To bodo dosegli z uporabo znanstveno utemeljenih raziskav o pozitivnih in negativnih vplivih turizma ter na ta način osnovali pametni in trajnostni odziv na krizo, ki jo je prinesel COVID-19. Drugače pa so preko programa Cro Card spodbudili domači turizem, kjer podjetja svojim zaposlenim podarijo bonus (v obliki kupona) v višini 330€ na zaposlenega, ki je oproščen plačila davka na plače. S sodelovanjem različnih turističnih podjetij znotraj gostinstva, hotelirstva ali potovalnih agencij se je imetnikom te Cro kartice ponudil popust, če so ta bonus uporabili pri njih (UNWTO, 2021c).

2.2.4 Francija

Glede na to, da ima Francija slabih 70 milijonov prebivalcev, se ta številka pozna tudi v finančnih svežnjih, ki jih je država namenila za boj proti COVID-19. Gospodarski paketi pomoči so bili sestavljeni iz treh delov. Prvi del je bil namenjen takojšni podpori delavcem in podjetjem v višini 45 milijard €, drugi del v višini kar 300 milijard € je bil namenjen garanciji za posojila, zadnji del pa za zaščito ogroženih podjetij. Dodatni 2 milijardi € sta bili namenjeni tako imenovanemu solidarnostnem skladu za mala podjetja, ki imajo manj kot

1 milijon € letnega prometa ali pa jih je zaradi krize prihodek padel za vsaj 70% glede na lansko leto. To pomoč so med drugimi dobila gostinska podjetja oziroma turistični sektor na splošno. Nekateri davčni ukrepi, ki so podprli prizadeta podjetja vključujejo odložitev plačil socialnih davkov, za najmanjša podjetja v težavah pa celo odložitev plačil najemnin, računov za vodo, elektriko in plin. Francoska vlada je napovedala tudi odlog številnih letalskih taks in dajatev za francoske letalske družbe vsaj do leta 2022. Za poslovno podporo je bil ustanovljen solidarnostni sklad, ki je pomagal najmanjšim podjetjem, samozaposlenim in mikro podjetjem v najbolj prizadetih sektorjih, pomoč pa je znašala 1.500€. Za zagotovitve bančnih gotovinskih tokov za podjetja je bilo odobrenih kar 300 milijard €, država pa je načela tudi pogajanja s Francosko banko o reprogramiranju bančnih kreditov. Istočasno je bila vzpostavljena krovna shema z ocenjenim proračunom 7 milijard € za podporo nefinančnim podjetjem. Ta omogoča pomoč v obliki neposrednih nepovratnih sredstev, vplačil lastniškega kapitala, vračljivih predujmov in subvencioniranih posojil do višine 800.000 €. Država prav tako jamči za posojila ob upoštevanju zaščitnih ukrepov, s katerimi banke usmerjajo državno pomoč v gospodarstvo in nudi javna posojila z ugodnimi obrestnimi merami. Najbolj pomembno pa je, da ukrep omogoča, da francoske oblasti pomoč dodelijo na vseh ravneh (osrednja, regionalne in lokalne oblasti), saj je namenjena različno velikim podjetjem po celi Franciji. Ukrepi pa podjetjem niso pomagali le preko finančnih injekcij ali davčnih olajšav, temveč so 3.600 oziroma 60.000 zaposlenim dovolili, da zahtevajo tehnično brezposelnost ali pa delno dejavnost zaradi korona virusa. Podjetja so imela pri ohranjanju zaposlenosti podporo tudi z novim in poenostavljenim turističnim načrtom. Ta je bil odprt za podjetja in združenja znotraj turističnega sektorja (kavarne, hoteli in restavracije), za dogodke, šport in kulturo ter za podjetja, ki so dejavno povezana s turizmom ali dogodki. Vsa podjetja, ki so bila v času krize zaprta ali pa so izgubila več kot 50% prometa v primerjavi s prejšnjim letom, lahko koristijo oprostitev plačila socialnih prispevkov v celotnem obdobju, ko niso poslovali. Ministrstvo za gospodarstvo je organiziralo številne sestanke z nacionalnimi gospodarskimi deležniki in socialnimi partnerji, z namenom ugotovitve vpliva COVID-19 na gospodarsko dejavnost. Za boljši nadzor in upravljanje je bila aktivirana enota ekonomske kontinuitete, ki bo z dnevnimi odločitvami pripomogla k boljšim rezultatom. Tako je konec leta 2020 francoska vlada napovedala podporo gorskim strokovnjakom zaradi daljšega zaprtja vlečnic in posledično smučišč. Finančna pomoč je bila težka 400 milijonov € s katerimi so si pokrili do 70% fiksnih stroškov. Druga odločba vladnega načrta je pomoč vsem trgovinam. V primeru, da se je njihov promet zmanjšal za vsaj 50%, bodo imele dostop do tega solidarnostnega sklada in pomoči v višini do 10.000 €. Te pomoči so bila deležna tudi podjetja, ki so tako ali drugače odvisna od letovišč, vse skupaj pa gre za približno 12.000 podjetij (UNWTO, 2021c).

Tekom trajanja pandemije, so v Franciji potekale številne kampanje, katere so imele vse skupni cilj in to je ponovna oživitev turizma. Med drugim je Francija pozvala državljane naj potujejo znotraj države, državna turistična organizacija pa jim je ponudila možnost uporabe hashtaga #CetÉtéJeVisiteLaFrance (To poletje obiščite Francijo), s katerim so lahko popotniki preko družbenih omrežij delili svoje počitniške izkušnje. V sodelovanju med

regionalnimi odbori za turizem in Turistično organizacijo Francije je nastala močna digitalna kampanja, ki je vključevala obiske številnih znanih oseb (tako imenovani influencerji). Ti so tekom poletja delili svoje zgodbe in izkušnje o potovanju po Franciji preko socialnih omrežij, kjer imajo več milijonov sledilcev. Po uspešno izvedenih kampanjah, je Francija nadaljevala z naslednjo akcijo na domačem trgu, ki je nosila ime #JeRedécouvrelaFrance (Ponovno odkrivam Francijo). Ta je temeljila na pripovedih znanih kuharjev in njihovih doživetjih v Franciji, vse skupaj pa so predstavili kot serijo številnih videov. Za pomoč francoskim turistom so predstavili tudi interaktivne zemljevide, na katerih so bili prikazani vsi turistični ponudniki, ki se držijo aktualnih zdravstvenih protokolov, preko TV zaslonov pa je potekala kampanja, ki je bila osredotočena predvsem na promocijo zimskih destinacij (UNWTO, 2021c). Po poročanju je Francija od začetka COVID-19 krize, do konca leta 2020 kot pomoč turizmu namenila kar 26 milijard €, prav zagotovo pa bo ta številka še narastla, saj se je situacija v letu 2021 marsikje še poslabšala (O'Brien, 2021).

2.2.5 Nemčija

Z namenom boja proti COVID-19 krizi in kasnejše podpore okrevanju, je zvezna država sprejela dva rebalansa. Prvega v mesecu marcu 2020 v višini 156 milijard € (4,9% BDP-ja), drugega v junij v višini 130 milijard € (4% BDP-ja). Oblasti nameravajo v nadaljevanju leta za namen financiranja teh paketov izdati za 218,5 milijard € dolga. Ta denar bo porabljen za zdravstveno opremo, povečanje zmogljivosti bolnišnic, financiranje oddelka za raziskave in razvoj (cepivo), podaljšan čas polovičnega dela, subvencije za ohranitev delovnih mest in za dohodkov delavcev. Razširjeni bodo dodatki za nego otrok za starše z nizkimi dohodki, lažji pa bo tudi dostop do osnovne dohodkovne podpore za samozaposlene. Vsem lastnikom MSP-jev in samozaposlenim bo skupno na voljo 50 milijard € nepovratnih sredstev ter odlog plačila davka do konca leta. Novoustanovljenim podjetjem bo država priskočila na pomoč z 2 milijardama €, ki bosta namenjeni financiranju tveganega kapitala. V primeru brezposelnosti se je podaljšalo trajanje zavarovanja, starševski dopust pa je bil deležen dodatnih ugodnosti. Poleg finančnega paketa v mesecu juniju, so bili sprejeti še naslednji ukrepi ugodnosti: začasno znižanje DDV-ja, dohodkovna podpora za družine, nepovratna sredstva za MSP-je, katera so bila najbolj prizadeta v krizi, finančna podpora lokalnim oblastem, razširjena kreditna jamstva za izvoznike in banke, ki financirajo izvoze ter naložbe v zeleno energijo in digitalizacijo. V avgustu 2020 je vlada podaljšala trajanje ugodnosti dela s skrajšanim delovnikom iz 12 na 24 mesecev. Hkrati so na novo ustanovili sklad za ekonomsko stabilizacijo in ob pomoči javne razvojne banke KfW razširili obseg razpoložljivih jamstev in dostop do javnih jamstev za podjetja različnih velikosti. S tem se je celotni volumen jamstev povečal vsaj za 757 milijard €, kar znaša skoraj ena četrtnina BDP-ja. Poleg fiskalnega paketa, ki je veljal na nacionalni ravni, pa so posamezne lokalne oblasti napovedale lastne ukrepe za podporo gospodarstvu. Skupaj so ti ukrepi vredni kar 141 milijard € kot neposredna podpora in še dodatnih 70 milijard € jamstev za posojila na državni ravni. Znotraj omenjene banke KfW se je izoblikoval posebni program, ki pokriva večji delež tveganj podjetij. Za vsa srednje velika podjetja, ki so bila ustanovljena pred januarjem

2019 in imajo več kot 10 zaposlenih, sedaj banka nudi 100% zavarovana posojila. Tista podjetja, ki imajo do 5 zaposlenih lahko zaprosijo za enkratno pomoč v višini 9.000 €, podjetja z do 10 zaposlenimi pa lahko dobijo pomoč v višini 15.000 €. Poleg omenjenih ukrepov in pomoči, so sledili še dodatni, ki so temeljili na petih stebrih: prožnejša uporaba dodatkov za krajše delovnike, davčni ukrepi za izboljšanje likvidnosti, finančna pomoč podjetjem v višini več milijard €, pomoč mikro podjetjem in samozaposlenim ter tesno sodelovanje z evropskimi partnerji (UNWTO, 2021c).

V mesecu maju 2020, je nemška vlada izdala ukrepe pomoči v višini 9 milijard € namenjeni za nemško letalsko družbo Lufthansa. Denar je prišel iz fundacije za ekonomsko stabilnost (s tem je kupila 20% delež letalske družbe) in iz banke KfW. Istega meseca je bil sprejet tudi zakon, ki je kupcem potovalnega paketa zagotovil zavarovanje denarja, v primeru bankrota ponudnika storitev. S tem so spodbudili koristnike, da sprejmejo kupone za potovanje namesto vračila. Potovalna agencija TUI je prav tako dobila pomoč iz zgoraj omenjene fundacije in sicer v začetku leta 2020 v višini 1.8 milijarde € ter dodatnih 1.05 milijard € konec septembra 2020 (Money-tourism, 2020). Nemško ministrstvo za ekonomsko sodelovanje in razvoj je Organizaciji Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (angl. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, v nadaljevanju UNESCO) zagotovil 2 milijona € za reševanje nekaterih negativnih vplivov COVID-19 na turizem in dediščino. Cilj projekta je podpreti UNESCOVa prizadevanja za pospešitev okrevanja, zaščito preživetja in preoblikovanje sektorjev, da bi postali bolj trajnostno naravnani (UNESCO, 2021). Konec maja 2021 je Nemčija ustanovila največji podporni sklad za kulturo v svoji zgodovini, z upanjem, da bo 2.5 milijarde € oživilo raznoliko kulturno pokrajino v Nemčiji. Cilj je seveda vzpodbuditi organizatorje, naj začnejo z načrtovanjem dogodkov zdaj, saj stopnje okužb v državi padajo. Sklad bo zagotavljal zavarovanje v primeru odpovedi ali preložitve dogodka zaradi povečanja števila okužb, hkrati pa bo zagotovil pomoč v primeru omejitve občinstva na dogodkih in posledično omejeni prodaji vstopnic. Do tega denarja bodo upravičeni organizatorji koncertov, gledaliških predstav, filmskih projekcij, festivalov, opernih predstav in branj knjig v živo. Finančna pomoč se začne z mesecem julijem 2021 za vse dogodke, kjer bo prijavljenih do 500 oseb. Za dogodke s prijavljenimi do 2000 osebami bo pomoč dostopna v mesecu avgustu, za tiste največje dogodke pa od septembra naprej (DW, 2021).

2.2.6 Združene države Amerike

Kot vemo že iz podatkov iz samega začetka magistrskega dela, so ZDA utrpeli hude izgube zaradi COVID-19 in so še vedno država z največ primeri in smrtnimi žrtvami na svetu. Glede na to, da država šteje več kot 330 milijonov prebivalcev, si lahko predstavljamo, da bodo denarne pomoči in ukrepi, med višjimi na svetu. Z razglasitvijo izrednih razmer se je sprostilo 50 milijard \$ državnih sredstev, katere so bile namenjene za testiranje, zdravljenje in za pomoč posameznikom ter podjetjem, ki se spopadajo s trenutno krizo. Naslednji korak je naredila ameriška uprava, ki je sestavila paket spodbud v višini 850 milijard \$. Ta denar

se bo porabil pri ukrepih kot so pošiljanje čekov vsem Američanom, podpora malim podjetjem in podpora letalski industriji. Po podatkih OECD so bili kasneje sprejeti še naslednji ukrepi: Zvezne rezerve so obresti znižale na skoraj 0% in sprožili obsežen program sproščanja težak 700 milijard \$, osnovan je bil paket pomoči v neverjetni višini kar 2 bilijonov \$, ki je bil namenjen vsem podjetjem, v ospredju pa so bila tarča podjetja znotraj potovalnega sektorja, torej letalski prevozniki, letališča in potovalni agentje. Prav ameriškim potniškim letalskim prevoznikom so odobrili dostop do 50 milijard \$, od katerih je polovica nepovratnih sredstev, druga polovica pa v obliki posojil. Od vlade bodo letališča prejela tudi 10 milijard \$. Če bi se v času ukrepov povečala posojila malim podjetjem, bi lahko vsak delodajalec, ki ima do 500 zaposlenih, prejel posojila v višini do 1.540 \$ na zaposlenega. Edini pogoj je, da mora tem zaposlenim plačevati še 8 tednov po prejemu posojila (angl. Paycheck Protection Program, v nadaljevanju PPP). Hoteli so imeli dostop do posojil v višini do 250% vrednosti izplačanih plač. V primeru, da bi odpuščene osebe zaposlili do konca junija 2020, jim denarja ne bi bilo treba vračati. S tem ukrepom so se uspešno lotili brezposelnosti, hkrati pa pomagali tudi številnim hotelirjem (UNWTO, 2021c).

Do tega trenutka so v ZDA sprejeli 6 paketov spodbud in pomoči. Prvega smo že omenili v zgornjem odstavku, imenoval se je »Zakon o dodatnih sredstvih za pripravljenost in odziv na korona virus« (»Faza ena«), sprejet pa je bil 6. marca 2020. Drugi paket imenovan »Zakon o odzivu na korona virus za družine« ali druga faza, je bil podpisan še v istem mesecu. Pomoč v višini 3,4 milijarde \$ je vključevala naslednje odločbe (UNWTO, 2021c):

- zagotovitev denarja za družine, ki se zanašajo na brezplačna kosila v šolah,
- obveza vseh podjetij z manj kot 500 zaposlenimi, da nudijo plačano bolniško odsotnost za vse, ki so zboleli za COVID-19, hkrati pa so podjetjem nudili davčno olajšavo za kritje teh stroškov,
- zagotovitev skoraj dodatne 1 milijarde \$ za zavarovanja za primer brezposelnosti,
- financiranje in opustitev plačevanja testiranja z namenom, da bi bilo testiranje brezplačno za vse.

Tretja faza s paketom »Zakon o pomoči in ekonomski varnosti v primeru koronavirusa« (angl. Coronavirus Aid, Relief and Economic Security Act - CARES), sprejeta 27. marca 2020 je bila posebna iz več razlogov. Po nominalnem znesku dolarja (2,3 bilijona \$) je bil ta paket največji posamezni paket pomoči v zgodovini ZDA. Vseboval je enkratno plačilo v gotovini (1.200 \$) za vsakega prebivalca in še dodatnih 500 \$ na vsakega otroka. Nadomestila za brezposelnost so se razširila, več kot 130 milijard \$ se je namenilo bolnicam, 150 milijard \$ raznim lokalnim oblastem, skoraj 60 milijard \$ šolam in univerzam ter preko 800 milijard \$ za raznorazna posojila. K temu paketu je bil priključen še naslednji paket imenovan »Faza 3.5« v višini 484 milijard \$, katere so bile v večji meri namenjene za dopolnitev javno-zasebnega partnerstva, prav tako pa tudi za bolnice in za testiranja na COVID-19. Pod Trumpom je bilo sprejetih še nekaj tako imenovanih dopolnilnih ukrepov, ki so le dodajali sredstva ali pa lajšali okoliščine za poslovanje oziroma omogočali posameznikom in podjetjem pri jemanju posojil. Njegov zadnji večji paket v četrti fazi je bil

težak 900 milijard \$, sprejet pa je bil 27 decembra 2020. Vključeval je naslednje ukrepe (UNWTO, 2021c):

- neposredna plačila v višini 600 \$ na posameznika, vključeno z vzdrževanimi osebami do 16 leta starosti (denar je bil na voljo vsem, ki na letni ravni zaslužijo manj kot 75.000 \$),
- enajst tednov razširjenih (dodatnih 300 \$ na teden) nadomestil za brezposelnost,
- 325 milijard \$ pomoči za posojila malim podjetjem,
- 284 milijard \$ odpustljivih posojil za javno-zasebna partnerstva,
- 15 milijard \$ pomoči za kulturne prireditve,
- 45 milijard \$ pomoči za financiranje prevoza, vključeno s 15 milijardami \$ podpore letalskim prevoznikom, 14 milijardami \$ za tranzit in 10 milijard \$ za državne avtoceste,
- 69 milijard \$ namenjenih ukrepom za javno zdravstvo, 22 milijard \$ pomoči državam za izvajanje testiranja, 20 milijard \$ namenjenih Biomedicinskemu organu za napredne raziskave in razvoj, 9 milijard \$ vladam držav za distribucijo cepiv in 9 milijard \$ kot podpora vsem ponudnikom zdravstvenih storitev,
- 82 milijard \$ za financiranje izobraževanja,
- 26 milijard \$ za financiranje prehrane in kmetijstva.

Ko je vodenje države prevzel predsednik Joe Biden, je 11 marca 2021 podpisal svoj prvi večji sveženj ukrepov imenovan »Ameriški zakon o reševalnem načrtu«. Ta paket pomoči je bil vreden visokih 1,9 bilijona \$ in čeprav je bilo izključenih kar nekaj predlogov, kot je dvig minimalne plače na 15 \$/uro, so pomoč dobili številni sektorji, ustanove in posamezniki. Približno 350 milijard \$ tega svežnja je bilo namenjenih državnim in lokalnim vladam, nekateri izmed ukrepov pa so (UNWTO, 2021c):

- Neposredno gotovinsko plačilo posameznikom v višini 1.400 \$ (za vse, ki na letni ravni zaslužijo manj kot 75.000 \$, tistim do 100.000 \$ se znesek zmanjša in povsem izključi za vse, ki zaslužijo več kot 100.000 \$ na leto),
- Davčna olajšava na otroke se poveča na 3.000 \$ na otroka starega med 6 in 17 ter 3.600 \$ za otroka mlajšega od 6 let,
- 130 milijard \$ za financiranje šolstva in 39 milijard \$ za financiranje višje izobrazbe,
- 30 milijard \$ za financiranje javnega prevoznitva in 15 milijard \$ kot podpora za delavce v letalski industriji,
- 25 milijard \$ kot dodelitev nepovratnih sredstev za restavracije in druge obrate s hrano ter pijačo (Alpert, 2021).

Čeprav je bil zadnji sveženj pomoči in ukrepov obširen, pa Ameriški potovalni sektor vidi ključno področje, kjer ta sveženj ne izpolnjuje pričakovanj. Težava je, da podjetja ne prejema ciljnih olajšav. Da bi rešili in obnovili milijone delovnih mest, ki so odvisni od potovanja in so bili izgubljeni zaradi pandemije, bi bilo potrebno podaljšati rok za PPP in omogočiti novo črpanje sredstev za najbolj prizadete delodajalce. Hoteli in drugi deli potovalne panoge se zanašajo na širše določbe znotraj predhodnih ukrepov, ti pa so bili zaenkrat usmerjeni v celotno turistično panogo. Kar nekaj je srednje velikih do velikih

podjetij, predvsem v hotelskem sektorju, ki se jih ti ukrepi niso dotaknili, saj se niso kvalificirali za prejem pomoči (ukrep kot je PPP za mala podjetja). Ker je pandemija izbrisala 10 let rasti delovnih mest v hotelih, je to zagotovo naslednji sektor, v katerega bi Ameriška vlada morala vložiti. O obsežni denarni pomoči, ki so jo prejela letališča, letalski prevozniki in mala ter srednja podjetja, smo že govorili, zato so ta večja podjetja lahko le čakala na ukrepe, ki bi spodbudili več ljudi k potovanju (Sperance, 2021).

2.2.7 Kitajska

V državi, kjer se je COVID-19 pravzaprav začel, so seveda najhitreje začeli tudi z različnimi ukrepi. Kitajska vlada je zaprosila banke po državi, naj podaljšajo pogoje za posojila podjetjem, gospodarski najemodajalci pa naj zmanjšajo višino najemnin, saj bodo s tem omogočeno preživetje številnim. V potovalnih agencijah so zaradi prošnje iz Ministrstva za kulturo in turizem, ki je naslovilo lokalne oblasti in jih pozvalo naj vrnejo polog za opravljanje dejavnosti nazaj turističnim agencijam, dobili več kot 905 milijonov \$. S tem denarjem si je pomagalo več kot 25.000 potovalnih agencij. Ob močnem pritiski in pozivu k sodelovanju ter rešitvi turističnega sektorja, je Ministrstvo za kulturo in turizem uspelo vključiti ti dve področji med ostale, ki so bili deležni finančne pomoči in številnih davčnih olajšav. Znotraj teh ukrepov, katerih namen je bil zagotoviti denarno podporo, je Kitajska centralna banka (angl. People's Bank of China - PBOC) razširila in odobrila posojila za ohranitve stabilnosti denarnega trga za 174 milijard \$ ter s tem bankam omogočila večjo poslovanje z gotovino. Kasneje so dodali še dodatnih 71 milijard \$. Enoletna obrestna mera, ki jo ponujajo banke se je znižala za 0,1%, z naslednjimi ukrepi pa še za dodatnih 0,1% in znižanje za 0,05% za pet letno obrestno mero. Ker so znižali zahteve za bančne rezerve, so s tem sprostili še nadaljnjih 79 milijard \$. Veliko je bilo narejenega tudi za ohranitev delovnih mest, preprečitev masovnega odpuščanja in celo ustvarjanja delovnih mest za podeželske migrante in študente ter diplomante. Ustvarjene so bile subvencije in znižanja ter oprostitev plačil davkov in socialnega zavarovanja, delovna mesta pa so se pojavila v obliki pomoči številnim podjetjem med krizo. S temi ukrepi naj bi bilo izvzetih kar 77 milijard \$ v obliki plačil zavarovanj. Delavci so imeli urejena najeta vozila, ki so jih odpeljala od njihovega doma direktno do tovarn, oblasti po celotni državi pa so napovedale ukrepe in subvencije ki bi še dodatno spodbudil k zaposlovanju migrantov v njihovem domačem kraju. En izmed teh ukrepov je bila tudi ponudba poklicnega usposabljanja preko spleta in celo subvencija za delavce, ki so sodelovali v takih programih. Da bi obdržali aktivne turistične vodiče, je Ministrstvo za kulturo in turizem izdalo posebno obvestilo, kjer so jih je označili kot nujno potreben človeški vir za okrevanje celotnega turizma. Podelili so jim ugodnosti kot so brezplačni tečaji spletnega usposabljanja, denarne subvencije, ukinitve plačila letnih pristojbin in podaljšanje roka za obnovitev certifikatov za vodiče (UNWTO, 2021c).

Da bi turizem in ostalo gospodarstvo ponovno začelo z obratovanjem, je Kitajska, tako kot mnoge države, izdala digitalno potrdilo o cepljenju proti COVID-19 za vse državljane, ki so

načrtovali čezmejna potovanja. Ukrepi so se poosttrili predvsem pri prihodu potnikov iz nekaterih držav, ti so morali v karanteno celo za dva tedna. Konec februarja 2020 je Ministrstvo za turizem in kulturo pripravilo smernice za ponovno odpiranje turističnih znamenitosti. Poleg standardnih zdravstvenih ukrepov (nošnja maske, fizična oddaljenost), je bilo turističnim znamenitostim dovoljena le 30% zmogljivost obiskovalcev, nakup vstopnic pa je bil spodbujen, da je opravljen preko spletne rezervacije. Maksimalen odstotek zapolnjene zmogljivosti na znamenitostih se je z mesecem septembrom dvignil na 75. Velik poudarek je bil tudi na izboljšanju infrastrukture s podporo razvoja turističnih območij, obiskanih destinacij in letovišč. Pri prodaji vstopnic za turistične znamenitosti, rezervacij za hotele, rezervacij letalskih kart in drugih nakupov so se poslužili obsežnih promocij in popustov, da bi spodbudili povpraševanje. V letalskem sektorju so prav tako z ukrepi pomagali letališčem in delavcem na letališčih. Ukinili so nujne dajatve kitajski vladi, davke so znižali ali pa jih v celoti odpravili, prav tako pa so delavcem izplačali subvencije. Kmetijska banka Kitajske se je spomnila tudi na podeželski turizem in 1.000 vasem, kjer turizem predstavlja velik del prihodkov, ponudila posojila v višini približno 2 milijard \$ (UNWTO, 2021c).

Zaradi lažje preglednosti bomo v tabeli 3 prikazali povzetek nekaterih najpomembnejših ukrepov, ki so jih sprejele vse zgoraj omenjene države. Ker vemo, da so imele vse države podobne ukrepe glede testiranja, nošenja mask in omejitve potovanj, le teh ukrepov ne bomo omenjali.

Tabela 3: Ukrepi v izbranih državah

Ukrepi v državah	Avstrija	Italija	Hrvaška	Francija	Nemčija	ZDA	Kitajska
Znižanje DDV-ja	x				x		x
Povračilo/subvencija fiksnih stroškov	x	x	x	x		x	x
Povrnitev izgubljenih prihodkov	x			x			
Subvencije podjetjem	x	x	x	x	x	x	x
Zavarovanje posojil	x		x	x	x	x	x
Denarna nadomestila za posameznike	x	x		x	x	x	
Kritje plače zaposlenim	x	x	x	x	x	x	x
Podpora odpuščenim osebam		x				x	
Skrajšanje delovnika	x			x		x	x
Čakanje na delo	x			x			x
Zavarovanje odpovedi dogodkov	x				x		
Kampanja za oživitev turizma	x	x	x	x			
Vavčerji za stimulacijo turizma	x	x	x				x
Podpora zdravstvenemu sistemu		x			x	x	
Podpora letalski industriji		x			x	x	
Podpora hotelski dejavnosti	x		x	x		x	

Vir: UNWTO (2021c).

2.3 Ukrepi v Sloveniji

Odkar smo tudi v Sloveniji razglasili epidemijo 12. marca 2020, je bilo sprejetih deset paketov za omilitev posledic epidemije (v nadaljevanju PKP). Vlada se je na situacijo s COVID-19 hitro odzvala z ustreznimi ukrepi za pomoč prebivalstvu in gospodarstvu.

Prvi paket ukrepov. #PKP1 v višini 3 milijard € je bil sprejet 11. aprila 2020. Ukrepi so bili med drugimi osredotočeni na ohranitev delovnih mest, izboljšanje družbenega položaja ljudi, izredno pomoč samozaposlenim, izboljšanje likvidnosti podjetij in pomoč kmetijstvu. Med pomembnejšimi ukrepi v tem paketu lahko najdemo naslednje (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2021):

- Država je delavcem in delodajalcem pomagala z nadomestili za čakanje na delo in z oprostitvijo plačila prispevkov za socialno varnost,
- Upokojenci z nizkimi pokojninami so prejeli enkratni solidarnostni dodatek, ki je odvisen od višine pokojnine (130€, 230€ ali 300€),
- Enkratni solidarnostni dodatek v višini 150€ so prejeli vsi upravičenci do denarne socialne pomoči ali varstvenega dodatka,
- Vsakemu zaposlenemu, pripada 200€ mesečnega kriznega dodatka, katerega mu izplača delodajalec (če njegova plača ni presegala trikratnika minimalne plače),
- Odlog plačila obveznosti za 12 mesecev za dolžnike kreditnih ali drugih obveznosti,
- Povišanje dodatka za veliko družino (trije otroci) za 100€ in 200€ za družine s štirimi ali več otroki,
- Izplačilo mesečnega temeljnega dohodka v višini 350€ za mesec marec in v višini 700€ za april in maj za samozaposlene, družbenike, verske uslužbenke in kmete,
- Enkratni solidarnostni dodatek v višini 150€ za študente.

Drugi paket ukrepov. #PKP2 je vključeval ukrepe za zagotavljanje likvidnosti gospodarstva in popravke iz prvega paketa. V veljavo je stopil 1. maja 2020, nekateri izmed ukrepov pa so (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2021):

- Olajšani pogoji pri posojilih (rok za odplačilo je največ 5 let, višina posameznega poročstva bo največ 70% glavnice za velika podjetja in 80% za mikro, majhna ali srednja podjetja),
- Osebe, ki so izgubili delo v času pandemije, so upravičene do začasnega denarnega nadomestila v mesečnem izplačilu 513,64€,
- Samozaposlenim, katerim prihodki padejo za več kot 10% v primerjavi z letom 2019, bodo upravičeni do mesečnega temeljnega dohodka, prav tako pa bodo oproščeni plačila socialnih prispevkov,
- Mesečni krizni dodatek zagotovljen za zaposlene invalide,
- Enkratno solidarnostno pomoč v višini 150€ za izredne študente,, člane kmetij (starejši od 65 let in ne smejo prejemati pokojnine) in za prejemnike starševskega dodatka,

- Namesto vračila vplačanega zneska, lahko turistično podjetje potrošniku izda vrednotnico, ki je unovčljiva v naslednjih dveh letih,
- Dodatna olajšava za donacije, namenjene odpravi posledic pandemije,
- Oprostitev plačila DDV za maske in razkužila.

Tretji paket ukrepov. #PKP3 je vseboval ukrepe na področju dela, javnih financ, gospodarstva, kmetijstva, štipendij, visokega šolstva, infrastrukture, subvencij študentske prehrane in končno tudi na področju turizma (turistični boni). Ukrepi so bili sledeči (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2021):

- Likvidnostna pomoč podjetjem kot omogočanje hitrih in ugodnih posojil od 5.000 € do 50.000 € pri slovenskem podjetniškem skladu,
- Sprejem interventnega zakona, ki je odpravil ovire pri izvedbi pomembnih investicij z namenom ponovnega zagona gospodarstva (vrednost do 500 milijonov €),
- Subvencionirano skrajšanje delovnega časa za delavce v obsegu od 5-20 ur,
- Subvencioniranje nadomestil za čakanje na delo za vse panoge še mesec dni po preklicu epidemije,
- Znižanje zakupnin za kmetijska zemljišča za 20%,
- Oprostitev plačila vrtca staršem, ki bodo svoje otroke kasneje vpisali v varstvo,
- Uvedba turističnih bonov za vse prebivalce Slovenije (za odrasle v vrednosti 200€, za mladoletne 50€), v skupni vrednosti 345 milijonov €,
- Podlaga za pripravo Programa finančnih spodbud COVID-19 za spodbude na področju turizma in obmejnem problemskim območjem,
- Dodatne finančne spodbude v obliki nepovratnih in povratnih sredstev za zagotovitev digitalizacije in digitalne transformacije.

Četrti paket ukrepov. #PKP4 je začel veljati 11. julija 2020, prinesel pa je dodatne ukrepe z namenom ohranitve delovnih mest, preprečevanju širjenja korona virusa, dodatnem financiranju kadrov v socialno varstvenih zavodih, predvsem pa je bil fokus na pripravo na drugi val korona virusa. V tem paketu so bili še naslednji ukrepi (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2021):

- Podaljšanje ukrepa čakanja na delo,
- Določitev in plačilo nadomestila za odrejeno karanteno,
- Uvedba mobilne aplikacije za varovanje zdravja,
- Nadomestilo plače zaradi varstva otrok v karanteni.

Peti paket ukrepov. #PKP5 je bil vreden 420 milijonov €, veljaven pa je postal 24. oktobra 2020. V ospredje je postavil zaščito delovnih mest, skrb za starejše, vzgojo in izobraževanje ter preprečevanje širjenja okužb s COVID-19. Ukrepi so bili (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2021):

- Podaljšanje subvencioniranja čakanja na delo

- Če je samozaposlenim, kmetom in družbenikom (ki so poslovne osebe) prihodek padel za več kot 20% v letu 2020 v primerjavi z letom 2019, so upravičeni do 1.000€ mesečnega temeljnega dohodka,
- V višini 250€ se zgoraj omenjenim osebam povrne tudi izgubljeni dohodek v primeru odrejene karantene,
- Izvajalci občasnega in mestnega prevoza so bodo upravičeni do nadomestila stroškov, ker zaradi zaprtja niso mogli izvajati prevozov,
- Brezplačno prostovoljno cepljenje proti sezonski gripi,
- Zagotovitev financiranja zaščitne opreme in sredstev za dezinfekcijo prostorov v izobraževalnih ustanovah,
- Urejeno vzgojno izobraževalno delo na daljavo,
- Oprostitev plačila vrtca za dneve odsotnosti v primeru odrejene karantene otroka.

Šesti paket ukrepov. #PKP6, ki je v veljavo stopil z 28. novembrom 2020, je bil iz denarnega smisla slovenski drugi največji sveženj ukrepov. Vreden je bil okroglo milijardo €. Ob podaljšanju nekaterih že sprejetih ukrepov kot so nadomestilo plače za čas čakanja na delo doma, odlog plačil obveznosti iz bančnih posojil, finančno nadomestilo kmetom zaradi izpada dohodkov in oprostitev plačila vrtca, če ga otrok ne obiskuje, je bilo predstavljenih kar nekaj novih ukrepov (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2021):

- Delno kritje fiksnih stroškov najbolj prizadetim podjetjem,
- Topel obrok za učence in dijake iz socialno ogroženih družin med šolanjem na daljavo,
- Oprostitev plačila študentskih domov med razglašeno epidemijo,
- Generirano izdajanje potrdil o karanteni na domu zaradi visoko tveganega stika,
- Dodatek za delo v območjih z višjim tveganjem okužbe (30 odstotkov osnovne plače),
- Oprostitev najemnin, če je lastnik država ali lokalna skupnost,
- Odlog in obročno plačil DDV,
- Povezljivost aplikacije #OstaniZdrav z drugimi podobnimi aplikacijami.

Sedmi paket ukrepov. #PKP7 je ponovno prinesel enkratni krizni dodatek najbolj ranljivim skupinam prebivalstva, z ostalimi ukrepi skupaj pa je bil vreden 550 milijonov €. Fokus je bil predvsem na posameznike in na podjetja, katerim je vlada s posameznimi ukrepi olajšala poslovanje v teh turbulentnih časih. Poglejmo si nekatere izmed ukrepov (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2021):

- Upokojenci so ponovno prejeli krizni dodatek, po enakem merilu kot v #PKP1,
- Zaposleni z nizkimi dohodki so prejeli krizni dodatek v višini 200€,
- Osebe, ki so izgubile zaposlitev iz poslovnega razloga v času epidemije, so upravičene do začasnega denarnega nadomestila plače v višini 513,64 € bruto na mesec,
- Enkratni solidarnostni dodatek v višini 50€ za vse otroke, višji dodatek za nego otroka, povečan dodatek pa velike družine in enkratni solidarnostni dodatek za novorojence,
- Starejši kmetje z nizkimi prejemki, dobijo dodatek v višini 150€,

- Študenti ponovno dobijo 150€ dodatka,
- Zvišanje urne postavke zaposlenim v bolnišnicah in domovih za starejše,
- Oprostitev plačila DDV za medicinske pripomočke,
- Podjetjem je vlada priskočila na pomoč s kritjem fiksnih stroškov v višini 1.000€ na zaposlenega oziroma 2.000€ na zaposlenega, če so podjetju prihodki od prodaje padli za več kot 70%.

Osmi paket ukrepov. #PKP8 je naslednji sprejet sveženj ukrepov, ki je stopil v veljavo 5. februarja 2021. Predvsem je podaljšal že veljave ukrepe iz prejšnjih paketov, ponovno pa podelil enkratne solidarnostne dodatke najbolj ogroženim v državi. Ukrepi v tem paketu so (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2021):

- Dijaki do 18 leta so upravičeni do 50€,
- Študenti, ki se izobražujejo na tujem visokošolskem zavodu dobijo 150€,
- Brezposelni, ki so izgubili delo po 12. marcu 2020 in so bili 5. februarja še vedno brezposelni, dobijo 150€,
- Podaljšano subvencioniranje plačila za čakanja na delo doma,
- Razbremenitev delodajalcev pri plačilu prispevkov za socialno varnost za delavce v delovnem razmerju,
- Finančna pomoč prevoznikom v železniškem in avtobusnem prometu,
- Podaljšana obravnava za bolnike, ki so preboleli COVID-19.

Deveti paket ukrepov. #PKP9 je težak 243,5 milijona €. Fokus teh ukrepov je osredotočen na turistični sektor in na panoge, ki so bile najbolj prizadete zaradi COVID-19 kot so gostinstvo, panoga srečanj, športa in kulture. Nekateri izmed ukrepov so (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2021):

- Uvedba novih bonov za odrasle v višini 100€ in 50€ za mladoletne osebe,
- Denarno povračilo v višini 25% upravičenih stroškov v filmski in avdiovizualni industriji,
- Pomoč organizatorjem dogodkov s povrnitvijo stroškov v višini 80% oziroma 60%, če ti presegajo 10.000€,
- Upravljalci žičniških naprav bodo deležni fiksnega nadomestila za nova smučišča v višini med 500€ in 1.600€ ter povračila izpada prihodkov od prodanih vozovnic v višini 40%,
- Država bo priskočila na pomoč tudi pri financiranju regresa za letni dopust za vsa omenjena področja,
- Skoraj 67 milijonov € bo namenjenih zdravstvu in nujnim ukrepom, finančno spodbudo pa bodo prejeli tudi specializanti za družinsko medicino.

Deseti paket ukrepov. #PKP10 je bil zadnji sprejet sveženj ukrepov, težak je bil dobrih 450.000€, zajemal pa je 3026 upravičencev. Šlo je za solidarnostni dodatek za upokoјence in uživalce invalidskih nadomestil, ki so brezposelne osebe s stalnim prebivališčem v

Republiki Sloveniji. Odvisno od višine pokojninskega oziroma invalidskega nadomestila, so upravičene osebe dobile enkratni znesek v višini 130€, 230€ ali pa 300€, zneski pa so bili izplačani konec meseca marca 2022. Ta zadnji sveženj ukrepov je vseboval tudi enkratni solidarnostni dodatek za novorojence in sicer v višini 500€ (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2022).

3 EMPIRIČNA RAZISKAVA VPLIVA PANDEMIJE NA ZAPOSLENOST V TURIZMU

3.1 Namen in cilji

Magistrska naloga ima namen analizirati zaznave študentov turizma v Sloveniji o njihovi možnosti zaposlitve v turističnem sektorju in kako pandemija COVID-19 na to vpliva. Na ta način bomo ugotovili njihov pogled na delo v turizmu v prihodnjih letih in kako je situacija s pandemijo vplivala na njihove želje ter možnosti zaposlitve. Glavni cilj te analize je na podlagi pridobljenih rezultatov in spletnega vprašalnika ugotoviti, kako je pandemija COVID-19 vplivala na zaznavo študentov turizma v Sloveniji na njihovo bodočo zaposlitev v sektorju. Prav tako smo imeli naslednje podrobnejše cilje v magistrskem delu:

- Teoretični del bo služil kot pregled relevantne literature s področja vpliva COVID-19 na globalni turizem in na turizem v Sloveniji in kakšne so napovedi ter trendi razvoja globalnega turizma;
- Nadaljevanje teoretičnega dela bo predstavljeno z vidika ukrepov za blaženje vpliva pandemije na turizem s strani mednarodnih organizacij, izbranih EU držav in ukrepi v Sloveniji;
- Z izvedbo kvantitativne raziskave analizirati vpliv pandemije COVID-19 na zaznavo študentov turizma v Sloveniji na bodočo zaposlitev v sektorju.

3.2 Opredelitev hipotez raziskave

V magistrski nalogi bomo preverili 4 hipoteze in jih kasneje tudi potrdili ali ovrgli. Te hipoteze so:

- H1: Večina študentov turizma ne bo iskala zaposlitve v turističnem sektorju v naslednjih dveh letih.
- H2: Večina študentov turizma, ki bodo iskali zaposlitev v turizmu, bodo delo iskali zunaj Slovenije.
- H3: Študentje turizma imajo pozitivne zaznave glede okrevanja turizma po COVID-19.
- H4: Večina študentov turizma je pripravljenih delati v turističnem sektorju, navkljub potencialno zmanjšani plači in polovičnem delovnem času zaradi pandemije.

3.3 Metodologija in oblikovanje vprašalnika

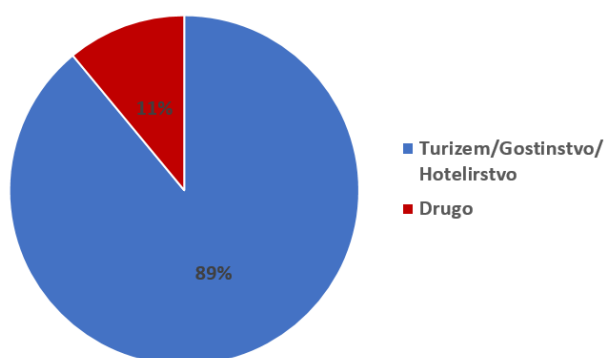
V empiričnem delu je bila uporabljena kvantitativna metoda in sicer s pomočjo vprašalnika. Sam vprašalnik je bil ustvarjen preko spleta, aktiven pa je bil od 24.5.2021 do 24.8.2021. V tem času je bilo anketiranih 554 anketirancev. Vprašalnik je bil sestavljen iz dveh delov, skupaj pa je vseboval 24 vprašanj. Anketiranci so odgovarjali s pomočjo Likertove 5 stopenjske lestvice, nekatera vprašanja pa so bila bodisi odprtega, bodisi zaprtega tipa. Vprašanja na koncu so bila demografskega tipa, kjer so anketiranci podajali svoj spol, starost, kraj bivanja, izobraževalno ustanovo, vrsto študija (dodiplomski/podiplomski), smer študija ter njihov status (študent, brez statusa, zaposlen). Po predhodnem dogovoru s številnimi izobraževalnimi ustanovami v Sloveniji, ki na dodiplomskem ali podiplomskem študiju ponujajo usmeritev turizem, je bila povezava do spletnega vprašalnika večkrat posredovana med njihovimi študenti bodisi preko njihovega zastopnika za stike z javnostjo, prodekana ali dekanije. Nekajkrat je bil spletni vprašalnik deljen tudi na družabnem omrežju Facebook in sicer na uradnih straneh teh izobraževalnih ustanov, preko skupin njihovih pripadajočih društev ali pa preko skupin, ki so namenjene izključno študentom na smeri turizem.

3.4 Rezultati empirične raziskave

3.4.1 Predstavitev vzorca

Kot omenjeno, je bil vprašalnik poslan na izobraževalne ustanove, ki ponujajo izobrazbo z usmeritvijo v turizem. Te ustanove so Abitura, BIC Ljubljana, Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ekonomsko-poslovna fakulteta v Mariboru, Fakulteta za komercialne in poslovne vede Celje, Fakulteta za turistične študije-Turistica, Fakulteta za turizem Brežice, Gea College, Šolski center Velenje, Visoka šola za hotelirstvo in turizem Bled, Višja strokovna šola za gostinstvo in turizem Maribor-VSGT in Višja strokovna šola ERUDIO. Odgovore smo prejeli iz vseh omenjenih, izjemi sta le Abitura in Ekonomska fakulteta v Mariboru. Sam vprašalnik si je odprlo oziroma ogledalo 554 oseb, od tega jih je bilo 215 ustreznih, kar predstavlja 38,8%. Od ustrezno izpolnjenih jih je 173 končalo anketni vprašalnik, ostalih 42 pa je anketo izpolnilo le delno. Izmed 173 ustrezno izpolnjenih anket, je bilo 154 oziroma dobrih 89% takih, ki se izobražujejo za delo v turizmu, gostinstvu ali hotelirstvu, preostalih je bilo zgolj 19 oziroma 11%. Ker je cilj celotnega magistrskega dela pridobiti odgovore študentov turizma, smo v končni vzorec vzeli le teh 154 oseb. Slika 2 prikazuje to porazdelitev.

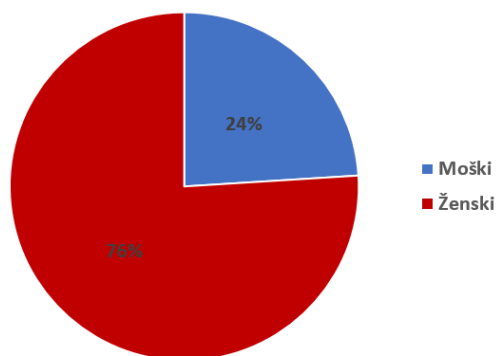
Slika 2: Smer študija

Vir: lastno delo.

Od ustrezno izpolnjenih anket jih 117 (76%) predstavlja ženski spol, preostalih 23% oziroma 40 ustrezno izpolnjenih anket pa predstavlja moški spol. Struktura vzorca glede na spol je prikazana na sliki 3.

Slika 3: Struktura vzorca glede na spol

Vir: lastno delo.

V tabeli 4 je predstavljena starost študentov turizma. Polovica jih je bila starih med 21-23 leti, temu sledijo študentje stari med 24-26 let (18,83%) in mlajši (18-20 let, 15,58%). Med 27-29 leti oziroma starejših je bilo 24 oseb oziroma 15,58%, kar lahko razumemo kot osebe, ki so se udeleževale različnih višjih šol oziroma izobraževanj za odrasle.

Tabela 4: Starost anketirancev

Starost	f (frekvenca)	f (%)
18-20 let	24	15,58
21-23 let	77	50
24-26 let	29	18,83
27-29 let	11	7,14
drugo	13	8,44
skupno	154	100

Vir: lastno delo.

V tabeli 5 je predstavljena izobraževalna ustanova anketirancev. Največ študentov je obiskovalo BIC v Ljubljani (23,38 %), temu sledijo študentje, ki so obiskovali Fakulteto za turistične študije (22,73 %), Fakulteto za turizem v Brežicah (16,23 %) ali pa Ekonomsko fakulteto Univerze v Ljubljani (10,39 %).

Tabela 5: Izobraževalna ustanova anketirancev

Izobraževalna ustanova	f (frekvenca)	f (%)
BIC Ljubljana	36	23,38
Fakulteta za turistične študije – Turistica	35	22,73
Fakulteta za turizem Brežice	25	16,23
Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani	16	10,39
Šolski center Velenje	13	8,44
Višja strokovna šola za gostinstvo in turizem Maribor (VSGT)	7	4,55
Fakulteta za komercialne in poslovne vede (Celje)	6	3,9
Gea College	6	3,9
Visoka šola za hotelirstvo in turizem Bled	6	3,9
Višja strokovna šola ERUDIO	3	1,95
Drugo	1	0,65
Skupno	154	100

Vir: lastno delo.

Glede samega vzorca je morda zanimivo še to, da je 126 oseb ali 81,8% označilo, da obiskujejo dodiplomski študij, 25 oseb oziroma 16,2% jih obiskuje podiplomski študij, en odgovor pa je bil neopredeljen. Med študenti turizma, ki so bili v času reševanja ankete zaposleni (teh je bilo 96), velja omeniti, da jih je večino 37 (38,54%) delalo v turizmu, temu sledijo študenti, ki so delovali v prodaji (25 oziroma 26,04%) in študenti v drugih dejavnostih (19,79%). Celotna porazdelitev je prikazana v tabeli 6.

Tabela 6: Sektor dela

Sektor dela	f (frekvenca)	f (%)
Turizem	37	38,54
Prodaja	25	26,03
Drugo	19	19,79
Javni sektor	9	9,38
Finance	3	3,13
Marketing	3	3,13
Skupno	96	100

Vir: lastno delo.

3.4.2 Rezultati raziskave

Rezultate spletnega anketiranja smo statistično analizirali v programu IBM SPSS25 (SPSS Inc., Armonk, New York, ZDA). Opisnim spremenljivkam smo izračunali frekvenčno porazdelitev, dodatno pa smo opisnim ordinalnim spremenljivkam (spremenljivke z Likertovo lestvico) izračunali povprečje in standardni odklon. Trditve, ki so vsebovale petstopenjsko Likertovo lestvico (1-5) smo primerjali z vrednostjo 3,5 in za ta namen uporabili enovzorčni t-test. Testiranje slednjih razlik smo ovrednotili kot statistično značilne pri stopnji tveganja 5%. Pri petem vprašanju v spletnem vprašalniku, smo anketirance spraševali glede iskanja zaposlitve v turizmu med opravljanjem študija. Na trditev »Med opravljanjem študija bom iskal/a zaposlitev v turizmu« se je večina (37,66%) s to trditvijo strinjala ali pa celo popolnoma strinjala (17,53%). Velik delež študentov se do te trditve ni opredelil (22,08%). Preostali anketiranci se s trditvijo niso strinjali (12,34%) ali pa celo sploh niso strinjali (10,39%). Povprečje trditve se statistično značilno ni razlikovalo od 3,5 ($p=0,289$). Celotna porazdelitev je prikazana v tabeli 7.

Tabela 7: Mnenje glede zaposlitve v turizmu v času študija

Med opravljanjem študija bom iskal/a zaposlitev v turizmu.							μ	SD	t	p
	sploh se ne strinjam	ne strinjam se	ni se ne strinjam, ni se strinjam	strinjam se	popolnoma se strinjam	skupno				
f	16	19	34	58	27	154	3,4	1,2	-1,064	0,29
f (%)	10,39	12,34	22,08	37,66	17,53	100				

Legenda. μ -povprečje, SD-standardni odklon, t-testna statistika, p-statistična značilnost, f-frekvenca

Vir: lastno delo.

V naslednjem vprašanju, porazdelitev je prikazana v tabeli 8, smo preverjali mnenje glede iskanja zaposlitve v turizmu po končanem študiju. S trditvijo »Po končanem študiju bom iskal/a zaposlitev v turizmu« se največ in sicer 35,72% s to trditvijo strinja, še dodatnih 23,38% pa se s to trditvijo celo popolnoma strinjajo. Neopredeljenih je bilo 27,27% anketiranih, preostali pa se s to trditvijo niso strinjali (7,14%) ali celo sploh niso strinjali (6,49%). Povprečje trditve je statistično značilno višje od 3,5 ($p=0,172$).

Tabela 8: Iskanje zaposlitve po končanem študiju

Po končanem študiju bom iskal/a zaposlitev v turizmu.							μ	SD	t	p
	sploh se ne strinjam	ne strinjam se	ni se ne strinjam, ni se strinjam	strinjam se	popolnoma se strinjam	skupno				
f	10	11	42	55	36	154	3,62	1,1	1,373	0,17
f (%)	6,49	7,14	27,27	35,71	23,38	100				

Legenda. μ -povprečje, SD-standardni odklon, t-testna statistika, p-statistična značilnost, f-frekvenca

Vir: lastno delo.

Pri enajstem vprašanju in trditvi »Ko se stanje v turizmu vrne na stanje pred COVID-19, bom iskal/a zaposlitev v turističnem sektorju« se je kar 41,83% anketiranih s to trditvijo strinjalo in bo iskalo zaposlitev v turizmu, še dodatnih 20,26% pa se s trditvijo popolnoma strinjajo. Slaba četrtina (24,84%) do te trditve ostaja neopredeljena, preostalih 20 anketiranih pa se s trditvijo bodisi ne strinjajo (7,19%) ali pa sploh ne strinjajo (5,88%). Povprečje trditve je statistično značilno višje od 3,5 ($p=0,123$). Celotna porazdelitev je prikazana v tabeli 9.

Tabela 9: Iskanje zaposlitve, ko se turizem vrne na stanje pred COVID-19

Ko se stanje v turizmu vrne na stanje pred COVID-19, bom iskal/a zaposlitev v turističnem sektorju.							μ	SD	t	p
sploh se ne strinjam	ne strinjam se	niti se ne strinjam, niti se strinjam	strinjam se	popolnoma se strinjam	skupno					
f	9	11	38	64	31	153	3,63	1,07	1,551	0,123
f (%)	5,88	7,19	24,84	41,83	20,26	100				

Legenda. μ -povprečje, SD-standardni odklon, t-testna statistika, p-statistična značilnost, f-frekvenca

Vir: lastno delo.

3.4.3 Preverjanje hipotez

Kot smo omenili v samem uvodu magistrskega dela, smo preverjali štiri hipoteze. Hipoteza H1: Večina študentov turizma ne bo iskala zaposlitve v turističnem sektorju v naslednjih 2 letih, je povezana s sedmo trditvijo v vprašalniku, ki pravi »Iskali boste zaposlitev v turizmu v naslednjih dveh letih«. V tabeli 10 je predstavljeno mnenje anketirancev, kjer se jih kar 42,21% strinja s to trditvijo, popolnoma se jih strinja 20,13%, neopredeljenih pa je 22,73%. Preostalih 23 anketiranih pa se s to trditvijo ne strinja (7,79%) ali pa sploh ne strinja (7,14%). Kljub temu, da so študentje visoko rangirali svoje mnenje pri tej trditvi, pa se povprečje trditve ni statistično razlikovalo od vrednosti 3,5 ($p=0,248$). Zaradi negacije v trditvi hipoteze in zaradi stopnje značilnosti, ki je višja od 0,05, to hipotezo potrjujemo.

Tabela 10: Mnenje glede iskanja zaposlitve v turizmu v bližnji prihodnosti

Iskal/a bom zaposlitev v turizmu v naslednjih dveh letih.							μ	SD	t	p
sploh se ne strinjam	ne strinjam se	niti se ne strinjam, niti se strinjam	strinjam se	popolnoma se strinjam	skupno					
f	11	12	35	65	31	154	3,6	1,1	1,161	0,25
f (%)	7,14	7,79	22,73	42,21	20,13	100				

Legenda. μ -povprečje, SD-standardni odklon, t-testna statistika, p-statistična značilnost, f-frekvenca

Vir: lastno delo.

Anketiranci, ki so odgovorili, da bodo iskali zaposlitev v turizmu, so bili najbolj zainteresirani za delo v turističnih oziroma potovalnih agencijah, sledi hotelirstvo, delo turističnih vodičev ter delo v gostinstvu. 16 odgovorov je bilo označenih z »drugo«, kjer so anketiranci sami napisali odgovore in kar 7 jih je bilo povezano z gostinstvom. Ker je bilo to vprašanje oblikovano z možnostjo več odgovorov, smo jih skupno zabeležili 183, prikazani pa so v tabeli 11.

Tabela 11: Najbolj zaželena področja dela v turizmu

Področje dela	f (frekvenca)	f (%)
Turistične/Potovalne agencije	57	31,15%
Hotelirstvo	55	30,05%
Turistični vodiči	29	15,85%
Gostinstvo	26	14,21%
Drugo	16	8,74%
Skupno	183	100,00%

Vir: lastno delo.

Osmo vprašanje, ki se tudi navezuje na H1, je zabeležilo odgovore anketiranih, ki so označili zakaj dela v turizmu ne bodo iskali. Med odgovori je moč opaziti nezadovoljstvo nad delovnimi pogoji (nizka plača, delo za določen čas, delo tudi za vikende in praznike), ker je COVID-19 prizadel celotni sektor in ni dovolj ponudbe za delovna mesta, ker bodo še vedno študirali (ali pa nadaljevali na podiplomski študij), nekaj anketirancev pa je že našlo zaposlitev ali pa željo za delo na drugem področju.

H2: Večina študentov turizma, ki bodo iskali zaposlitev v turizmu, bodo delo iskali zunaj Slovenije je povezana z deseto trditvijo »Če boste iskali delo v turizmu, bo to znotraj Slovenije«. Na to trditev je 96 oseb podalo svoje mnenje oziroma odgovore in največ anketiranih je ostala neopredeljenih (43,75%). S trditvijo se je strinjalo 30,21%, še dodatnih 22,92% pa se je s tem popolnoma strinjalo. Le 3 osebe so označile, da se s trditvijo bodisi ne strinjajo ali pa sploh ne strinjajo. Razloge so v naslednjem podvprašanju opisali kot boljše izhodišče za nabiranje izkušenj ter več priložnosti. Povprečje trditve je statistično značilno višje od 3,5 ($p=0,017$). Celotna porazdelitev je prikazana v tabeli 12. Glede na pridobljene rezultate smo drugo hipotezo zavrgli.

Tabela 12: Mnenje o delu v slovenskem turizmu

	Če bom iskal/a delo v turizmu, bo to znotraj Slovenije.						μ	SD	t	p
	sploh se ne strinjam	ne strinjam se	ni se ne strinjam, niti se strinjam	strinjam se	popolnoma se strinjam	skupno				
f	1	2	42	29	22	96	3,72	0,9	2,438	0,02
f (%)	1,04	2,08	43,75	30,21	22,92	100				

Legenda. μ -povprečje, SD-standardni odklon, t-testna statistika, p-statistična značilnost, f-frekvenca

Vir: lastno delo.

Naslednja hipoteza, H3: Študentje turizma imajo pozitivne zaznave glede okrevanja turizma po COVID-19 je povezana s trditvijo »Na okrevanje turizma po COVID-19 v bližnji prihodnosti gledam optimistično« oziroma z dvanajstim vprašanjem. Tokratni vzorec je 153 oseb, ker ena oseba ni odgovarjala. Več kot polovica (52,94%) anketiranih se strinja z trditvijo, temu sledi delež študentov, ki se s to trditvijo popolnoma strinja (18,95). Sledi 28 odgovorov oziroma 18,30% neopredeljenih, 9 oseb ali 5,88% se s trditvijo ne strinja. Še dodatnih 6 oseb oziroma 3,92% pa se s trditvijo sploh ne strinja. Rezultati se kažejo v visoki povprečni vrednosti, ki je statistično značilno višja od 3,5 ($p=0,004$). Celotna porazdelitev je prikazana v tabeli 13. Glede na pridobljene rezultate lahko tretjo hipotezo potrdimo.

Tabela 13: Izražanje optimizma glede okrevanja turizma po COVID-19 epidemiji

Na okrevanje turizma po COVID-19 v bližnji prihodnosti gledam optimistično							μ	SD	t	p
sploh se ne strinjam	ne strinjam se	ni se ne strinjam, ni se strinjam	strinjam se	popolnoma se strinjam	skupno					
f	6	9	28	81	29	153	3,74	1	2,901	0,00
f (%)	3,92	5,88	18,3	52,94	18,95	100				

Legenda. μ -povprečje, SD-standardni odklon, t-testna statistika, p-statistična značilnost, f-frekvenca

Vir: lastno delo.

Zadnja hipoteza H4: Večina študentov turizma je pripravljenih delati v turističnem sektorju, navkljub potencialno zmanjšani plači in polovičnem delovnem času zaradi pandemije, je povezana s trditvijo »V turizmu bi delal/a, če bi se mi zaradi pandemije zmanjšala plača in razpolovil delovnik«. Na to trditev 2 osebi nista odgovorili, tako da se je vzorec zmanjšal na 152. V tabeli 14 je prikazana porazdelitev odgovorov, kjer je večina študentov ostala neopredeljena (36,84%), drugi največji delež pa predstavljajo študenti, ki se s to trditvijo ne strinjajo (28,29%). 25 oseb se s to trditvijo sploh ne strinja, enak delež (16,45%) ima tudi skupina, ki se s to trditvijo strinja. Le 3 osebe oziroma 1,97% se s to trditvijo popolnoma strinjajo. Nizek delež strinjanja s trditvijo se izraža tudi v statistično značilnem nižjem povprečju od 3,5 ($p<0,001$). Po pregledu rezultatov, lahko zavržemo tudi četrto hipotezo.

Tabela 14: Mnenje o delu v turizmu ob znižanju plače in razpolovljenem delovniku zaradi epidemije

V turizmu bi delal/a, če bi se mi zaradi pandemije zmanjšala plača.							μ	SD	t	p
sploh se ne strinjam	ne strinjam se	ni se ne strinjam, niti se strinjam	strinjam se	popolnoma se strinjam	skupno					
f	25	43	56	25	3	152	2,59	1	-11,058	0,00
f (%)	16.45	28.29	36.84	16.45	1.97	100				

Legenda. μ -povprečje, SD-standardni odklon, t-testna statistika, p-statistična značilnost, f-frekvenca

Vir: lastno delo.

3.4.4 Povzetek ugotovitev

Glede na to, da smo večino odgovorov na vprašanja iz spletnega vprašalnika že interpretirali, bomo v nadaljevanju podali še odgovore na nekaj preostalih zanimivih vprašanj in kako je celotno COVID-19 stanje vplivalo na študente turizma. Pri tretjem vprašanju smo anketirance spraševali po sektorju dela v katerem so delovali pred razglasitvijo pandemije (april 2020). Od 149 prejetih odgovorov jih je kar 83 oziroma 54% delovalo v turizmu, še dodatnih 12 pa v gostinstvu (med odgovori »drugo«). To bi si lahko razlagali, da študente turizma delo v sektorju definitivno zanima, za preostale, ki v tem sektorju ne delujejo, pa bi bilo potrebno dodatno vprašati in raziskati zakaj se smer študija ne ujema z njihovim delovnim mestom. Tudi naslednje vprašanje (številka štiri) »Ali ste zaradi pandemije posledično izgubili delovno mesto«, nam ponudi zanimive odgovore. Od 153 odgovorov, jih je 31% oziroma 47 oseb izgubilo delovno mesto, še 9 pa jih je bilo na čakanju. Ti odgovori le potrjujejo dejstva in napovedi o katerih smo pisali v prejšnjih poglavjih in sicer o vplivu pandemije na sektor turizma. Ko so bili anketiranci vprašani po letu v katerem bo turizem ponovno prišel na številke in rast iz leta 2019, jih je največ (38%) trdilo da bo to šele po letu 2025, z 29% pa so bili anketiranci prepričani da bo to v letošnjem letu 2023. Ta razporeditev je prikazana v tabeli 15.

Tabela 15: Leto v katerem bo turizem ponovno na številkah iz leta 2019

Leto	f (frekvenca)	f (%)
Leta 2025 ali kasneje	58	38%
Leta 2023	44	29%
Leta 2024	37	24%
Leta 2022	15	10%
Leta 2021	0	0%
Skupno	183	100,00%

Vir: lastno delo.

Zavrgli smo dve od izbranih štirih hipotez. Glede na pridobljene podatke in analizo le teh lahko trdimo, da študentje ne bodo iskali zaposlitve v sektorju turizma v prihodnjih dveh letih, prav zagotovo pa je velik razlog v COVID-19 pandemiji in njenem vplivu na turistični sektor. Raziskava je pokazala tudi nekaj pozitivnih točk kot je na primer to, da tisti, ki bodo zaposlitev v sektorju vseeno iskali, bodo to iskali znotraj Slovenije. Ključno je seveda obdržati študente, katere se opremi z znanjem v turizmu in se v njih vlaga iz vidika izobrazbe ter jih zaposliti v domačih podjetjih in na ta način okrepiti turizem iz vidika delovne sile. Prav tako so bili optimistično naravnani študentje glede okrevanja turizma po pandemiji. To je še en pokazatelj, da vse ni tako črno, in da bo turistični sektor ponovno tako močan kot je bil, oziroma še močnejši. Seveda pa niso pripravljeni delati v sektorju pod pogoji kot so znižana plača in razpolovljen delovnik zaradi pandemije.

SKLEP

Konec leta 2019 se je začela pandemija, ki je do konca februarja 2020 dosegla vse kote na Zemlji in svet dobesedno ohromila. COVID-19, kot so ga poimenovali pri WHO je izbruhnil na Kitajskem, najhuje pa je do tega trenutka prizadel ZDA, Indijo, Brazilijo in seveda Kitajsko. Skupaj je zbolelo skoraj 700 milijonov oseb, od tega jih skoraj 7 milijonov bitke s to boleznijo in njenimi zdravstvenimi posledicami ni dobilo. Med vsemi gospodarskimi sektorji je bil turizem najbolj prizadet. Zapirali so se hoteli, restavracije, muzeji in tematski parki, turistične znamenitosti so postale zapuščene, celotna mesta pa so izgledala kot mesta duhov. Prestavljali so se številni kongresi, sejmi, kulturni dogodki, Olimpijske igre in nogometno prvenstvo Euro 2020 pa sta se celo prestavila v leto 2021. Vse to je za seboj prineslo ogromno stroškov in izgub, ne le finančnih, tudi izgub delovnih mest, saj so bila številna podjetja primorana zapreti svoja vrata. Zaradi pandemije naj bi svetovni trg potovanja in turizma v letu 2020 izgubil kar 62 milijonov delovnih mest, kljub izboljššanemu stanju v 2021, pa je bil primanjkljaj še vedno v višini 44 milijonov delovnih mest (Statista, 2022). Številne svetovne organizacije in države so v pomoč podjetjem in zaposlenim ter nezaposlenim nudili pomoč v obliki olajševalnih ukrepov. Šlo je bodisi za finančno pomoč, odlog plačila obveznosti, nižanje davkov ali pa za druge ukrepe, ki so do neke mere pomagala najbolj prizadetim deležnikom.

Namen magistrske naloge je bil analizirati zaznave študentov turizma v Sloveniji o možnosti zaposlitve v turističnem sektorju v luči pandemije COVID-19, glavni cilj pa je bil na podlagi pridobljenih rezultatov ugotoviti, kako je njihov pogled na bodočo zaposlitev v sektorju vplivala pandemija COVID-19.

Empiričen del je bil izveden s kvantitativno metodo in sicer s pomočjo spletnega vprašalnika, kjer je bila kombinacija vprašanj zaprtega (po Likertovi lestvici) in pol odprtega tipa. Preverjali smo štiri hipoteze. Na podlagi vzorca in pridobljenih rezultatov, smo potrdili prvo hipotezo, da večina študentov turizma ne bo iskala zaposlitve v turističnem sektorju v naslednjih dveh letih. Drugo hipotezo, ki pravi da bo večina študentov, ki bo iskala zaposlitev v turizmu, le to iskalo zunaj Slovenije, smo na podlagi prejetih rezultatov zavrgli. Pri tretji hipotezi smo lahko na podlagi prejetih rezultatov potrdili trditev, da imajo študentje turizma pozitivne zaznave glede okrevanja turizma po COVID-19. Zadnjo, četrto hipotezo smo zavrgli, saj večina študentov turizma ni pripravljena delati v turističnem sektorju, če bi se jim potencialno zmanjšala plača in skrajšal delovni čas zaradi pandemije.

Z empirično raziskavo ugotavljam, da študentje turizma ne bodo iskali dela v sektorju (vsaj ne v bližnji prihodnosti), v kolikor le tega ponovno doleti podobna zgodba kot je bila pri pandemiji COVID-19. Prav tako je potrebno zagotoviti, da bodo njihova delovna mesta zavarovana s takšnimi ali drugačnimi varovali, saj za nižjo plačo in zmanjšan delovnik ne bodo želeli delati. Dobra novica je, da bodo študentje večinoma želeli delati znotraj Slovenije, kar je pomembno da obdržimo kadre, ki smo jih izobrazili na naših izobraževalnih ustanovah. Vsekakor pa je potrebno zavarovati turizem kot sektor, da ga prihodnji

katastrofalni dogodki ne bodo dobesedno zamrznili, saj je število ljudi, ki so posredno ali neposredno vpeljeni v turizem enostavno preveliko.

LITERATURA IN VIRI

1. AHLA. (2021). *AHLA's state of the Hotel Industry 2021*. AHLA.
2. AHLA. (2023). *2023 State of the Hotel Industry Report*. AHLA.
3. Alagon, M. C. N. (2021). The Impact of the Tourism Sector of a Country's Economic Downturn: Pre and Post COVID-19 Pandemic. *International Journal of Research Publications*, 68(1).
4. Alpert, G. (2023, 28. februar). *A breakdown of the fiscal and monetary responses to the pandemic*. Pridobljeno 17. maja 2021 iz <https://www.investopedia.com/government-stimulus-efforts-to-fight-the-covid-19-crisis-4799723>
5. Arba, A. (2022). *Estimated economic loss of Tokyo 2020 Olympics in Japan 2021, by scenario*. Pridobljeno 17. Maja 2022 iz <https://www.statista.com/statistics/1105665/japan-estimated-economical-damage-of-tokyo-2020-olympics-cancellation-postponement/>
6. Atsiz, O. (2021). *Virtual reality technology and physical distancing: A review on limiting human interaction in tourism*. *Journal of multidisciplinary academic tourism*, 6(1), 27–35.
7. Aziz, H. & El-Said, O. (2021). *Virtual Tours a Means to an End: An Analysis of Virtual Tours' Role in Tourism Recovery Post COVID-19*. *Journal of Travel Research*, 61(3).
8. Brown, A., Ahmad, S., Beck, C. & Nguyen-Van-Tam, J. (2016). The roles of transportation and transportation hubs in the propagation of influenza and coronaviruses: A systematic review. *Journal of Travel Medicine*, 23(1).
9. Burkle, F. M. Jr, (2006). Globalization and disasters: Issues of public health, state capacity and political action. *Journal of International Affairs*, 59(2), 231–265.
10. Chikodzi, D., Dube, K. & Nhamo, G. (2020). Impacts and Implications of COVID-19 on the Global Hotel Industry and Airbnb. V *Counting the Cost of Covid-19 on the Global Tourism Industry* (str. 183–204). Švica: Springer, Cham
11. Compass Offices. (2020, 24. avgust). *International Travel & Tourism Trends in 2021 After COVID-19* [objava na blogu]. Pridobljeno 19. maja 2021 iz <https://www.compassoffices.com/en/about-us/blogs/intl-travel-tourism-trends-2021-after-covid19/>
12. Craig, A. C. & Karabas, I. (2021). *Glamping after the coronavirus pandemic*. *Tourism and Hospitality Research*.
13. Deep, G. S., Paul, J. & Thomas, A. (2021). *Reviving tourism industry post COVID-19: A resilience-based framework*. *Tourism Management Perspectives*, 37.
14. Deutsche Welle. (2021, 26. maj). *Coronavirus: Germany launches €2.5 billion fund to boost cultural sector*. Pridobljeno 20. junija 2021 iz <https://www.dw.com/en/coronavirus-germany-launches-25-billion-fund-to-boost-cultural-sector/a-57675985>

15. Eaglesham, J & Grind, K. (2020, 7. april). *Airbnb Paying More Than 10% Interest on \$1 Billion Financing Announced Monday*. Pridobljeno 28. maja 2021 iz <https://www.wsj.com/articles/airbnb-paying-more-than-10-interest-on-1-billion-financing-announced-monday-11586297484>
16. Eurocontrol. (2021, 1. januar). *EUROCONTROL Think Paper #8 - Impact of COVID-19 on European Aviation in 2020 and Outlook 2021*. Pridobljeno 18. maja 2021 iz <https://www.eurocontrol.int/publication/what-covid19-did-european-aviation-2020-outlook-2021>
17. Eurocontrol. (2022, 1. januar). *EUROCONTROL Think Paper #15 - Charting the European Aviation recovery: 2021 COVID- 19 impacts and 2022 outlook*. Pridobljeno 22. februarja 2023 iz <https://www.eurocontrol.int/publication/eurocontrol-think-paper-15-2021-covid-19-impact-and-2022-outlook>
18. European Union. (2021). *Croatia - Covid travel rules, EU Digital Covid Certificate, restrictions and measures in place*. Pridobljeno 15. junija 2021 iz https://europa.eu/youreurope/citizens/travel/travel-and-covid/croatia/index_en.htm
19. France24. (2020, 3. februar). »*Losing 1 billion a month*«: *Coronavirus hits European tourism*. Pridobljeno 17. junija 2021, iz <https://www.france24.com/en/20200302-losing-%E2%82%AC1billion-a-month-coronavirus-hits-european-tourism>
20. Gossling, S., Hall, M. & Scott, D. (2020). Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(1), 4–7.
21. Guttentag, A. G. (2020). Virtual reality: Applications and implications for tourism. *Tourism Management*, 31(5), 637–651.
22. Haywood, K. M. (2020). *A post COVID-19 future – tourism re-imagined and re-enabled*. *Tourism Geographies*, 22(3), 599–609.
23. IATA. (2020, december 10). *European Air Transport COVID-19 Impacts and Recovery to be Worse than other Regions*. Pridobljeno 19. maja 2021 iz <https://www.iata.org/en/pressroom/pressroom-archive/2020-press-releases/2020-12-10-01/>
24. I feel Slovenia. (2021). *Turistično leto, ki ga je zaznamovala pandemija Covid-19*. Pridobljeno 19. maja 2021 iz <https://www.slovenia.info/sl/novinarsko-sredisce/novice/15156-turisticno-leto-ki-ga-je-zaznamovala-pandemija-covid-19>
25. I feel Slovenia. (2022). *Turizem v številkah*. Pridobljeno 15. avgusta 2022 iz <https://www.slovenia.info/sl/poslovne-strani/raziskave-in-analize/turizem-v-stevilkah>
26. Ingle, S. & McCurry, J. (2020, 24. marec). *Tokyo Olympics postponed to 2021 due to coronavirus pandemic*. Pridobljeno 18. maja 2021 iz <https://www.theguardian.com/sport/2020/mar/24/tokyo-olympics-to-be-postponed-to-2021-due-to-coronavirus-pandemic>
27. Italia. (2021). *Covid-19 updates: information for tourists*. Pridobljeno 15. junija 2021 iz <http://www.italia.it/en/useful-info/covid-19-updates-information-for-tourists.html>
28. Marques Santos, A., Madrid, C., Haegeman, K. & Rainoldi, A. (2020). *Behavioural changes in tourism in times of Covid-19*. Luxembourg: Publication Office of the European Union.

29. Knežević Cvelbar, L. (2020). *Turizem v času krize zaradi covid-19*. Pridobljeno 17. maja 2021 iz <https://www.visitsaleska.si/app/uploads/2020/04/COVID-19-TURIZEM.pdf>
30. Koprivnikar Šušteršič, M. (2020). *Vpliv epidemije COVID-19 na turistično dejavnost*. UMAR: Ljubljana.
31. Lange, D. (2020). *COVID-19: number of people affected by Olympics 2020 postponement*. Statista. Pridobljena 20. maja 2021 iz <https://www.statista.com/statistics/1104360/coronavirus-people-effect-olympics/>
32. Local Italy. (2021, 18. april). *Italy's tourism industry reports €120 billion loss in 2020*. Pridobljeno 9. februarja 2023, iz <https://www.thelocal.it/20210418/italys-gdp-dropped-by-e120-billion-in-2020-due-to-tourism-restrictions>
33. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2021). *Odpravljanje posledic epidemije*. Pridobljeno 17. maja 2021 iz <https://www.gov.si teme/koronavirus-sars-cov-2/odpravljanje-posledic-epidemije/>
34. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2022, 25. marec). *V ponedeljek izplačilo solidarnostnega dodatka po PKP10*. Pridobljeno 22. februarja 2023, iz naslova <https://www.gov.si/novice/2022-03-25-v-ponedeljek-izplacilo-solidarnostnega-dodatka-po-pkp10/>
35. Money-tourism. (2020, 8. december). *TUI AG reaches agreement with German Federal Government on additional stabilisation package of €1.2 billion*. Pridobljeno 26. maja 2021 iz <https://money-tourism.gr/en/tui-ag-reaches-agreement-with-german-federal-government-on-additional-stabilisation-package-of-e1-2-billion/>
36. O'Brien, C. (2021, 23. april). *France Spent €26 Billion In 2020 To Bail Out Its Wounded Tourism Industry*. Pridobljeno 12. junija 2021 iz <https://www.forbes.com/sites/chrisobrien/2021/04/23/france-spent-26-billion-in-2020-to-bail-out-its-wounded-tourism-industry/>
37. OECD. (2020, October 15). *COVID-19 and the aviation industry: Impact and policy responses*. Pridobljeno 18. maja 2021 iz <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/covid-19-and-the-aviation-industry-impact-and-policy-responses-26d521c1/>
38. Petrushevska, D. (2021, 5. februar). *Croatia approves 1.5 bln kuna (198 mln euro) Covid-19 support for tourism, sport cos*. Pridobljeno 19. maja 2021 iz <https://seenews.com/news/croatia-approves-15-bln-kuna-198-mln-euro-covid-19-support-for-tourism-sport-cos-730349>
39. Pongsiri, M. J., Roman, J., Ezenwa, V. O., Goldberg, T. L., Koren, H. S., Newbold, S. C., Ostfeld, R. S., Pattanayak, S. K. & Salkeld, D. J. (2009). Biodiversity loss affects global disease ecology. *BioScience*, 59(11), 945–954.
40. Ritter, T. & Pedersen, C. (2020, April 15). *Assessing coronavirus's impact on your business model*. Harvard Business Review.
41. Schaal, D. (2020, 30. marec). *Airbnb CEO Apologizes to Hosts With a \$ 260 Million Relief Package*. Pridobljeno 28. maj 2021 iz <https://skift.com/2020/03/30/airbnb-ceo-apologizes-to-hosts-with-a-260-million-relief-package/>

42. SchengenVisaInfo.com. (2021, 26. maj). *Italy's Lazio Launches €10 Million Holiday Package That Grants Free Extra Nights for Travellers*. Pridobljeno 28. maja 2021 iz <https://www.schengenvisa.info.com/news/italys-lazio-launches-e10-million-holiday-package-that-grants-free-extra-nights-for-travellers/>
43. Sherwood, H. (2019, 5. maj). *How Airbnb took over the world*. Pridobljeno 28. maja 2021 iz <https://www.theguardian.com/technology/2019/may/05/airbnb-homelessness-renting-housing-accommodation-social-policy-cities-travel-leisure>
44. Siu, A. & Wong, Y. R. (2004). Economic impact of SARS: The case of Hong Kong. *Asian Economic Papers*, 3(1), 62–83.
45. Sperance, C. (2021, 10. marec). *How the U.S. Travel Sector Benefits (and Doesn't) From \$1.9 Trillion in Covid Relief*. Pridobljeno 19. junija 2021 iz <https://skift.com/2021/03/10/how-the-u-s-travel-sector-benefits-and-doesnt-from-1-9-trillion-in-covid-relief/>
46. Statista Research Department. (2022, 19. julij). *Employment loss in the travel and tourism sector due to the coronavirus (COVID-19) pandemic worldwide in 2020 and 2021, by region*. Pridobljeno 3. marca 2023 iz [https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=Employment+loss+in+the+travel+and+tourism+sector+due+to+the+coronavirus+%28COVID-](https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=Employment+loss+in+the+travel+and+tourism+sector+due+to+the+coronavirus+%28COVID-19%29+pandemic+worldwide+in+2020+and+2021,+by+region)
47. Statistični urad Republike Slovenije. (2023a). *Delovno sposobni, Slovenija, četrtno*. Pridobljeno 3. marca 2023 iz <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data-/0762003S.px/table/tableViewLayout2/>
48. Statistični urad Republike Slovenije. (2023b). *Bruto domači proizvod, Slovenija, letno*. Pridobljeno 27. februarja 2023 iz <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data-/0301910S.px/table/tableViewLayout2/>
49. Tatenhove, J. P. M. van. (2021, 11. februar). COVID-19 and European maritime futures: different pathways to deal with the pandemic. *Maritime Studies*, 63–74.
50. Tourism Manifesto. (2021). *Call for action: Accelerate social and Economic Recovery by Investing in Sustainable Tourism Development*. Pridobljeno 22. maja 2021 iz <https://tourismmanifesto.eu>
51. UNESCO. (2021, 9. marec). *UNESCO and German Ministry support tourism recovery from COVID-19*. Pridobljeno 20. junija 2021 <https://whc.unesco.org/en/news/2262>
52. United Nations. (2021, Januar 15). *Air travel down 60 per cent, as airline industry losses top \$370 billion: ICAO*. Pridobljeno 20. maja 2021 iz <https://news.un.org/en/story/2021/01/1082302>
53. United Nations. (2023, Februar 8). *Air travel set to soar to pre-pandemic levels in 2023: UN aviation agency: UN Aviation Agency*. Pridobljeno 19. februarja 2023 iz <https://news.un.org/en/story/2023/02/1133347>
54. UNWTO. (2020, 28. maj). *Priorities for Global Tourism Recovery*. Pridobljeno 27. maja 2021 iz <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-05/UNWTO-Priorities-for-Global-Tourism-Recovery.pdf>

55. UNWTO. (2021a, 18. januar). *2020: Worst Year in Tourism History with 1 Billion Fewer International Arrivals*. Pridobljeno 7. marca 2021 iz <https://www.unwto.org/news/2020-worst-year-in-tourism-history-with-1-billion-fewer-international-arrivals>
56. UNWTO. (2021b). *UNWTO Tourism Recovery Tracker*. Pridobljeno 16. maja 2021 iz <https://www.unwto.org/unwto-tourism-recovery-tracker>
57. UNWTO. (2021c). *COVID-19: Measures to Support the Travel and Tourism Sector*. Pridobljeno 18. maja 2021 iz <https://www.unwto.org/tourism-data/covid-19-measures-to-support-travel-tourism>
58. UNWTO. (2023). *Impact assessment of the COVID-19 outbreak on international tourism*. Pridobljeno 17. februarja 2023 iz <https://www.unwto.org/impact-assessment-of-the-covid-19-outbreak-on-international-tourism>
59. U.S. Government Accountability Office. (2013, 16. januar). *Financial Crisis Losses and Potential Impacts of the Dodd-Frank Act*. Pridobljeno 17. decembra 2020 na spletni povezavi <https://www.gao.gov/products/GAO-13-180>
60. Vulture Editors. (2021, 24. januar). *All the Live Events, Movie Releases, and Productions Affected by the Coronavirus*. Pridobljeno 16. maja 2021 iz <https://www.vulture.com/2021/01/events-cancelled-coronavirus.html>
61. Wade, S. (2022). *13\$ billion cost for COVID-delayed Tokyo Olympics is double the original estimate*. Los Angeles Times.
62. Wall, G. & Mathieson, A. (2006). *Tourism: Change, Impacts and opportunities* (str. 11–12). Harlow: Pearson Education Limited
63. Wieckowski, M. (2021). *Will the Consequences of Covid-19 Trigger a Redefining of the Role of Transport in the Development of Sustainable Tourism?* Sustainability, 13(4), 51–55.
64. World Health Organization. (2023). *WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard*. Pridobljeno 18. Marca 2023 iz <https://covid19.who.int/>
65. World Travel & Tourism Council – WTTC. (2020a). *Recovery scenarios 2020 & economic impact from covid-19*. WTTC and Oxford Economics.
66. World Travel & Tourism Council – WTTC. (2020b). *Leading protocols for the new normal*. Pridobljeno 25. junija 2021 iz <https://wtcc.org/Portals/0/Documents/Reports/2020/Global%20Protocols%20for%20the%20New%20Normal%20-%20Attractions.pdf?ver=2021-02-25-183116-393>
67. World Travel & Tourism Council – WTTC. (2020c). *Government COVID-19 Policies*. Pridobljeno 26. junija 2021 iz <https://wtcc.org/Portals/0/Documents/Reports/2021/Government-Travel-Policies-COVID-19.pdf>
68. World Travel & Tourism Council – WTTC. (2020d). *100 Million Jobs Recovery Plan Final proposal*. Pridobljeno 26. junija 2021 iz <https://wtcc.org/Portals/0/Documents/Reports/2021/Government-Travel-Policies-COVID-19.pdf>

69. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2020). *Vpliv epidemije SARS-CoV-2 na trg dela v Sloveniji*. Pridobljeno 7. junija 2021, iz https://www.ess.gov.si/trg_dela/publicistika/analize
70. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2021, januar 6). *V 2020 v povprečju za 14,6 % več brezposelnih kot 2019*. Pridobljeno 20. maja 2021, iz <https://www.ess.gov.si/obvestila/obvestilo/v-2020-v-povprecju-za-146-vec-brezposelnih-kot-2019>
71. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2023, februar). *Registrirana brezposelnost*. Pridobljeno 27. februarja 2023 iz <https://www.ess.gov.si/partnerji/trg-dela/trg-dela-v-stevilkah/registrirana-brezposelnost>

PRILOGA

Priloga 1: Vprašalnik

Pozdravljeni,

Moje ime je Matic Kačar in na Ekonomski fakulteti v Ljubljani pišem magistrsko nalogo z naslovom Analiza zaznav študentov turizma v Sloveniji o možnosti zaposlitve v luči pandemije COVID-19. Raziskati želim, kako je COVID-19 pandemija vplivala na študente turizma v Sloveniji in na njihov pogled na zaposlitev v turističnem sektorju.

Kot vidite iz naslova in dodatnega opisa, je anketa primerna le za študente dodiplomskega ali podiplomskega študija z usmeritvijo turizem ter za osebe, ki se preko drugih višješolskih ustanov izobražujejo z usmeritvijo v turizem v Sloveniji.

Prosim, da na vsa vprašanja odgovarjate resno in iskreno ter mi s tem pomagate pri pridobitvi ustreznih podatkov, s katerimi bom lahko uspešno zaključil izdelavo magistrske naloge.

Za izpolnjevanje ankete boste potrebovali približno 7 minut.

Q1 - Ali ste zaposleni?

- ☐ NE
- ☐ DA, preko študentskega servisa
- ☐ DA, redno
- ☐ DA, za določen čas
- ☐ DA, honorarno
- ☐ DA, samozaposlen
- ☐ Drugo:

IF (1) Q1 = [2, 3, 4, 5, 6, 7]

Q2 - V katerem sektorju delate?

- ☐ Finance
- ☐ IT
- ☐ Javni sektor
- ☐ Marketing
- ☐ Prodaja

- ☐ Turizem
- ☐ Zavarovalništvo
- ☐ Drugo:

Q3 - V katerem sektorju ste delali pred razglasitvijo pandemije aprila 2020?

- ☐ Finance
- ☐ IT
- ☐ Javni sektor
- ☐ Marketing
- ☐ Prodaja
- ☐ Turizem
- ☐ Zavarovalništvo
- ☐ Drugo:

Q4 - Ali ste zaradi pandemije posledično izgubili delovno mesto?

- ☐ DA
- ☐ NE
- ☐ Sem na čakanju

Q5 - Med opravljanjem študija bom iskal/a zaposlitev v turizmu.

	Sploh se ne strinjam	Ne strinjam se	Niti se ne strinjam niti se strinjam	Strinjam se	Popolnoma se strinjam
Med opravljanjem študija bom iskal/a zaposlitev v turizmu.	☐	☐	☐	☐	☐

Q6 - Po končanem študiju bom iskal/a zaposlitev v turizmu.

	Sploh se ne strinjam	Ne strinjam se	Niti se ne strinjam niti se strinjam	Strinjam se	Popolnoma se strinjam
Po končanem študiju bom iskal/a zaposlitev v turizmu.	☐	☐	☐	☐	☐

Q7 - Iskal/a bom zaposlitev v turizmu v naslednjih dveh letih.

	Sploh se ne strinjam	Ne strinjam se	Niti se ne strinjam niti se strinjam	Strinjam se	Popolnoma se strinjam
Iskal/a bom zaposlitev v turizmu v naslednjih dveh letih.	☐	☐	☐	☐	☐

IF (2) Q7a = [1, 2]

Q8 - Če ne, zakaj ne?

IF (6) Q7a = [4, 5]

Q9 - Če da, na katerem področju znotraj turizma?

Možnih je več odgovorov

- ☐ Gostinstvo
- ☐ Hotelirstvo
- ☐ Turistične/Potovalne agencije
- ☐ Turistični vodiči
- ☐ Drugo:

(3) Q7a = [4, 5]

Q10 - Če bom iskal/a delo v turizmu, bo to znotraj Slovenije.

	Sploh se ne strinjam	Ne strinjam se	Niti se ne strinjam niti se strinjam	Strinjam se	Popolnoma se strinjam
Če bom iskal/a delo v turizmu, bo to znotraj Slovenije.	☐	☐	☐	☐	☐

IF (4) Q10a = [1, 2]

Q26\} _ 2 - Če ne, zakaj ne?

Q11 - Ko se stanje v turizmu vrne na stanje pred COVID-19, bom iskal/a zaposlitev v turističnem sektorju.

	Sploh se ne strinjam	Ne strinjam se	Niti se ne strinjam niti se strinjam	Strinjam se	Popolnoma se strinjam
Ko se stanje v turizmu vrne na stanje pred COVID-19, bom iskal/a zaposlitev v turističnem sektorju.	☐	☐	☐	☐	☐

Q12 - Na okrevanje turizma po COVID-19 v bližnji prihodnosti gledam optimistično.

	Sploh se ne strinjam	Ne strinjam se	Niti se ne strinjam niti se strinjam	Strinjam se	Popolnoma se strinjam
Na okrevanje turizma po COVID-19 v	☐	☐	☐	☐	☐

bližnji
prihodnosti
gledam
optimistično

Q13 - Zaradi COVID-19 ljudje ne bodo iskali zaposlitve v turizmu.

	Sploh se ne strinjam	Ne strinjam se	Niti se ne strinjam niti se strinjam	Strinjam se	Popolnoma se strinjam
Zaradi COVID-19 ljudje ne bodo iskali zaposlitve v turizmu	☐	☐	☐	☐	☐

Q14 - Kdaj mislite da bo turizem prišel na številke in rast iz leta 2019?

- ☐ 2021
- ☐ 2022
- ☐ 2023
- ☐ 2024
- ☐ 2025 ali še kasneje

Q15 - V turizmu bi delal/a, če bi se mi zaradi pandemije zmanjšala plača.

	Sploh se ne strinjam	Ne strinjam se	Niti se ne strinjam niti se strinjam	Strinjam se	Popolnoma se strinjam
V turizmu bi delal/a, če bi se mi zaradi pandemije zmanjšala plača	☐	☐	☐	☐	☐

Q16 - V turizmu bi delal/a, če bi se mi zaradi pandemije prepolovil delovnik.

	Sploh se ne strinjam	Ne strinjam se	Niti se ne strinjam niti se strinjam	Strinjam se	Popolnoma se strinjam
V turizmu bi delal/a, če bi se mi zaradi pandemije zmanjšala plača	☐	☐	☐	☐	☐

Q17 - V turizmu bi delal/a, če bi se mi zaradi pandemije zmanjšala plača in razpolovil delovnik.

	Sploh se ne strinjam	Ne strinjam se	Niti se ne strinjam niti se strinjam	Strinjam se	Popolnoma se strinjam
V turizmu bi delal/a, če bi se mi zaradi pandemije zmanjšala plača.	☐	☐	☐	☐	☐

SPLOŠNI PODATKI O ANKETIRANCU:

Q18 - SPOL

☐ Moški

☐ Ženski

Q19 - STAROST

☐ 18-20

☐ 21-23

☐ 24-26

☐ 27-29

☐ Drugo:

Q20 - Kraj bivanja.

Q21 - Izobraževalna ustanova

☐ Abitura - Višja strokovna šola gostinstvo in turizem

☐ BIC Ljubljana

☐ Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani

☐ Ekonomsko-poslovna fakulteta v Mariboru

☐ Fakulteta za komercialne in poslovne vede (Celje)

☐ Fakulteta za turistične študije - Turistica

☐ Fakulteta za turizem Brežice

☐ Gea College

☐ Šolski center Velenje

☐ Visoka šola za hotelirstvo in turizem Bled

☐ Višja strokovna šola za gostinstvo in turizem Maribor (VSGT)

☐ Višja strokovna šola ERUDIO

☐ Drugo:

Q22 - Vrsta študija:

☐ Dodiplomski študij

☐ Podiplomski študij

☐ Drugo:

Q23 - Smer študija

☐ Turizem/Gostinstvo/Hotelirstvo

☐ Drugo:

Q24 - Vaš trenutni status

☐ Študent

☐ Brez statusa

☐ Zaposlen

☐ Nezaposlen

☐ Drugo:

Q25 - Ali soglašate, da vaše odgovore v tej anketi anonimno uporabim izključno za analizo, ki je del moje magistrske naloge?

☐ DA

☐ NE